

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

ZÁNIK POHLEDÁVEK ZAPOČTENÍM

rigorózní práce

Mgr. Miroslav Chupáč

Plzeň, 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Obor: Občanské právo a civilní proces

ZÁNIK POHLEDÁVEK ZAPOČTENÍM

rigorózní práce

Mgr. Miroslav Chupáč

Plzeň, 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni dne 15. srpna 2019

.....
Mgr. Miroslav Chupáč

Seznam zkratk

Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Listina	usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky
Ústavní soud	Ústavní soud České republiky
Nejvyšší soud	Nejvyšší soud České republiky
Spojené království	Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Stručná komparace s předchozí právní úpravou.....	5
3. Zánik pohledávek započtením.....	8
3.1 Základní předpoklady započtení.....	11
3.1.1 Předpoklady způsobilosti k započtení (kompenzability)	12
3.1.1.1 Vzájemnost.....	12
3.1.1.2 Stejnorodost.....	13
3.1.1.3 Uplatnitelnost před soudem.....	13
3.1.1.4 Absence zákazu pohledávku započíst	16
3.1.1.5 Pohledávky jisté a určité.....	16
3.1.2 Právní jednání	22
3.2 Následky nedovoleného započtení	24
3.3 Účinky započtení	27
3.3.1 Účinky časové	27
3.3.2 Vliv započtení na příslušenství pohledávek.....	28
3.4 Obecný zákaz započtení	31
3.4.1 Započtení pod podmínkou nebo s doložením času	31
3.4.2 Započtení proti pohledávce výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný	33
3.4.3 Započtení proti pohledávce na náhradu újmy způsobené na zdraví	35
3.4.4 Započtení proti pohledávce na mzdu, plat, odměnu z dohody a náhradu mzdy nebo platu	36
3.5 Započtení dohodou	38
3.6 Variantní případy jednostranného započtení ve vazbě na splatnost aktivně započítávané pohledávky	40
3.6.1 Započtení splatné pohledávky proti nesplatné pohledávce.....	42
3.6.2 Započtení nesplatné pohledávky proti splatné pohledávce.....	49
3.6.3 Výzva k plnění a započtení provedeny ve stejné listině	51
3.7 Započtení pohledávky při pasivní solidaritě.....	53
3.8 Započtení pohledávky při aktivní solidaritě	55
3.8 Započtení pohledávky vyplývající ze smlouvy o účtu (kontokorentní započtení).....	57

3.9 Započtení při vícenásobné cesi pohledávky (vícečetné změně v osobě věřitele).....	58
3.10 Vybrané případy započtení dle zvláštní úpravy.....	60
3.10.1 Úprava započtení dle insolvenčního zákona.....	60
3.10.2 Úprava započtení dle zákona o obchodních společnostech a družstvech (obchodních korporacích)	63
3.10.2.1 Společnost s ručením omezeným	64
3.10.2.2 Akciová společnost.....	66
3.10.3 Úprava započtení dle zákona o mezinárodním právu soukromém	69
4. Námitka započtení pohledávky vznesená v řízení před soudem.....	71
4.1 Námitka započtení uplatněná v řízení před soudem prvního stupně	75
4.2 Námitka započtení uplatněná v řízení před soudem druhého stupně (v odvolacím řízení)	77
4.3 Uplatnění námítky započtení ve vykonávacím řízení.....	78
4.4 Další účinky uplatnění námítky započtení.....	81
4.5 Eventuální námitka započtení.....	82
4.6 § 1987 odst. 2 občanského zákoníku – posun paradigmatu v otázce uplatnitelnosti procesní obrany?.....	83
4.7 Praktická zkušenost s námitkou započtení	92
5. Komparace se zahraniční právní úpravou	94
5.1 Spojené království Velké Británie a Severního Irska	94
6. Úvahy <i>de lege ferenda</i>	102
Závěr.....	104
Resume.....	107
Zdroje.....	110

1. Úvod

Institut započtení je praktickým a velmi často využívaným instrumentem, a to jak v občanskoprávních, tak v obchodněprávních vztazích. Jedná se o běžný způsob vyrovnání vzájemných pohledávek, respektive závazků, jež má svůj nezanedbatelný hospodářský význam. Na toto téma bylo zpracováno jak v literatuře starší, tak i v literatuře navazující na aktuálně účinnou právní úpravu, celá řada prací. Zcela jistě se tedy nejedná o „pole neorané“. Přesto si ale dovoluji uvést, že předmětné téma nebylo zpracováno bezezbytku a pohled předestřený v této práci, byť samozřejmě z určitého kvanta již vyjádřených odborných názorů vychází, není toliko opakováním již jednou uvedeného. Nová právní úprava soukromého práva (lze-li ji takto ještě po více než 5ti letech účinnosti nazvat) s sebou totiž přinesla některé dílčí změny, které jsou dosud tématem odborných diskuzí.

Jeden z hlavních motivů, jež k napsání této práce mě vedly, bylo již řečené frekventované využití předmětného institutu. Osobně jsem se se započtením pohledávek ve své praxi advokátního koncipienta setkal v řadě případů, a to jak při započtení provedeném mimo soudní řízení (tedy toliko podle hmotného práva), tak v rámci započtení provedeném v rámci vedeného soudního řízení (tedy podle práva hmotného i procesního). Praktické zkušenosti mě tak postupem času nasměrovaly k hlubšímu zájmu o tuto problematiku, jehož vyústěním je předkládaná rigorózní práce.

Tato práce si tak klade za cíl s využitím odborné literatury, judikatury především Nejvyššího soudu a Ústavního soudu a dále i vlastních praktických zkušeností zejména popsat funkci hmotněprávního institutu započtení pohledávek v podmínkách zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, tedy uvést, jakou konkrétní právní úpravou se tento institut řídí, jaké jsou základní předpoklady pro jeho aplikaci, respektive jaké vlastnosti musí pohledávka splňovat, aby byla započitatelná (kompenzabilní), popsat účinky takového právního jednání, a to včetně vymezení časového okamžiku, k němuž zánik pohledávek nastane a dále vymežit následky, nejsou-li uvedené předpoklady splněny. Práce si dále klade za cíl pojednat o zvláštních případech započtení, jakož i o započtení provedeném podle jiných předpisů než občanského zákoníku. Vedle shora uvedeného tato práce objasní i význam, podmínky pro uplatnění a důsledky aplikace tohoto institutu v řízení před soudem (v rovině procesní ovšem nelze hovořit ryze o

institutu započtení, ale přesněji o procesní obraně spočívající v uplatnění námitky započtení, jejíž součástí je tvrzení o učiněném kompenzačním projevu).

Výsledkem využití teoreticko-právních vědomostí a praktických poznatků by tak měl obsáhlejší výklad daného tématu, po jehož prostudování by čtenář měl pochopit funkci a důsledky aplikace institutu započtení vzájemných pohledávek jak z hlediska práva hmotného, tak z hlediska práva procesního. Zdůrazňuji, že tato práce, s ohledem na její teoretickou povahu, nebude koncipována jako jakýsi pokus o návod, jak prakticky pohledávky v občanskoprávních vztazích započítávat či jak v tom kterém řízení před soudem postupovat. Po přečtení této práce by však čtenář měl obdržet materii vědomostí, s jejichž pomocí by měl být schopen bez dalšího obsáhlejšího studia právní úpravy s těmito instituty dále pracovat, a to i ve vazbě na zvláštní úpravu, kde je rovněž započtení užíváno.

Za tímto účelem bude předkládaná rigorózní práce systematicky rozdělena na několik hlavních kapitol a navazujících podkapitol. Jejich obsah bude následující.

Druhá kapitola (Stručná komparace s předchozí právní úpravou) bude mít primárně za cíl s využitím odborných zdrojů učinit závěr, zda judikaturu vztahující se k předchozí právní úpravě lze aplikovat i v podmínkách právní úpravy nyní účinné. V případě, že odpověď na otázku bude kladná, bude judikatura představovat jeden ze základních stavebních kamenů celé práce, neboť výklad provedený nejvyššími soudními instancemi má značný význam jak pro teorii, tak pro praxi (zde je třeba akcentovat kvaziprecedenční charakter kontinentální judikatury). Komparace však není prvotním cílem této práce. Této části bude proto věnována toliko nezbytná pozornost s cílem učinit avizovaný závěr.

Třetí kapitola (Zánik pohledávek započtením) bude představovat těžiště celé práce co do pojednání o hmotněprávním institutu započtení (vzájemných) pohledávek, neboť bude obsahovat nejen identifikaci zákonných předpokladů kompenzability coby obligatorních podmínek pro platné a účinné započtení (kompenzaci) provedené dle občanského zákoníku, ale dále bude samozřejmě obsahovat i pojednání o účincích započtení na obě pohledávky. Vedle toho bude předmětem této kapitoly vymezení obecně nekompenzabilních pohledávek. Ve vztahu ke kompenzabilitě pak bude věnována pozornost i pohledávkám nejistým a neurčitým coby novým institutům zavedených občanským zákoníkem. Vzhledem

k tomu, že se jedná o téma v současné době hojně diskutované a „živé“ a dále s ohledem na jeho značný význam pro (nejen) aplikační praxi považují za nutné věnovat této problematice zvýšenou pozornost. V neposlední řadě bude předmětná kapitola obsahovat vymezení institutu dohody o započtení a formulaci variantních případů započtení ve vztahu ke splatnosti aktivně a pasivně započítávané pohledávky spolu s určením, v jakých případech je možno pohledávku trpícím tímto zcela běžným deficitem započíst. Dále budou například zmíněny i případy započtení obsažené ve zvláštních předpisech.

Čtvrtá kapitola (Námitka započtení pohledávky vznesená v řízení před soudem) pak bude mít za cíl aplikovat poznatky hmotného práva v procesní rovině. Započtení pohledávky (byť nikoli takto formulované, k tomu viz shora) je totiž instrumentem upraveným vedle občanského zákoníku též občanským soudním řádem. I v rovině procesní pak jde o hojně používaný institut, jenž během řízení vedených před orgány veřejné moci (zde však bude pojednáno toliko o řízení před soudem) může zásadním způsobem zvrátit průběh celého řízení ve prospěch té které strany. Úpravu zakotvenou v občanském soudním řádu proto nelze opomíjet. Zároveň ale rovinu hmotněprávní a procesní nelze vnímat odděleně jako dva rozdílné světy. V případě použití tohoto institutu v rámci zahájeného soudního řízení se totiž jedná o prolínající se materie, k jejichž úspěšnému uplatnění je nutno znát obě právní roviny. Z tohoto důvodu bude v práci zařazena i kapitola věnující se procesnímu právu, avšak jejím středobodem bude i nadále započtení vzájemných pohledávek.

Cílem páté kapitoly (Komparace se zahraniční právní úpravou) bude komparace se zahraniční právní úpravou, jmenovitě s právní úpravou Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. Právní úprava tohoto státu dle mých předběžných zjištění institut započtení pohledávek rovněž zná a běžně aplikuje. Bude tak bezesporu zajímavé alespoň stručněji porovnat fungování totožného právního institutu ve dvou ne zcela souladných právních systémech.

Poslední kapitola (Úvahy *de lege ferenda*) bude akcentovat poznatky získané v průběhu vytváření této práce, přičemž jejím záměrem bude identifikovat případně zjištěné nedostatky nové právní úpravy a navrhnout tomu odpovídající úpravy v rovině *jaká by právní úprava měla být*.

Jak z uvedeného vyplývá, předkládaná práce je založena na prvotním výkladovém přístupu obecných principů a institutů, jež budou dále v jednotlivých

podkapitolách podrobněji rozebrány za účelem podat ucelené pojednání o předmětu práce. Jedná-li se o metody zpracování, vzhledem k okolnosti, že nová právní úprava má z mého pohledu několik nejasných míst, bude obsáhleji využita metoda komparační, spolu s metodou popisnou a analytickou. Pokud jde o hlediska výkladu samotných právních norem, vedle výše uvedených bude užita zejména, nikoli však výlučně, i metoda gramatického, logického a teleologického výkladu. Výsledky provedeného zkoumání budou poté předneseny v rámci závěru.

Jedná-li se o legislativní zkratky, tyto až na uvedené výjimky v práci užívány nebudou. V textu bude vždy zmíněn běžně používaný název dotčeného právního předpisu a v případě, že je to nutné, jeho odlišení tomu odpovídacím výrazem (to platí zejména pro zákony 40/1964 Sb. a 89/2012 Sb.). Nebude-li odlišení uvedeno, je tím vždy myšlen nyní účinný občanský zákoník. Samotný termín *zákon* pak bude v práci používán *promiscue* ve vztahu k právě probírané materii, což ale nejasnosti, věřím, nevyvolá. Ve vztahu k citované judikatuře pak nepovažuji za nutné v poznámkách pod čarou u totožného rozhodnutí opakovat vedlejší (byť nikoli nepodstatné) údaje (např. že se jedná o tzv. „erkové“ rozhodnutí, jež bylo publikováno ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek). Tyto údaje budou dostupné v závěrečném seznamu zdrojů, z nichž jsem při zpracování práce vycházel.

Tato práce reflektuje právní stav k 15.8.2019.

2. Stručná komparace s předchozí právní úpravou

Málokterá práce se obejde bez historické komparace či alespoň pojednání o historické právní úpravě. U této tomu nebude jinak, avšak zde pro stručnou historickou sondu existuje přesvědčivý důvod. Dílčím, avšak podstatným, cílem této kapitoly, jak již bylo zmíněno, je učinit závěr, zda je rozhodovací praxe vztahující se dřívější právní úpravě aplikovatelná na novou právní úpravu či nikoliv.

Z předchozí právní úpravy, účinné do 31.12.2013, institut započtení upravoval obecně zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, dále zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, a dále částečně i zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Obecnou úpravu pro občanskoprávní vztahy upravoval předchozí občanský zákoník v § 580 a § 581. Obchodní zákoník coby *lex specialis* (vůči občanskému zákoníku) ve věcech právních vztahů mezi podnikateli započtení upravoval v § 358 až § 364 a zákon o rodině coby *lex specialis* (vůči občanskému zákoníku) ve věcech výživného pak v § 97 odst. 3.

Jde-li přitom o samotnou komparaci gramatického znění a s tím souvisejícího obsahu zákonných ustanovení v dnes již neúčinném občanském zákoníku ve vztahu k „novému“ občanskému zákoníku, lze konstatovat, že právní úprava se v leckterých ohledech příliš nezměnila (na následujících řádcích je původní právní úprava uvedena jako první v pořadí). Ustanovení § 580 původního občanského zákoníku totiž svým obsahem odpovídá § 1982 odst. 1 „nového“ občanského zákoníku. Ustanovení § 581 odst. 1 odpovídá § 1988 odst. 2 (po novele), § 581 odst. 2 odpovídá § 1987 odst. 1 a 2, § 581 odst. 3 odpovídá § 1991 věta před středníkem. Zákon o rodině pak započtení upravoval toliko v § 97 odst. 3, jež odpovídá aktuálně účinné úpravě zakotvené v § 1991 věta za středníkem. Právní úprava dle § 358 obchodního zákoníku pak odpovídá § 1987 odst. 1 a § 1989 odst. 1. Dále, ustanovení § 360 odpovídá § 1989 odst. 2, § 361 odpovídá § 1985, § 363 odpovídá § 1986 a § 364 odpovídá § 1991 věta před středníkem. Právní úpravu obsaženou v § 359 a § 362 obchodního zákoníku přitom nová právní úprava u oddílu věnujícímu se započtení na rozdíl od právní úpravy předchozí neobsahuje. Naproti tomu, „nový“ občanský zákoník zavádí některé novoty, jako je například explicitně vyjádřený zákaz provést započtení pod podmínkou nebo s doložením času, institut pohledávek nejistých a neurčitých, oprávnění dlužníka provést v případě pasivní solidarity zápočet „cizí“

pohledávkou v zákonem stanovené výši anebo subsidiární použití ustanovení o splnění.¹ Obsah původních a nyní účinných norem tedy nelze vnímat jako zcela shodný, byť si v mnohém odpovídají.

Jak se přitom z provedené komparace podává, právní úprava institutu započtení zůstala v základních rysech shodná. Nová právní úprava zakotvuje až na výjimky nikoli podstatné odchylky a usiluje spíše o zpřehlednění některých sporných otázek. V tomto směru se názor vyjádřený v důvodové zprávě k „novému“ občanskému zákoníku², názor odborné veřejnosti^{3 4}, i judikatura^{5 6} v podstatě shodují. Stran nosných myšlenek institutu započtení tak lze, s ohledem na uvedené, částečně vycházet i z názorů vyjádřených v dřívější odborné literatuře.^{7 8}

S ohledem na výše uvedené je tak dle mého názoru možné učinit mimo jakoukoliv pochybnost závěr, že judikaturu vydanou za účinnosti „starého“ občanského zákoníku, obchodního zákoníku a zákona o rodině lze s ohledem na recepci převážné části dřívější právní úpravy aplikovat i v podmínkách „nového“ občanského zákoníku, avšak toliko v rozsahu, v jakém nová právní úprava nedoznala změn. Pokud jde o judikaturu vztahující se k obchodnímu zákoníku, s ohledem na unifikaci občanského a obchodního (ne však obchodních korporací) práva provedenou „novým“ občanským zákoníkem pak zásadně není třeba ani zkoumat rozdíly v judikatuře v tom směru, zda byla judikatura vydána ve vztahu k obchodnímu zákoníku či zákonu o rodině. Dosavadní judikaturu vážící se

---

¹ Srov. Bělohlávek, A. J.; Černý, F.; Jungwirthová, M.; Klíma, P.; Profeldová, T.; Šrotová, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012 - str. 563-564.

² Důvodová zpráva k občanskému zákoníku, § 1982 až § 1991, dostupná na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> - str. 465.

³ Z literatury komentářové například Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014 – str. 1116.

⁴ Z nekomentářové literatury například JÄGER, M., *Zánik závazků započtením*. Současný právní stav a změny v novém soukromoprávním právu 1. Vydání Praha: Linde Praha, a. s., 2013.

⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8.2018, sp. zn. 33 Cdo 1534/2018.

⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1.10.2018, sp. zn. 28 Cdo 5711/2017.

⁷ Z literatury komentářové například Tomančáková, B. in Eliáš, K. a kol. *Velký akademický komentář*. 2. svazek (§ 488 – 880). Praha. 2008 - str. 1693 až 1700 nebo Tomsa, M. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009 - str. 953 až 958.

⁸ Z odborných článků pak lze uvést například ELIÁŠ, K.: Lze-li započíst splatnou pohledávku proti nesplatné aneb jak se pozná mistr. *Právní rozhledy*. č. 12/2003 - str. 604 a násl.; HANDLAR, J.: K otázce možnosti započtení splatné pohledávky proti pohledávce nesplatné. *Právní rozhledy*. č. 11/2004 - str. 424 a násl.; KAVAN, P.: K přípustnosti jednostranné kompenzace splatných a nesplatných pohledávek. *Právní rozhledy*. č. 17/2004 – str. 639 a násl.; JÄGER, M.: Vybrané otázky zániku závazku započtením. *Právní rozhledy*. č. 6/2009 – str. 191 a násl.

k materii upravené obchodním zákoníkem, vztahující se k normám s v podstatě shodným obsahem, lze na právní vztahy stejně či velmi podobně upravené „novým“ občanským zákoníkem v zásadě použít. To přitom samozřejmě platí i pro zákon o rodině.

Traktovaný závěr tak odůvodňuje použití vybrané judikatury, vážící se k předchozí právní úpravě, při řešení sporných či nejasných otázek spojených s právní úpravou novou. Judikaturu však nelze přejímat bez dalšího. Vždy je třeba zkoumat konkrétní spojení obou právních úprav. Zároveň není vyloučeno, aby konkrétní judikát byl použit jen v té části, v níž se právní úpravy shodují.

3. Zánik pohledávek započtením

Právní úprava institutu započtení je v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, primárně obsažena v části čtvrté, hlavě první, dílu sedmém, oddílu druhém. Započtení je řazeno mezi *jiné způsoby zániku závazků*⁹, neboť závazek (pohledávka) zaniká jinak než splněním dluhu (splnění je upraveno v oddílu předcházejícím). Splněním se přitom rozumí poskytnutí plnění v rozsahu (a případně i kvalitě) sjednaném mezi dlužníkem a věřitelem, případě v rozsahu určeném zákonem či určeném v rozhodnutí orgánu veřejné moci. V případě jiných způsobů zániku závazků, jedná-li se způsoby zániku závazků s poskytnutím plnění, je věřiteli sice také určitým způsobem plněno, ale není mu poskytnuto plnění sjednané, nýbrž náhradní. Dalšími zákonem výslovně uváděnými jinými způsoby zániku závazku jsou dohoda, odstupné, splynutí, prominutí dluhu, výpověď, odstoupení od smlouvy, následná nemožnost plnění a smrt dlužníka nebo věřitele. Ačkoliv tak zákon přímo nečiní, z této skupiny institutů je, jak již bylo nastíněno, dále možno vyčlenit ty, u kterých dochází k zániku závazku bez uspokojení věřitele. Do této kategorie by tak bylo možno obecně zařadit odstoupení od smlouvy, výpověď, následnou nemožnost plnění, smrt dlužníka nebo věřitele a dále i prosté uplynutí doby, když u promlčení je nárok věřitele oslaben a v případě prekluze pak zaniká zcela.¹⁰ Toto členění však s ohledem na složitost právní úpravy nemusí být zcela rigidní. Například v některých případech odstoupení od smlouvy je věřiteli částečné plnění poskytnuto a odstoupit pak věřitel může jen ohledně nesplněné části, má-li dosavadní jemu poskytnuté plnění význam.¹¹

---

⁹ Pokud jde o terminologii, v této práci bude primárně užíván pojem „pohledávka“ namísto pojmu „závazek“. Co do určení, jde o tentýž právní vztah mezi věřitelem a dlužníkem, jehož obsahem jsou vzájemná práva a povinnosti dotčených osob. Rozlišení mezi pohledávkou a závazkem je pak používáno ve vztahu k tomu, z jaké pozice je o daném právním vztahu hovořeno. Je-li o právním vztahu hovořeno z pozice věřitele, jde zpravidla o pohledávku (za nějakou osobou na nějaké plnění). Je-li hovořeno z pozice dlužníka, jde zpravidla o závazek (poskytnout nějaké osobě nějaké plnění). V tom se odráží právo (a zásadně i povinnost) věřitele přijmout dlužníkem řádně poskytnuté plnění a dlužník má naproti tomu povinnost řádné plnění poskytnout, viz § 1721 a násl. občanského zákoníku. V případě zápočtu pohledávek je situace poněkud komplikovanější v tom směru, že oba subjekty právního vztahu jsou vůči sobě navzájem dlužníky a věřiteli, jelikož mají vzájemné pohledávky a tedy i vzájemné závazky. Z těchto důvodů je z obecného hlediska nerozhodné, zda je hovořeno o pohledávce či závazku. Upřednostňuji však pojem pohledávka a z toho odvozené pojmy jako je započtení pohledávek, zánik pohledávek apod., nejde-li samozřejmě o parafrázování zákona či jiného zdroje. S pojmem pohledávka ostatně pracuje i značná část judikatury či odborné literatury.

¹⁰ Raban, P. in Raban, Přemysl et al. *Občanské právo hmotné. Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. – str. 115 a násl.

¹¹ § 2004 odst. 2 a odst. 3 občanského zákoníku.

Jedná-li se však o započtení (nazývané také jako kompenzační projev), toto lze dále charakterizovat jako způsob alespoň částečného zániku vzájemných kompenzabilních pohledávek, při němž dochází k oboustrannému uspokojení účastníků právního vztahu. Stran pohledávky, proti které je započtení uplatněno (pasivně započítávaná pohledávka), jde o náhradní způsob uspokojení věřitele, který se obejde bez reálného poskytnutí sjednaného plnění. Namísto něj je věřiteli poskytnuta hodnota spočívající ve zproštění alespoň části jeho (vzájemného) dluhu. Ve vztahu k pohledávce, která je k započtení použita (aktivně započítávaná pohledávka), představuje započtení faktické vymožení této pohledávky, a to i bez souhlasu protistrany, případně dokonce proti její vůli.¹²

Jinými slovy lze započtení charakterizovat jako jednostranné právní jednání, adresované druhému účastníkovi právního vztahu, z jehož obsahu je zřejmé, jaká pohledávka a v jaké výši se uplatňuje k započtení proti vzájemné pohledávce druhého účastníka. K započtení může dojít i proti vůli druhého účastníka. Kompenzační jednání lze učinit poté, co se pohledávky setkaly (střetly) co do způsobilosti k započtení. I když bylo takové jednání učiněno až po splatnosti obou pohledávek, má kompenzační právní jednání účinky k okamžiku, kdy se obě pohledávky staly způsobilými k započtení. To znamená k okamžiku, kdy se způsobilou k započtení stala pohledávka pozdější. Pohledávky se přitom zruší, a to v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí. Je-li přitom jedna z nich vyšší, zaniká jen do výše protipohledávky, ve zbytku pak trvá dále. Nekryjí-li se pohledávky dle nové úpravy zcela, započte se pohledávka obdobně jako při splnění (subsidiární použití ustanovení o splnění). Zrušení vzájemných pohledávek však nepřivodí kompenzační projev věřitele pohledávky, který byl učiněn předtím, než se obě pohledávky staly způsobilé k započtení.¹³

Typickým a jednoduchým příkladem zápočtu pohledávek může být situace, kdy dva subjekty mají vůči sobě vzájemné kompenzabilní pohledávky. Jeden z těchto subjektů následně započte svoji pohledávku proti pohledávce druhého subjektu. Tímto se pohledávky zruší v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí. Nekryjí-li se přitom zcela, započte se pohledávka obdobně jako při splnění. Tím fakticky dojde k náhradnímu plnění, neboť jeden subjekt, který je v postavení věřitele, nedostane očekávané plnění (například v penězích), ale namísto toho

---

¹² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 9.2018, sp. zn. 33 Cdo 4967/2017.

¹³ *Mutatis mutandis* srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1.2016, sp. zn. 33 Cdo 2850/2015.

obdrží plnění v podobě zániku (části) svého závazku, což jej fakticky zprostí povinnosti plnit dlužníku (který je zároveň věřitelem). Věřiteli tedy plněno bude, jen ne ve formě původně sjezdného plnění. To ovšem platí za situace, není-li započtení vzájemných pohledávek zvláštním ujednáním vyloučeno.

Pokud jde o přechod mezi právní úpravou „starého“ a „nového“ občanského zákoníku, pak ten se určitým způsobem dotýká i úpravy započtení. V tomto směru je nutno řídit se přechodnými ustanoveními, konkrétně § 3028 odst. 2, odst. 3 větou první občanského zákoníku. Dle posledně jmenovaného ustanovení, není-li dále stanoveno jinak, jiné právní poměry vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé, včetně práv a povinností z porušení smluv uzavřených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, se řídí dosavadními právními předpisy. To – s ohledem na odstavec 2 téhož paragrafu – znamená, že „jinými právními poměry“ se rozumí právě závazkové právní vztahy, do kterých započtení bezesporu spadá (nejde o právní poměry týkající se práv osobních, rodinných ani věcných). Nejvyšší soud přitom v této věci (jednalo se o první rozhodnutí v řadě) judikoval, že při úvaze, jaké pravidlo z § 3028 odst. 3 věty první občanského zákoníku plyne pro určení právního režimu rozhodného pro způsobilost pohledávek ze smluv k započtení, je třeba vzít na zřetel, že určujícím vodítkem při výkladu přechodných ustanovení je princip právní jistoty a ochrany důvěry v právo. Tento princip se pak prosadí jen v té z možných variant řešení, podle níž je pro způsobilost pohledávek ze smluv k započtení (rozumí se samo sebou ve vztahu k započtení učiněnému po 31. 12. 2013) rozhodná právní úprava, která na smluvní strany dopadala v době, kdy uzavíraly smlouvu, z níž pohledávka vznikla. Kompenzabilita je jednou z podstatných vlastností, které charakterizují pohledávku, a dodatečná, smluvními stranami nepředvídatelná změna předpokladů započitatelnosti smluvených pohledávek by byla zjevně neproporcionálním zásahem do legitimní důvěry smluvních stran ve stabilitu právního řádu. Lze tedy uzavřít, že pro způsobilost pohledávek ze smluv k započtení je podle § 3028 odst. 3 věty první občanského zákoníku rozhodná právní úprava, kterou se řídí smlouvou založený závazkový právní poměr, z něhož pohledávka vznikla.¹⁴ Toto pak bylo následně i potvrzeno v rozhodnutí jiného senátu.¹⁵

---

¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 4.2018, sp. zn. 32 Cdo 5234/2016.

¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 2.2019, sp. zn. 26 Cdo 4795/2017.

3.1 Základní předpoklady započtení

Platné a účinné započtení lze učinit pouze u těch pohledávek, které jsou o započtení způsobilé (kompenzabilní). Způsobilostí k započtení se přitom rozumí hmotným právem vymezený souhrn předpokladů vztahujících se k pohledávkám, není-li mezi účastníky právního vztahu ujednáno jinak. Není totiž vyloučeno, aby si věřitel s dlužníkem ujednali dohodou předpoklady jiné, pro zjednodušení však bude v této podkapitole dále pracováno pouze se zákonnou úpravou, nikoliv smluvní (určitou volnost například co do smluvního určení, které pohledávky nelze mezi stranami započíst i přestože byly podle zákona kompenzabilní, připouštěla již starší judikatura¹⁶, tento závěr se přitom uplatní i za úpravy nové, jež je, mimo jiné, postavena na dispozitivnosti).

Uvedenými hmotným právem stanovenými předpoklady se konkrétně rozumí:

- identické subjekty právního vztahu mající vzájemné pohledávky (vzájemnost),
- plnění stejného druhu (stejnorodost),
- uplatnitelnost pohledávky před soudem,
- musí jít o pohledávku jistou a určitou,
- absence zákazu pohledávku započíst.

Vedle těchto vlastností je však dále nutná i existence právního jednání, jímž oprávněná osoba projeví svou vůli provést zápočet. O zápočtu (zrušení vzájemných pohledávek v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí) tedy lze hovořit až tehdy, jsou-li splněny výše uvedené předpoklady kompenzability a učiní-li zároveň věřitel právní jednání.

Ačkoliv jsem si vědom, že se lze setkat i s názory jiných autorů, kteří tyto předpoklady třídí jinak, či některé další přidávají nebo naopak odebírají, z mého pohledu je tento výčet nejpřiléhavější, neboť postihuje všechny relevantní vlastnosti pohledávky na straně jedné a zároveň nečiní právní jednání součástí kompenzability, ale toliko zápočtu samotného.¹⁷ Samotné právní jednání je tedy

---

¹⁶ Viz například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 3.2004, sp. zn. 29 Odo 211/2002.

¹⁷ Někteří autoři například třídí *způsobilost k započtení* jako samostatný předpoklad započtení vedle vzájemnosti pohledávek a stejnorodosti plnění, tj. kladou tyto tři (a případně další) vlastnosti na stejnou úroveň. Toto dělení však dle mého názoru není zcela šťastné (byť jej ale na druhé straně nelze označit za nesprávné), neboť *způsobilostí k započtení (kompenzabilitou)* je třeba rozumět

možno podřadit pod jeden ze základních předpokladů pro započtení, nikoliv však pod jeden ze základních předpokladů způsobilosti k započtení. Rozumí-li se totiž kompenzabilitou způsobilost k započtení, je tím vyjádřen souhrn předpokladů, které musí pohledávka splňovat, aby následně učiněné právní jednání vyvolalo zamýšlené právní účinky. Právním jednáním je tedy dosaženo nastalým stavem umožněného výsledku. Z tohoto důvodu kompenzabilitu a právní jednání subjektivně hodnotím jako dva vedle sebe stojící základní předpoklady zápočtu, z nichž jsou pak odvozeny předpoklady další.

3.1.1 Předpoklady způsobilosti k započtení (kompenzability)

3.1.1.1 Vzájemnost

Pokud jde o vzájemný vztah věřitele a dlužníka, v případě započtení je nutno na něj pohlížet tak, že obě dotčené osoby jsou, jak již bylo řečeno, zároveň v postavení dlužníka i věřitele. Obě jsou totiž zavázány plnit si vzájemné dluhy na straně jedné, ale zároveň jsou oprávněny plnění požadovat a přijmout na straně druhé. Obě tedy vůči sobě mají alespoň jednu pohledávku, ale zároveň i alespoň jeden závazek.

Tento předpoklad tak v sobě zahrnuje i předpoklad v podobě *mnohosti pohledávek*, tj. existenci alespoň jedné vzájemné pohledávky věřitele za dlužníkem, přičemž týž dlužník má alespoň jednu pohledávku za týž věřitelem a obráceně. Mnohost pohledávek někteří autoři řadí jako samostatný předpoklad kompenzability. Mnohost pohledávek však dle mého názoru logicky vyplývá z předpokladu vzájemnosti, neboť v případě neexistence vzájemných pohledávek nemůže být logicky splněn ani prvek mnohosti. Z tohoto důvodu není v této práci věnována mnohosti ani samostatná kapitola.

Dlužno zdůraznit, že z předpokladu vzájemnosti pohledávek existují i určité výjimky. Občanský zákoník tuto výjimku stanoví například při pasivní solidaritě podle § 1984 odst. 1 nebo při vícenásobné cesi podle § 1986.

---

souhrn všech zákonem vymezených znaků, jež činí vlastníka takové pohledávky oprávněného realizovat platné a účinné právní jednání, tedy provést zápočet. To samé pak platí pro názor některých autorů, kteří naopak vymezují *přípustnost k započtení* coby další znak kompenzability. Ani toto pojetí se mi však nejeví poněkud šťastné, a to z toho důvodu, že přípustnost k započtení je jakási další kategorie, jež by měla stát nad jednotlivými vlastnostmi. Tento jakýsi „mezistupeň“ však není zcela potřebný, neboť kompenzabilita zastřešuje všechny zákonem vyžadované znaky.

3.1.1.2 Stejnorodost

Stejnorodostí se rozumí druhově stejné plnění. Byť si nejspíše lze představit i určité velmi specifické situace, kde by přicházelo v úvahu i započtení nepeněžitého plnění, zpravidla půjde o plnění peněžité.

K peněžitému plnění je třeba dále podotknout, že předchozí úprava nejen, že výslovně zakotvovala ustanovení o možnosti plnit i v cizí měně, ale též určovala, k jakému dni je třeba stanovit devizový kurz.¹⁸ Toto ustanovení bylo bezesporu praktické zejména při přeshraničních transakcích a dle mého názoru je na škodu, že jej „nový“ občanský zákoník nepřevzal. Nabízí se proto otázka, jak v současné době při zápočtu plnění představovaného dvěma rozdílnými měnami postupovat. Předně, jelikož se jedná o genericky stejné plnění, lze připustit, že provedení takového zápočtu není vyloučeno. Zadruhé, bude-li takový zápočet realizován, bude při určení směnného kurzu zřejmě třeba postupovat stejně, jako stanovoval obchodní zákoník. Byť se sice jedná již o neúčinnou úpravu, není dle mého názoru důvod postupovat jinak, neboť způsob tam upravený byl z mého pohledu nejspravedlivější. Využití středního devizového kurzu platného v místě sídla nebo v místě podnikání, popřípadě bydliště strany, která projevila vůli pohledávky započíst, v den, kdy se pohledávky staly způsobilými k započtení, tak nelze *a priori* vyloučit ani v případě nové úpravy.

Pokud jde důvod vzniku závazku, stejnorodosti plnění není rozdílný důvod vzniku vzájemných pohledávek na překážku, jsou-li dodrženy ostatní atributy kompenzability. Obecně tedy není tedy podstatné, z jakého právního důvodu pohledávka vznikla. Podstatné je toliko to, jaké plnění má být na obě pohledávky poskytnuto. Ve výjimečných případech je pak plnění vyplývající ze stejného právního titulu dokonce zákonnou podmínkou pro platné a účinné započtení.¹⁹

3.1.1.3 Uplatnitelnost před soudem

Výchozí tezí je § 1987 odst. 1 občanského zákoníku, dle kterého k započtení jsou způsobilé pohledávky, které lze uplatnit před soudem. Ustanovení § 1987 odst. 1 navazuje na § 1982 odst. 1 občanského zákoníku, když upřesňuje

---

¹⁸ § 362 věta první obchodního zákoníku.

¹⁹ § 1988 odst. 2 občanského zákoníku.

předpoklady aktivní kompenzability.²⁰ Výslovně definuje další atributy, jež aktivně započítávaná pohledávka (tedy pohledávka, kterou věřitel započítává) musí splňovat, aby bylo možné perfektní zápočet provést. To ovšem platí pouze pro započtení učiněné ve smyslu zákonných ustanovení. Jedná se totiž o dispozitivní ustanovení, od kterého je možné se odchýlit, například ujednáním o započtení dohodou²¹, anebo prostou dohodou o zrušení závazku²² v případné kombinaci s dohodou o narovnání.²³ ²⁴ Dále však bude pojednáno zejména o jednostranném zápočtu, který tedy tuto podmínku splňovat bezesporu musí.

Smyslem této právní úpravy je vyloučit ze započtení tzv. naturální obligace, tedy pohledávky, které jsou vybaveny oslabeným nárokem²⁵ ²⁶, případně pohledávky, které nárokem nejsou vybaveny vůbec. Jinými slovy, předmětné ustanovení definuje okruh k aktivnímu započtení způsobilých pohledávek těmi, které jsou vymahatelné u soudu nebo rozhodce.²⁷ Prohlášením o započtení tak nelze jednostranně vynucovat zánik pohledávek, jejichž přiznání by jinak věřitel u soudu vynutit nemohl, neboť by tomu bránila určitá okolnost (překážka), u které občanský zákoník konkludentně předpokládá, že by ji vlastník pohledávky, proti které je započítáváno (dlužník), v řízení bezpochyby namítal. Občanský zákoník tak v podstatě ulehčuje situaci vlastníku pohledávky, proti které je započítáváno, neboť předpokládá, že by tento své námitky v řízení účelně využil. Zde je tak akcentována ochrana strany, vůči níž je započtení činěno (toto platí obecně bez

---

²⁰ Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014 - str. 1121, k tomu srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 9.2018, sp. zn. 33 Cdo 4967/2017.

²¹ § 1991 občanského zákoníku.

²² § 1981 občanského zákoníku.

²³ § 1903 občanského zákoníku.

²⁴ Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014 - str. 1142

²⁵ Knapp, V.: Teorie práva, 1. vydání. Praha, C.H.Beck, 1995 - str. 197 – i když obecně nepanuje shoda na přesném vymezení, pojem *nárok* je zpravidla chápán jako právní možnost věřitele uplatnit své subjektivní právo na dlužníkově, tedy domáhat se realizace právní ochrany, zpravidla prostřednictvím orgánu veřejné moci.

²⁶ Pokud jde o pojem *oslabený nárok*, tento je často užíván v souvislosti s promlčením v tom směru, že promlčením nárok věřitele nezaniká zcela, ale je pouze oslaben. Z tohoto důvodu plnění dlužníka na promlčenou pohledávku nelze považovat za bezdůvodné obohacení věřitele. Na druhé straně je však v souvislosti s pojmem naturální obligace zmiňován i pojem *neexistující nárok*, což ale dle mého názoru není zcela přesné. O neexistujícím nároku by šlo hovořit jedině v tom případě, že by věřitel neměl nárok vůbec, tj. pokud by přijetím dlužníkem dobrovolně poskytnutého plnění vzniklo na straně věřitele bezdůvodné obohacení, jako je tomu například u prekluze.

²⁷ § 3017 občanského zákoníku.

ohledu na to, zda je slabší smluvní stranou) s ohledem na samotný smysl započtení, když cílem započtení rozhodně není vyvolat vznik dalších sporů.²⁸

Pohledávkami neuplatnitelnými u soudu se pak konkrétně rozumí pohledávky (i dosud) nesplatné²⁹, pohledávky promlčené³⁰, pohledávky z her, sázek, nebo losů (nejedná-li se o státem uznané) a dále pohledávky prekludované. Do této skupiny pak bezpochyby spadají i pohledávky, které nelze uplatnit u soudu, neboť u nich existuje překážka (slovy práva procesního neodstranitelný nedostatek podmínky řízení) věci rozsouzené. Tedy případy, kdy věřitel v minulosti uplatnil svoji pohledávku u soudu, ale žaloba byla pravomocně zamítnuta. Pohledávka takto v minulosti neúspěšně uplatněná rovněž k aktivnímu jednostrannému započtení způsobila z povahy věci být nemůže.

Pokud jde o pasivně započítávanou pohledávku, zde postačí splnitelnost, nikoli splatnost. Jsou na ni tedy kladeny poněkud menší nároky, než na pohledávku započítávanou aktivně.

Nad rámec uvedeného je však třeba podotknout, že občanský zákoník bohužel není v tomto směru šťastně formulován. Fakticky uplatnitelné (žalovatelné) před soudem jsou totiž i pohledávky vybavené oslabeným nárokem, například pohledávky promlčené. Nic totiž nebrání, aby věřitel návrhem zahájil řízení před soudem a v takto zahájeném řízení se domáhal zaplacení podobné pohledávky. Soud ale v případě promlčené pohledávky právo nepřizná, namítne-li dlužník promlčení.^{31 32} *A contrario* se fakticky jedná o uplatnitelnou (žalovatelnou) pohledávku, s jejímž uplatněním ze strany věřitele je však spojeno riziko, že namítne-li dlužník promlčení, soud plnění věřiteli nepřizná. Ovšem, plnil-li dlužník na již promlčený dluh, nemůže požadovat vrácení poskytnutého

---

²⁸ Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014 – str. 1143.

²⁹ Dlužníku obecně vzniká povinnost poskytnout věřiteli ujednané plnění, a to v ujednané kvalitě a ujednaném čase. Časový rámec, v němž má dlužník povinnost plnit, je pak „ohraničen“ splatností. Splatností (dluhu) se tedy obecně rozumí nejzazší okamžik, ve kterém je dlužník povinen svůj dluh splnit. Věřitel má proti tomu povinnost bezvadně plnění od dlužníka přijmout. Pokud ovšem dlužník svůj dluh nesplní včas (tj. nestihne-li plnit předtím, než nastane splatnost), dostává se tím do prodlení. Tento okamžik je přitom pro započtení zcela kruciólní, neboť od tohoto okamžiku se odvíjí další práva věřitele. Nesplní-li totiž dlužník svůj dluh, vzniká tím věřiteli neoslabený nárok.

³⁰ Nejde-li o případ dle § 1989 odst. 1 nebo námitku započtení dle § 617 odst. 1 občanského zákoníku.

³¹ § 610 občanského zákoníku.

³² V tomto směru soud dokonce ani nemůže poučit žalovaného o hmotném právu v podobě vznést námitku promlčení. Tím by totiž překročil rámec § 5 občanského soudního řádu, což by bylo v rozporu s rovným postavením účastníků řízení.

plnění.³³ To platí i pro pohledávku ze sázky, hry nebo losu (nejde-li o státem uznané).³⁴

Okruh zákonem vymezených pohledávek, které není možné jednostranně započíst, by tak – s ohledem na uvedené – bylo dle mého přesvědčení možno přesněji vymezit jako pohledávky, které lze *s úspěchem uplatnit* před soudem (byť jsem si vědom, že i tato formulace je s ohledem oprávnění žalovaného vznést například námitku promlčení sporná) či ještě lépe jako *pohledávky, které jsou k okamžiku, k němuž mají účinky započtení nastat, vybaveny neoslabeným nárokem*.

3.1.1.4 Absence zákazu pohledávku započíst

Obecně je vyloučeno započíst proti pohledávce výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný, a to bez výjimky. Obdobné ustanovení (§ 97 odst. 3) obsahoval i již také neúčinný zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

Shodně s předešlou právní úpravou je také vyloučeno započtení proti pohledávce na náhradu újmy způsobené na zdraví, kde však zákonodárce stanovuje výjimku v podobě možnosti jednostranného započtení, jedná-li se o vzájemné plnění téhož druhu, tedy zápočet vzájemných pohledávek na náhradu újmy na zdraví.

Občanský zákoník dále dříve zakotvoval i zákaz započtení také proti pohledávce mzdy, platu či odměny ze smlouvy o výkonu závislé práce zakládající mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem obdobný závazek a proti náhradě mzdy nebo platu ve výši přesahující jednu polovinu.

K tomu viz blíže kapitola pojednávající o obecném zákazu započtení.

3.1.1.5 Pohledávky jisté a určité

Ustanovení § 1987 odst. 2 občanského zákoníku stanoví, že pohledávka nejistá nebo neurčitá k započtení způsobilá není. Lze soudit, že i toto pravidlo se, stejně jako pravidlo obsažené v prvním odstavci téhož paragrafu, uplatní toliko u aktivně započítávaných pohledávek.

---

³³ Obecně § 609 věta druhá a ve vztahu k pohledávkám vzniklým z jiných právních důvodů srov. § 2997 odst. 1 občanského zákoníku.

³⁴ § 2875 věta první.

Toto ustanovení odchylně od předchozí právní úpravy zakotvuje dosud neznámé množiny nekompenzabilních pohledávek, kterými jsou pohledávky nejisté a neurčité.^{35 36 37} U této skupiny pohledávek se tak stran započtení (ať už v rámci hmotněprávního jednání nebo v rámci námítky uplatněné v řízení před soudem) jedná o malou revoluci.

Na jedné straně sice lze presumovat, že tímto byla do občanského zákoníku vtělena vůle zákonodárce, který chtěl zabránit, aby adresáti právních norem vůči sobě započítávali pohledávky, které neodstraní vzájemné spory, či pohledávky, u nichž započtením nedojde k přesvědčivému zániku vzájemných práv a povinností, případně pohledávky obstrukční.³⁸ Tedy takové pohledávky, jejichž započtení nevyhovuje primárnímu hospodářskému smyslu započtení, jenž spočívá ve vyrovnání vzájemných práv a povinností. Tuto myšlenku přitom podporuje důvodová zpráva, když uvádí, že: „*Nově se, v souladu se standardními úpravami, navrhuje výslovně stanovit, že jednostranně nelze započíst ani pohledávky nejisté nebo neurčité, neboť započtení sleduje odstranění vzájemných pohledávek zúčastněných osob, nikoli vyvolání nejasností a následných sporů.*“³⁹ Zároveň tím zákonodárce chtěl patrně ponechat určitý prostor soudu, případně rozhodci⁴⁰ (nikdo jiný než soud či rozhodce ostatně nemůže autoritativně posoudit započítávanou pohledávku jako nejistou), aby v tom kterém konkrétním řízení sám, s ohledem na okolnosti daného případu, určil, zda v řízení řešenou protipohledávku lze považovat za nejistou či neurčitou. Potud lze prvotní úmysl zákonodárce kvitovat, jeho vlastní provedení však nikoliv. Na straně druhé se totiž bližším nevymezením toho, co se pohledávkou nejistou nebo neurčitou rozumí, otevírá obsáhlý prostor pro nejistotu ohledně okolností, v jakých případech lze právní jednání spočívající v jednostranném započtení vzájemných pohledávek považovat za perfektní (k tomuto blíže viz kapitola § 1987 odst. 2

---

³⁵ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku, § 1982 až 1991, dostupná na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> - str. 466.

³⁶ <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/smluvni-pravo/konkretni-zmeny-v-obecne-casti/zmeny-v-uprave-zaniku-zavazku>

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1.10.2018, sp. zn. 28 Cdo 5711/2017 – jak uvádí Nejvyšší soud „*dřívější úprava s těmito koncepty nepracovala*“.

³⁸ Srov. Svoboda, K.: Možnosti prokazování tzv. obstrukční námítky započtení in Soudní rozhledy 4/2019, str. 112 (část II.).

³⁹ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku, § 1982 až 1991, dostupná na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> - str. 466.

⁴⁰ § 3017 občanského zákoníku .

občanského zákoníku – posun paradigmatu v otázce uplatnitelnosti procesní obrany?).

Občanský zákoník bohužel ani náznakem blíže neobjasňuje, co se pohledávkou „nejistou“ nebo „neurčitou“ rozumí. Ani jedna z těchto pohledávek v něm není vymezena, a to ani přibližně. Zároveň přitom nelze za pomoci výkladu dovést konkrétní význam těchto skupin pohledávek, ani je determinovat natolik určitě, aby bylo možné s jistotou prohlásit, že se jedná o skupiny pohledávek zcela odlišné. Není přitom zřejmý ani jejich případný průnik. Nelze tak vyloučit, že jednu pohledávku bude možno posoudit jako nejistou nebo neurčitou na straně jedné či jako nejistou a neurčitou zároveň na straně druhé. Zatím tak je, dle mého přesvědčení, možno hovořit o neurčitých legislativních pojmech s možným normativním překryvem. V konečném důsledku je však nerozhodné, do které skupiny bude dotčená pohledávka nakonec zařazena. Výsledek v podobě nekompenzability bude totiž vždy stejný.

S ohledem na dobu, jež uplynula od nabytí účinnosti občanského zákoníku a s ohledem na to, že se jedná o ustanovení předtím v zákoně neobsažené, nelze prozatím dospět k jednoznačnému vymezení, jakou pohledávku lze v tom kterém případě považovat za nejistou a/nebo neurčitou do té míry, že to způsobuje její nekompenzabilitu. I přesto je však třeba konstatovat, že samotné zpochybnění pohledávky protistranou nekompenzabilitu nezpůsobí. Leckterou protipohledávku totiž protistrana může (spíše bude) sporovat, ačkoliv tato nejistě či neurčitě nepůsobí. Zkrátka za tím účelem, aby tato strana dosáhla jí vyhovující nekompenzability (například v řízení před soudem s ohledem na náklady řízení). Tímto přístupem by ostatně byl samotný institut započtení zcela zmařen, a to jak v rovině hmotněprávní tak procesněprávní. Pouze z tohoto důvodu tedy nekompenzabilitu zřejmě dovést nepůjde.

Určitým vodítkem v této věci může být (ještě zatím) vznikající odborná literatura a (ještě zatím) vznikající judikatura.

Pokud jde o literaturu, z poslední doby lze uvést například článek doc. Šilhána⁴¹, který ve svém článku shrnuje, že odborná literatura i judikatura⁴² se nejistým a neurčitým pohledávkám věnovala, byť zatím s nejednoznačným výsledkem. Dále uvádí, že hlediskem při posuzování pohledávky optikou § 1987

⁴¹ Šilhán, J.: Započtení pohledávky „nejisté nebo neurčité“. Právní rozhledy. č. 22/2018 - str. 763, viz poznámka č. 12 a odkazy tam uvedené.

⁴² S odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1.10.2018, sp. zn. 28 Cdo 5711/2017.

odst. 2 občanského zákoníku by mohlo být posouzení její likvidity. Rozlišuje přitom formální a materiální likviditu jako určitou veličinu pro posouzení, zda důvod i výše pohledávky jsou jednoznačně určeny či jsou přinejmenším snadno prokazatelné. Jako formálně likvidní pak označuje pohledávky s vysokou mírou jistoty, například judikátní či uznané dlužníkem. Pokud pohledávka trpí nedostatkem formální likvidity, je dle autora nutné se o to více dále zaobírat dalším aspektem v podobě materiální likvidity pohledávek, čímž rozumí náročnost zjištění jejich existence. Tu přitom dále rozděluje na relativní náročnost zjištění jejich existence (tj. časovou náročnost a úsilí nutné ke zjištění důvodu a výše pohledávky, s tím, že tato by neměla být větší než u hlavní pohledávky) a absolutní náročností zjištění jejich existence (doba skutečně nutná ke zjištění, s tím, že bude-li stejná jako u pohledávky hlavní, ale přesto „obrovská“, lze ji i tak právně posoudit jako nejistou). Dalším hlediskem pak může být vzájemná provázanost pohledávek. Dle autora přitom protipohledávku vzniklou z titulů, u nichž lze uvažovat o soudní moderaci (typicky u smluvní pokuty), nelze bez dalšího považovat za nejistou. Uvedený pohled samozřejmě může přispět k objasnění významu těchto pohledávek, když autor zároveň uvádí, že likviditu pohledávek pojímá jinak, než jak činí důvodová zpráva a v tomto směru nepovažuje pohled předestřený důvodovou zprávou v otázce likvidity za zcela správný. Nezbyvá tedy než vyčkat, zda judikatura takto předložený koncept přijme či nikoliv. Pokud by však nedošlo k převratnému judikaturnímu posunu (když tento ale s ohledem na extrémně složitou obecnou definovatelnost takových pohledávek očekávat v brzké době nelze) či legislativní změně, dle mého názoru lze tyto myšlenky určitým způsobem zohlednit při posuzování pohledávek ve smyslu předmětného ustanovení. Jak ostatně z důvodové zprávy a současně i posledně zmíněného judikátu vyplývá, účelem tohoto ustanovení skutečně je nezatěžovat řízení dokazováním protipohledávek dlužníkových, jež by – oproti dokazování pohledávky věřitele – bylo časově a věcně náročnější (mé výhrady k tomuto přístupu jsou již vyjádřeny v jiné kapitole). Proto v případě, kdy pohledávka není postavena najisto, tedy není ve smyslu uvedeného článku formálně likvidní, relativní a absolutní náročnost coby předpoklady pro vyslovení materiální likvidity a s tím souvisejícího právního posouzení pohledávky coby jisté skutečně mohou být tím určujícím prvkem.

Dle dalšího názoru (téhož autora) by jako nejisté a neurčité mohly být obecně posouzeny například pohledávky, jejichž vznik je podmíněn odkládací

podmínkou nebo rozvazovací podmínkou, dále pohledávky, u kterých nelze zjistit jejich přesnou výši, nebo pohledávky, kde není najisto postaveno, kdo je dlužníkem (například protože dosud probíhá spor).⁴³

Obdobně se v této věci vyjadřuje JUDr. Svoboda. Uvádí však, že jako nejistou hodnotí pouze tu pohledávku, jejíž nejistá právní povaha vyplývá z již zjištěných skutkových okolností a nikoliv tu, u které prozatím nebyla prokázána její existence a lze ohlední ní očekávat složité dokazování. Za nejisté pohledávky pak rovněž považuje pohledávky vázané na rozvazovací podmínky a dále i pohledávky, které vzešly z relativně neplatného právního jednání.⁴⁴

Dlužno dodat, že odborné názory ohledně dotčených podmínek pak nejsou zcela jednotné, když dle jiného názoru bude za nejisté pohledávky vždy nutno považovat pohledávky podmíněné, a to pohledávky vázané jak na rozvazovací tak na odkládací podmínku a dále i pohledávky budoucí.⁴⁵

Jak se tedy z uvedeného podává, na otázce pohledávek nejistých a neurčitých nepanuje obecný konsenzus ani co do způsobu jejich určení, natož pak co do jejich věcného vymezení. Jak vidno, někteří autoři pohledávkou nejistou či neurčitou rozumí pohledávku, jež sice vznikla, ale složitost dokazování skutkových okolností jejího vzniku ji činí nejistou. Někteří pak pohledávku, jež dosud ani nevznikla (pohledávky vázané na podmínku).

Pokud jde o dosud vyvíjející se judikaturu, lze poukázat na v této věci první rozhodnutí Nejvyššího soudu, které předmětné ustanovení určitým způsobem vyložilo a alespoň částečně tak osvětlilo význam § 1987 odst. 2 občanského zákoníku. Dle Nejvyššího soudu se jedná o pravidlo sloužící primárně k ochraně věřitele, které zabraňuje účastníku právního vztahu uplatňovat takové pohledávek, jejichž prokazování by bylo řízení o původní pohledávce uplatněné návrhem zdržováno složitým prokazováním protipohledávek dlužníka. Lze-li totiž očekávat, že by zkoumání vznesené námitky započtení z důvodu zjišťování existence a výše započítávané pohledávky nepřiměřeně prodlužovalo řízení, může soud konstatovat nekompenzabilitu započítávané pohledávky pro její neurčitost a

---

⁴³ Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část* (§ 1721 – 2054). Komentář. 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014 – str. 1146.

⁴⁴ Srov. Svoboda, K.: Možnosti prokazování tzv. obstrukční námitky započtení in *Soudní rozhledy* 4/2019, str. 112 (část II.) – tento autor také kriticky hodnotí rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 5711/2017.

⁴⁵ Rozehnal, A. in Kindl, M.; Rozehnal, A. a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019 – str. 285.

nejistou povahu. Před tímto konstatováním je však třeba zvážit několik proměnných, a to zejména skutkovou složitost pohledávky uplatněné žalobou a zda by prokazování protipohledávky nepřiměřeně prodloužilo řízení. Nejvyšší soud však současně v tomto rozhodnutí dospěl k závěru – zřejmě pod vlivem své starší judikatury^{46 47} – že tento nástroj nelze aplikovat tím způsobem, že by účastník byl zcela zbaven možnosti pohledávku započíst a že jsou-li proti sobě postaveny dvě pohledávky vzniklé z téhož právního vztahu, je namístě právní závěr o nejisté a neurčité povaze započítávané pohledávky učinit spíše výjimečně (v předmětném judikátu se přitom formálně vzato o dvě pohledávky vzniklé z totožného právního vztahu nejednalo, a přesto Nejvyšší soud konstatoval, že vyslovit jejich nezpůsobilost k započtení z důvodu §1987 odst. 2 občanského zákoníku nebylo na místě). Jak Nejvyšší soud přímo uvedl: *„Za nejistou a neurčitou ve smyslu § 1987 odst. 2 o. z. není pohledávku uplatněnou k započtení podle § 98, věty druhé, o. s. ř. povětšinou namístě označit, pakliže pochybnosti o její existenci vyvolává toliko spornost právní kvalifikace, nikoli problematičnost zjišťování skutkových předpokladů jejího vzniku. Nadto lze usuzovat, že je dovození nekompensability protipohledávky v rámci civilního procesu méně často přiléhavé tam, kde započítávaná pohledávka vyvstává ze stejného právního vztahu jako pohledávka uplatněná žalobou.“*⁴⁸

Jak se tedy z uvedeného podává, nekompensabilitu zásadně mohou způsobit obtížně zjistitelné (prokazatelné) skutkové okolnosti vzniku protipohledávky. Tato teze přitom bude dále akcentována tam, kde by prokazování takové protipohledávky mělo za následek neúměrně prodloužení sporu (neúměrně myšleno ve vztahu k celkové složitosti prokázání původní pohledávky uplatněné návrhem). Na druhou stranu, v úvahách týkajících se pohledávky nejisté či neurčité je třeba nekompensabilitu z výše uvedených důvodů z povahy věci dovodit spíše tam, kde původní pohledávka a protipohledávka nepocházejí ze stejného právního vztahu (nejde ale přitom o určující hledisko). Strana uplatňující protipohledávku k započtení navíc tímto procesním postupem nesmí být zkrácena na svých procesních právech.

---

⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 6.2005, sp. zn. 20 Cdo 1380/2004, kde NS vyslovil právní názor, že není-li tvrzená pohledávka judikátní, popř. nevychází z dvoustranného právního úkonu účastníků, a že je tudíž „sporná“, nezabývá soud povinností najisto postavit, zda jsou splněny předpoklady, s nimiž objektivní právo spojuje zánik závazku.

⁴⁷ Srov. Kindl, T. in Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014 – str. 502.

⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1.10.2018, sp. zn. 28 Cdo 5711/2017.

Zakotvením institutu pohledávky nejisté a pohledávky neurčité tedy zákonodárce dává možnost soudu (rozhodci), jak řízení zjednodušit ve prospěch věřitele. To bude z hlediska možného zatížení soudu a celkové délky soudního řízení nesoucí s sebou tomu odpovídající náklady obzvláště výhodné tam, kde by proti skutkově jednoduché pohledávce věřitele (žalobce) stála protipohledávka dlužníka (žalovaného), jejíž prokázání by vyžadovalo výrazně více úsilí než prokázání pohledávky věřitele, a dále tam, kde se jedná o protipohledávku vyloženě obstrukční. Na straně druhé však užití tohoto ustanovení klade dle mého názoru výrazně vyšší nároky na soud z hlediska řádného a přesvědčivého odůvodnění rozhodnutí ve smyslu § 157 občanského soudního řádu v tom směru, proč protipohledávku žalovaného posuzoval jako nejistou a/nebo neurčitou. Otázkou přitom zůstává, zda takový postup není v rozporu některými ústavními zásadami kontradiktorního řízení (o tomto aspektu je pojednáno dále).

Otázku dalšího možného vývoje je sice obtížné predikovat, i přesto však již nyní soudím, že ve věci pohledávek nejistých a neurčitých lze bez jakékoliv pochybnosti očekávat velmi obsáhlý výklad ze strany Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Současné toliko hrubě načrtnuté mantinely, v jakých se mohou soudy při právním posouzení těchto pohledávek pohybovat, jsou totiž nedostatečné a rozhodně vyvolají celou řadu sporných otázek.

3.1.2 Právní jednání

Druhým základním předpokladem platného a účinného zápočtu je existence právního jednání v podobě započtení, jímž může být jednostranné právní jednání (*compensatio necessaria*) nebo dvou či vícestranné právní jednání (*compensatio voluntaria*). Právním jednáním se rozumí *takové chování subjektu práva (neboli osoby), jež je podle ustanovení zákona způsobilé vyvolat právní následky. Právními následky (neboli účinky) jsou vznik a/nebo změna a/nebo zánik práv a/nebo povinností.*⁴⁹ Právně lze přitom jednat konáním nebo opomenutím; může se tak stát výslovně nebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnost o tom, co jednající osoba chtěla projevit.⁵⁰ Následky však vedle

---

⁴⁹ <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/definice-pravniho-jednani-podle-noveho-obcanskeho-zakoniku>

⁵⁰ § 546 občanského zákoníku.

právního jednání mohou vyplývat i ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí či zavedené praxe stran.⁵¹

Právní jednání, aby jej vůbec bylo možno posoudit jako jednání, na jehož základě vznikají, zanikají či se mění práva a/nebo povinnosti, musí splňovat obecné podmínky v podobě určitosti, srozumitelnosti, vážnosti, svobodně projevené vůle a dále musí být učiněno v seznatelné podobě. Vedle těchto obecných rysů musí dále právní jednání, jež směřuje k započtení, být bezpodmínečné a jeho účinky nelze ohraničovat časovým úsekem.⁵²

Ve věci započtení pohledávek nicméně panuje určitý důraz na určitost a srozumitelnost právního jednání, když z tohoto musí být patné, jakou pohledávkou je započítáváno a proti jaké pohledávce je započítáváno. Ačkoliv se podle současné právní úpravy na započtení užijí ustanovení o splnění⁵³, což dle předchozí úpravy judikatura kategoricky vylučovala, a tudíž posouzení právního jednání není dle mého názoru nyní podrobeno tak rigidním pravidlům jako v minulosti, přesto je nutné vymezit započtení natolik určitě, aby nevzbuzovalo pochybnosti co do určitosti. Tento přístup je přitom akcentován zejména tam, kde probíhá současně zápočet více vzájemných pohledávek. Judikatura se otázce náležitosti hmotně právního jednání, kterým dlužník započítává proti pohledávce věřitele více svých pohledávek, poměrně obsáhle věnovala. Dovodila přitom, že v takovém případě musí být právní jednání činěno natolik určitě, aby z něj bylo možné jednoznačně určit, které pohledávky a do jaké jejich výše započtením zanikají.⁵⁴

Pokud jde o formu, občanský zákoník žádné zvláštní požadavky na toto právní jednání neklade. Lze jej proto učinit jak ve formě ústní, tak ve formě písemné (nelze vyloučit ani právní jednání učiněné prostřednictvím elektronických prostředků). Konkludentně ale dle mého názoru nikoli, neboť v takovém případě by zpravidla nebyl dán prvek určitosti. Těžko si lze s ohledem na výše uvedené představit započtení splňující atribut určitosti bez explicitně vyjádřené vůle.

---

⁵¹ § 545 občanského zákoníku.

⁵² § 1983 občanského zákoníku.

⁵³ § 1982 odst. 2 věta za středníkem občanského zákoníku.

⁵⁴ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9.6.2003, sp. zn. 9 Cmo 109/2003, a na něj navazující usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23.2.2005, sp. zn. 29 Odo 174/2004, nebo dále například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.6.2012, sp. zn. 33 Cdo 4735/2010.

Strany si však vzájemně mohou sjednat jiné parametry tohoto právního jednání, tedy některé případně vyloučit či jinými platnost právního jednání naopak podmínit. V tomto směru je právní úprava zcela dispozitivní. Nic proto nebrání, aby si strany například sjednaly, že v rámci jejich právního vztahu nelze učinit ústní či jednostranné započtení. Je však třeba respektovat ostatní kogentní ustanovení o právním jednání.

3.2 Následky nedovoleného započtení

U započtení se, stejně jako v jiných případech, nabízí otázka, zda, případně jak, občanský zákoník sankcionuje právní jednání odporující zákonu, a pokud ano, zda je stíženo sankcí zdánlivosti⁵⁵, relativní neúčinnosti (dříve odporovatelnosti)⁵⁶ či neplatnosti⁵⁷.

Předně, pokud jde o zdánlivost, tato přichází v úvahu, chybí-li vůle jednajících osoby⁵⁸, nebyla-li zjevně projevena vážná vůle⁵⁹ nebo kdy nelze pro neurčitost nebo nesrozumitelnost zjistit obsah právního jednání ani výkladem.⁶⁰ Jedná se tedy o ty nejtěžší vady právního jednání, pro které ho ani za právní jednání považovat nelze. Nabízelo by se, že toto v případech započtení bude platit spíše pro samotnou vadu právního jednání nežli pro započtení učiněné v rozporu se zákonem. V oddílu obsahujícím právní úpravu započtení však lze i přes výše uvedené nalézt dva případy zdánlivosti.⁶¹ I když jsou takové sankce poněkud nelogické (když přiléhavější by byla aplikace absolutní neplatnosti, chtěl-li zákonodárce zdůraznit nepřipustnost takového jednání), nic to nemění na skutečnosti, že započtení provedené pod podmínkou nebo s doložením času, případně započtení provedené proti pohledávce výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný, je zdánlivé. Započtení provedené v rozporu s těmito bezesporu kogentními ustanoveními tedy ani právním jednáním dle současné právní úpravy není. Byť by se zde dále *prima facie* nabízela i spojitost mezi § 533 odst. 1 občanského zákoníku (neurčitost právního jednání) a § 1987 odst. 2 občanského zákoníku (započtení neurčité pohledávky), tyto dva pojmy spolu přímo nesouvisí. V prvním případě totiž jde o neurčitost samotného právního

---

⁵⁵ § 551 občanského zákoníku.

⁵⁶ § 589 občanského zákoníku.

⁵⁷ relativní dle § 586 či absolutní dle § 580 občanského zákoníku.

⁵⁸ § 551 občanského zákoníku.

⁵⁹ § 552 občanského zákoníku.

⁶⁰ § 553 občanského zákoníku.

⁶¹ § 1983 a § 1991 věta za středníkem občanského zákoníku.

jednání, kdežto v případě druhém jde o neurčitost pohledávky, tedy o vadu předmětu právního jednání.⁶² Jinými slovy, neurčitost pohledávky sama o sobě nemůže mít vliv na neurčitost právního jednání a obráceně. K samotnému právnímu jednání tedy bude přihlédnuto (bude-li splňovat atributy určitosti, srozumitelnosti, vážnosti, bude projeveno svobodně a ve smyslu rozeznatelné podobě), avšak pohledávka samotná může být po právní stránce posouzena jako neurčitá.

Relativní neúčinnost coby další v úvahu přicházející sankce se uplatní tam, kde: „ ... *právní jednání je v rozporu se zákonem, který poskytuje ochranu určitým osobám, a proto je vůči těmto osobám neúčinné. Nezpůsobuje vůči nim zamýšlené právní následky. Vůči ostatním osobám však je plně účinné. Zákonodárce využívá tento institut především v těch případech, ve kterých je majiteli práva zakázáno nakládání ohledně jeho práva v zájmu někoho jiného. Chráněné osobě (věřiteli) je tedy poskytována možnost budoucího nabytí nebo exekuce určitého předmětu (věci).*“⁶³ Jinými slovy: „*Účelem institutu upraveného pod rubrikou „relativní neúčinnost“ je chránit věřitele v době, kdy má vůči dlužníkovi vymahatelnou pohledávku, ale nemá žádnou jistotu, že onu pohledávku skutečně vymůže. Není totiž jisté, že dlužník ještě bude mít dostatečný majetek (přitom věřitel nemá po ruce kvalitní zástavu), protože dlužník jedná (jednal) způsobem, kterým zjevně svůj majetek zmenšuje, popř. znehodnocuje. Věřitelova šance uspokojit se z dlužníkovy majetku pomalu bere za své, anebo už vzala za své.*“^{64 65}

To by tedy teoreticky bylo možno spatřovat v těch případech, kdy by započtením byl sledován cíl v podobě úmyslného zkrácení práv jiného věřitele, než toho, proti jehož pohledávce bylo započítáváno. Tento případ zřejmě nebude frekventovanou alternativou.

Pokud jde o absolutní neplatnost, ta obecně přichází v úvahu, přiči-li se právní jednání zjevně dobrým mravům, anebo odporuje-li zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek.⁶⁶ Mám za to, že tyto případy budou v případě započtení spíše méně časté, když oddíl obsahující právní úpravu započtení je výslovně

⁶² <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/k-definice-pravniho-jednani-podle-noveho-obcanskeho-zakoniku-ii>

⁶³ Tichý, L. in Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014 str. - str. 1490 až 1491.

⁶⁴ <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/relativni-neucinnost-i>

⁶⁵ <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/relativni-neucinnost-ii>

⁶⁶ § 588 občanského zákoníku.

nekonstituuje (byť otázka může vzbuzovat započtení proti pohledávce na náhradu újmy uvozené přímo slovním spojením „zakazuje se“, což implikuje určitý důraz na tento zákaz). V případě absolutní neplatnosti tedy bude třeba ji dovést spíše ze skutkových okolností, ze kterých bude zřejmý zjevný rozpor právního jednání s dobrými mravy nebo rozpor se zákonem či veřejným pořádkem. Absolutní neplatnost by mohla dále přicházet v úvahu i v těch situacích, kdy nebudou splněny ani základní podmínky pro započtení pohledávek. Například tehdy, nebude-li dán prvek vzájemnosti (nejde-li o zákonnou výjimku podle § 1984 občanského zákoníku), nebo nebude-li dán prvek stejnorodosti. V těchto případech se totiž jedná o tak zjevný rozpor se zákonem, že tento by výše uvedené podmínky podle § 580 a § 588 občanského zákoníku naplnit mohl. Ať už ale nastane kterákoliv z těchto variant, bude-li právní jednání posouzeno jako absolutně neplatné, soud k takové neplatnosti přihlédně *ex officio* a tedy na rozdíl od relativní neplatnosti ji v případném řízení před soudem není třeba výslovně namítat.

Poslední možností zůstává neplatnost relativní. S ohledem na to, že občanský zákoník klade obecně důraz na relativní neplatnost před neplatností absolutní, v případě započtení tomu dle mého názoru zásadně nebude jinak. Toto bude bezesporu nejčastější následek v případě započtení, jenž nebude vyhovovat podmínkám stanoveným *ex lege*. Relativní neplatnost tak bude přicházet v úvahu například tehdy, bude-li činěno aktivní započtení pohledávkou neuplatnitelnou před soudem, nebo pohledávkou nejistou či neurčitou. Takovou neplatnost však bude muset oprávněná osoba namítnout, což, ostatně jako v některých jiných případech, klade větší nároky na osobu, do jejíž sféry neplatné právní jednání zasahuje, ve smyslu zásady *vigilantibus iura*.

Závěrem je třeba obecně poznamenat, že je-li započtení činěno byť nejsou dány všechny relevantní podmínky, neznamená to automaticky vyloučení možnosti provést jej *pro futuro*. Osoba provádějící započtení svou například původně nekompenzabilní pohledávkou může až po zákonu nevyhovujícím započtení učinit právní kroky směřující k naplnění chybějícího předpokladu. Jsou-li předpoklady splněny až po prvním započtení, je možné, aby dotyčná osoba provedla započtení podruhé, nově již v situaci, kdy bude započítávat pohledávku kompenzabilní. Nebudou-li v takovém případě přítomny jiné nedostatky aktivně započítávané pohledávky či právního jednání obecně, započtení provedené

napodruhé zamýšlené právní účinky v podobě zrušení pohledávek v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí, již vyvolá. Nepůjde však o zhojení původní vady, ale o právní jednání nové.

3.3 Účinky započtení

Započtením se obě kompenzabilní pohledávky ruší v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí; nekryjí-li se zcela, započte se pohledávka obdobně jako při splnění.⁶⁷ Dle judikatury vztahující se k předchozí právní úpravě bylo analogické použití úpravy pro splnění zcela vyloučeno.⁶⁸ Nová právní úprava pokračování této nesrovnalosti zabránila výslovným zakotvením ustanovení o analogické aplikaci ustanovení o splnění.⁶⁹ To má samozřejmě podstatné praktické dopady zejména co do pořadí uspokojení pohledávky a jejího příslušenství, neboť neurčí-li započítávající strana výslovně, proti které pohledávce či její části započítává, aplikuje se § 1933 občanského zákoníku. To pak obdobně platí i pro příslušenství podle § 1932 občanského zákoníku. Ačkoliv pochopitelně záleží na konkrétních skutkových okolnostech daného případu, nově tedy již nelze bez dalšího vyslovit závěr o neurčitosti započtení jen z toho důvodu, že započítávající strana přesně nespecifikovala, proti které pohledávce věřitele, její části či jejího příslušenství chce svoji pohledávku započíst, neboť zákon posloupnost plnění stanovuje sám. V tomto směru je tedy původní judikatura nepoužitelná. Uvedené však na druhé straně nelze pojímat tak, že by osoba provádějící aktivní započtení nemusela specifikovat vůbec nic. Z jejího projevu přesto musí být zřejmé, že chce svoji pohledávku či její část započíst a že tak činí proti pohledávce (pohledávkám) svého věřitele.

3.3.1 Účinky časové

Zákonný režim časových účinků započtení je poněkud netypický. Na rozdíl od většiny právních jednání, jejichž účinek nastává zpravidla *ex nunc* (od nyní, od okamžiku učinění), časové účinky započtení pohledávek nastávají *ex tunc* (od tehdy, k jinému okamžiku). Okamžiku, kdy vlastník aktivně započítávané pohledávky učiní prohlášení o započtení, však musí předcházet rozhodný okamžik způsobilosti pohledávek k započtení. V tomto případě se oním okamžikem rozumí okamžik způsobilosti k započtení té pohledávky, jež v čase nastala později.

---

⁶⁷ § 1982 odst. 2 občanského zákoníku.

⁶⁸ například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1.2006, sp. zn. 32 Odo 1143/2004.

⁶⁹ § 1932 a § 1933 občanského zákoníku.

Jinými slovy, účinky započtení nastávají zpětně k okamžiku, kdy se k započtení stala způsobilá „mladší“ z nich.⁷⁰ Přitom je lhostejno, že samotné právní jednání bylo provedeno až déle, v jiném časovém okamžiku (vzhledem ke střetu pohledávek obvykle v budoucnu).

Pokud jde o vztah mezi způsobilostí k započtení a promlčením, občanský zákoník na tuto situaci výslovně pamatuje, když stanoví, že promlčení pohledávky započtení nebrání, nastalo-li (promlčení – pozn.) po době, kdy se pohledávky staly způsobilými k započtení.⁷¹ To znamená, že pokud se pohledávky staly způsobilé k započtení ještě před jejich promlčením, je možné takovéto pohledávky započíst i poté, co se promlčely. V této souvislosti je dále třeba zmínit, jak se z obecného ustanovení o promlčení podává, že i po uplynutí promlčecí lhůty se strana může dovolat svého práva při započtení, pokud mohlo být k započtení přistoupeno kdykoliv před uplynutím promlčecí lhůty.⁷² Toto ustanovení je tedy obsahově shodné.

Ačkoliv by se *prima facie* – s ohledem na způsobilost k započtení – mohlo zdát, že takové započtení je neplatné pro rozpor se zákonem, neboť jde o zápočet promlčené pohledávky, není tomu tak. V traktovaném případě je totiž § 1989 odst. 1 občanského zákoníku *lex specialis* vůči § 1987 odst. 1 občanského zákoníku. Jedná se tedy o přípustnou výjimku z obecně stanoveného požadavku na uplatnitelnost pohledávek před soudem.

Nad rámec výše uvedeného lze poukázat i na § 1983 občanského zákoníku, který (ve spojení s § 1982 odst. 2 věta druhá) vylučuje možnost pouhým jednostranným jednáním měnit zákonný režim časových účinků započtení i možnost podmínit či vázat právní jednání směřující k započtení na doložení času. Zákon s existencí podmínek či doložení času v rámci jednostranného započtení spojuje následek, že se k takovému právnímu jednání nepřihlíží.

3.3.2 Vliv započtení na příslušenství pohledávek

Peněžitý obligační právní vztah je právní teorií obecně pojímán buď jako hlavní, nebo vedlejší. Hlavním závazkovým právním vztahem je peněžitý

---

⁷⁰ Raban, P. in Raban, Přemysl et al. *Občanské právo hmotné. Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. – str. 118.

⁷¹ § 1989 odst. 1 občanského zákoníku.

⁷² § 617 odst. 2 občanského zákoníku.

závazkový právní vztah tehdy, jestliže jeho kauza směřuje přímo k zaplacení, respektive k získání určité částky peněz. Vedlejším a akcesorickým peněžitým závazkovým právním vztahem je závazkový právní vztah úrokový, který vzniká pouze tehdy, jestliže mezi účastníky existuje peněžitý závazkový právní vztah hlavní. Prodlení dlužníka s plněním závazku má ze zákona za následek obsahovou změnu práv věřitele a povinností dlužníka, respektive jejich doplnění právy a povinnostmi novými. Prodlením tedy nastává ze zákona změna obsahu právního poměru (tím, že vedle trvajících povinností splnit závazek vznikají i nová (další) práva a povinnosti), bez ohledu na to, zda dlužník prodlení zavinil.⁷³ Tento elementární princip pojednávající o vztahu jistiny pohledávky k jejímu příslušenství se v podmínkách občanského zákoníku nikterak nemění.

Občanský zákoník definuje příslušenství věci jako vedlejší věc vlastníka u věci hlavní, je-li účelem vedlejší věci, aby se jí trvale užívalo společně s hlavní věcí v rámci jejich hospodářského určení.⁷⁴ Příslušenstvím pohledávky, coby věci, jsou pak úroky, úroky z prodlení a náklady spojené s jejím uplatněním.⁷⁵ ⁷⁶ Úroky pak lze stručně charakterizovat jako peněžitou odměnu (smluvní nebo zákonnou) náležející věřiteli za poskytnutí finančních prostředků dlužníkovi, vyjádřenou za pomoci určité procentní sazby, počítané zpravidla z jistiny.⁷⁷ Úroky z prodlení jsou považovány za zákonnou (či smluvně modifikovanou) sankci za nesplnění závazku dle sjednaných podmínek (zejména co do splatnosti).⁷⁸ ⁷⁹ Náklady spojené s uplatněním pohledávky jsou pak vedlejšími náklady vážící se k pohledávce (například paušální náklady spojené s uplatněním každé

---

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2004, sp. zn. 35 Odo 101/2002.

⁷⁴ § 510 odst. 1 občanského zákoníku.

⁷⁵ § 513 občanského zákoníku.

⁷⁶ § 489 ve spojení s § 505 a násl. a § 510 a násl. občanského zákoníku – pohledávka (právo) je chápáno jako věc, příslušenství pak jako samostatná věc vedlejší; z tohoto důvodu je v podmínkách občanského zákoníku možno hovořit o příslušenství jako o samostatné věci akcesorické povahy (a z tohoto důvodu je příslušenství pohledávky upraveno pod stejnou zákonnou rubrikou jako příslušenství věci).

⁷⁷ § 1792 a § 1802 a násl. občanského zákoníku.

⁷⁸ § 1968 a násl. občanského zákoníku.

⁷⁹ Výše zákonného úroku z prodlení je určena podle § 1970 občanského zákoníku ve spojení s § 2 nařízením vlády č. 351/2013 Sb., kterým se určuje výše úroků z prodlení a nákladů spojených s uplatněním pohledávky, určuje odměna likvidátora, likvidačního správce a člena orgánu právnické osoby jmenovaného soudem a upravují některé otázky Obchodního věstníku, veřejných rejstříků právnických a fyzických osob a evidence svěřenských fondů a evidence údajů o skutečných majitelích. Tato odpovídá ročně vyšší repo sazby stanovené Českou národní bankou pro první den kalendářního pololetí, v němž došlo k prodlení, zvýšené o 8 procentních bodů. Konkrétní výše zákonného úroku z prodlení se tedy sestává ze dvou veličin. První je nařízením vlády daná „pevná“ sazba ve výši 8 % p.a. Druhou veličinou „pohyblivá“ 2T repo sazba stanovená Českou národní bankou. 2T repo sazbu Česká národní banka vyhláší ve věstníku, dostupném na: <https://www.cnb.cz/cs/legislativa/vestnik-cnb/>. Historický vývoj repo sazby lze nalézt na <https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Jak-se-vyvijela-dvoutydenni-repo-sazba-CNB/>.

pohledávky, v případě, že jde o vzájemný závazek podnikatelů nebo je-li obsahem vzájemného závazku mezi podnikatelem a veřejným zadavatelem podle zákona upravujícího veřejné zakázky povinnost dodat zboží nebo poskytnout službu za úplatu veřejnému zadavateli, není-li mezi smluvními stranami stanoveno jinak).⁸⁰ K řečenému je pak třeba podotknout, že příslušenství pohledávky naopak nezahrnuje smluvní pokutu coby institut utvrzení dluhu s cílem posílit pozici věřitele.⁸¹ Byť smluvní pokuta na jedné straně má – stejně jako příslušenství – akcesorickou povahu, na straně druhé je samostatným majetkovým nárokem se samostatným skutkovým základem (proto se v řízení před orgánem veřejné moci uplatňuje jako samostatná pohledávka⁸²). Do příslušenství pohledávky ji proto nelze zahrnovat.

Pokud jde o vztah započtení a příslušenství, jak již bylo zmíněno, účinky započtení nastávají zpětně k okamžiku, kdy se pohledávky staly způsobilými k započtení (*ex tunc*). To má na příslušenství ten dopad, že v případě započtení zaniká pouze ta jeho část, která vznikla až po okamžiku, k němuž se pohledávky co do kompenzability střetly. Pro lepší pochopení je možné si představit následující příklad se zákonným úrokem z prodlení. Mějme na pomyslné časové ose tři po sobě jdoucí okamžiky, a to okamžik splatnosti první pohledávky (např. 1. 1. 2019), okamžik splatnosti protipohledávky (např. 15. 1. 2019) a okamžik provedení zápočtu (např. 1. 2. 2019). Zákonný úrok z prodlení v případě první pohledávky běží od prvního dne po splatnosti, tj. od 2. 1. 2019, do zaplacení. V případě druhé pohledávky od 16. 1. 2019 do zaplacení. Zánik pohledávek nastává v této situaci k okamžiku splatnosti mladší z nich, k okamžiku splatnosti protipohledávky. To znamená, že i pokud by právní jednání bylo učiněno dříve, střet pohledávek by vždy nastal k 15. 1. 2019, neboť zde se pohledávky střetly. To má ten dopad, že vlastník pohledávky dříve splatné by se mohl dožadovat zaplacení zákonného úroku z prodlení v časovém intervalu pouze od 2. 1. 2019 do 14. 1. 2019. Na příslušenství mladší pohledávky, přirostlého od 16. 1. 2019, je tak možno hledět jako na „neaktivní“, respektive jako na příslušenství, jehož zaplacení věřitel požadovat nemůže, neboť jde o nárok, který v době po provedení zápočtu ani neexistuje.

---

⁸⁰ § 3 nařízení vlády č. 351/2013 Sb.

⁸¹ § 2048 a násl. občanského zákoníku.

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2016, sp. zn. 33 Cdo 1919/2015.

Nad rámec uvedeného pak pro úplnost podotýkám, že ve věci smluvní pokuty je situace poněkud jiná. Smluvní pokuta má, jde-li o započtení, jinou pozici než příslušenství. Pohledávka na zaplacení smluvní pokuty totiž zpětně na rozdíl od příslušenství k datu provedení zápočtu nezaniká. Jakmile tedy věřiteli v rámci právního vztahu vznikne nárok na zaplacení smluvní pokuty a vznikne-li věřiteli zároveň v tomto právním vztahu nárok na zaplacení příslušenství a je-li zároveň ve stejném právním vztahu některou ze stran provedeno započtení, věřitel sice nemůže požadovat zaplacení příslušenství od data, k němuž se pohledávky zrušily, ovšem může požadovat zaplacení smluvní pokuty vzniklé od okamžiku, kdy se pohledávky staly způsobilé k započtení (kdy se střetly), do okamžiku provedení zápočtu.

3.4 Obecný zákaz započtení

Zákon konstituuje výslovný zákaz započtení proti pohledávce na náhradu újmy způsobené na zdraví, ledaže se jedná o vzájemnou pohledávku na náhradu téhož druhu.⁸³ Dále pak zákon zakazuje (i když porušení spojuje s různými následky například v podobě nicotnosti či neplatnosti) započtení pohledávek nesplňujících základní předpoklady, neumožňuje ani provést jednostranné započtení pod podmínkou nebo s doložením času, dále nepřipouští provést započtení vůči některému z řady věřitelů, nejde-li o věřitele v zákoně výslovně uvedené a dále nepřipouští ani započtení pohledávek, jež nelze uplatnit před soudem, jakož ani pohledávek nejistých nebo neurčitých.

3.4.1 Započtení pod podmínkou nebo s doložením času

Za výchozí tezi této podkapitoly je třeba považovat § 1983 občanského zákoníku, dle kterého se k prohlášení o započtení učiněném pod podmínkou nebo s doložením času nepřihlíží.

Předně, pokud jde o samotné podmínky, občanský zákoník zná dva základní druhy podmínek, a to podmínku odkládací a rozvazovací.⁸⁴ O podmínku odkládací jde tehdy, závisí-li na jejím splnění, zda právní následky jednání

---

⁸³ § 1988 odst. 2 občanského zákoníku ve znění novely provedené zákonem č. 460/2016 Sb., účinné v části první, bodu 25, od 30.12.2016, kterou byla vypuštěna textace týkající se zákazu započtení proti pohledávce zaměstnance na mzdu, platu, odměnu ze smlouvy o výkonu závislé práce zakládající mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem obdobný závazek a náhradu mzdy nebo platu ve výši přesahující jejich polovinu.

⁸⁴ § 548 odst. 2 občanského zákoníku.

nastanou. O podmínku rozvazovací jde tehdy, závisí-li na jejím splnění, zda právní následky již nastalé pominou. Doložením času se pak rozumí stanovení časového okamžiku, k němuž dochází ke vzniku, změně nebo zániku práv a povinností.⁸⁵ Občanský zákoník v ustanovení o doložení času dále stanoví, že je-li k účinnosti právního jednání určena počáteční doba, použijí se obdobně ustanovení o odkládací podmínce. Omezí-li se však účinnost právního jednání konečnou dobou, použijí se obdobně ustanovení o rozvazovací podmínce.

Ačkoliv – obecně – je tedy možné vázat vznik, změnu nebo zánik práv a povinnosti až ke stanovenému okamžiku, respektive na podmínku, zvláštní ustanovení v podobě § 1983 občanského zákoníku toto ve vztahu k jednostrannému započtení vylučuje. Strana, jež svou pohledávku aktivně jednostranným právním jednáním započítává, si tak nemůže vyhrazovat vůči druhé straně vznik účinků započtení k určitému okamžiku^{86 87} či až za splnění (odpadnutí) nějaké výlučně jednou stranou stanovené podmínky. Stejně tak nelze s ohledem na § 1982 odst. 2 občanského zákoníku sjednat např. účinnost započtení jen po omezenou dobu. Zákon v tomto směru hovoří zcela jasně, když uvádí, že k účinkům započtení dojde v okamžiku, kdy se obě pohledávky staly způsobilými k započtení a zároveň zjevně neponechává prostor pro případnou jednostrannou modifikaci tohoto pravidla (jde o ustanovení kogentní).

Předmětné ustanovení nicméně konstituuje zákaz započtení pod podmínkou nebo s doložením času jen ve vztahu k jednostrannému právnímu jednání (srov. *prohlášení* – pojem prohlášení je přitom typicky spojován s prohlášením toliko některé ze stran právního vztahu⁸⁸). Nabízí se proto otázka, nastane-li zákonný následek v podobě nicotnosti⁸⁹ i ve chvíli, kdy se jedná o započtení dohodou, ve které bude sjednána některá z podmínek nebo doložení

---

⁸⁵ § 550 občanského zákoníku - typickým příkladem je odložení účinnosti smlouvy v občanskoprávních (obchodněprávních) vztazích, kdy se smluvní strany dohodnou, že smlouva se sice stává platná podpisem té smluvní strany, která ji podepíše nejpozději, ale účinnost smlouvy (tj. faktickou závaznost a z ní vyplývající konkrétní práva a povinnosti) stanoví až v budoucnu, k určitému dni (nebo od určitého dne, apod.), to pak obdobně platí i pro zápočet pohledávky.

⁸⁶ Komentářová literatura, např. Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014 - str. 1133, v tomto směru hovoří o *absolutním zákazu doložek času* při jednostranném právním jednání.

⁸⁷ Vyloučení možnosti pouhým jednostranným jednáním měnit zákonný režim časových účinků započtení již potvrdil i Nejvyšší soud ve svém poměrně novém usnesení ze dne 29. 8.2018, sp. zn. 33 Cdo 1534/2018.

⁸⁸ Např. § 160 – prohlášení o odstoupení z funkce člena orgánu, § 1649 – prohlášení o vydědění a samozřejmě pak i § 1982 odst. 1 – prohlášení o započtení a § 1991 – neuplatnění zákazu započtení pohledávky prohlášením, jde-li o dohodu.

⁸⁹ Srov. § 554 a § 1983 občanského zákoníku.

času, tedy v situaci, kdy všechny dotčené smluvní strany vyjádří svou vůli tak učinit. Dle mého názoru toto možné je, ovšem ne vždy (k tomu viz dále kapitola o dohodě o započtení).

3.4.2 Započtení proti pohledávce výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný

Další zákaz započtení se uplatní u započtení proti pohledávce výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný.⁹⁰ Ve vztahu k druhově určené pohledávce se přitom o jediný zákaz, od kterého se nelze odchýlit ani dohodou.⁹¹

Ačkoliv jde nepochybně o ustanovení kogentní⁹² a ačkoliv se tento zákaz *prima facie* jeví jako zákaz uplatnitelný u celé řady pohledávek, nemusí tomu tak vždy být. Gramatickým výkladem § 1988 odst. 1 občanského zákoníku lze totiž dospět k závěru, že započtení je vyloučeno toliko proti pohledávce (pasivní započtení), která kumulativně splňuje tři znaky, a to:

1. jedná se o pohledávku na zaplacení výživného,
2. plnění je určeno nezletilé osobě,
3. nezletilá osoba není plně svéprávná.

Charakteristika výše uvedených znaků žádné problémy v teorii ani praxi nečiní a jejich význam tak není třeba dlouze popisovat. Přesto si však – spíše pro úplnost nežli za účelem jejich objasnění či vysvětlení – dovoluji k těmto znakům uvést ve stručnosti následující. Výživným se rozumí zpravidla peněžité plnění poskytované osobou vyživující (povinnou) osobě vyživované (oprávněnému), jež je poskytována za účelem zabezpečení všech odůvodněných potřeb vyživované osoby, a to s ohledem na její potřeby, schopnosti, vlastnosti a majetkovou situaci.⁹³ Nezletilou osobou se pak rozumí člověk, který nedovršil osmnáctého roku věku.⁹⁴ Svéprávností pak způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním

---

⁹⁰ § 1988 odst. 1 občanského zákoníku.

⁹¹ § 1991 občanského zákoníku.

⁹² Králíčková, Z. in Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol., Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. Vydání. Praha : C.H.Beck, 2014 - str. 1042.

⁹³ Srov. § 910 a násl. občanského zákoníku - typickým případem je poskytování výživného po odluce rodičů, a to rodičem dítěte, který nemá dítě svěřeno do péče; nelze však ani vyloučit jiné případy, kdy na straně oprávněného nemusí být jen dítě.

⁹⁴ § 30 odst. 1 občanského zákoníku.

jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat), tuto způsobilost člověk v celém rozsahu nabývá zletilostí.⁹⁵

Občanský zákoník proto – s cílem chránit zájmy nezletilého – započtení proti této specifické pohledávce vylučuje pouze za situace, existují-li všechny uvedené znaky v jednom časovém okamžiku. Jakékoliv jiné podmínky započtení ve vztahu k této pohledávce nezakazuje. Z toho lze *a contrario* dovodit, že nesplňuje-li předmětná pohledávka *některý* výše uvedených znaků, o pasivním započtení uvažovat lze, ať již jednostranným prohlášením nebo dohodou (v těchto úvahách je však třeba mít stále na paměti, že jde o způsob zániku pohledávky započtením, tedy i zde musí – aby vůbec bylo možno započtení provést – existovat vzájemnost pohledávek).

Z výše nastíněné úvahy, stran absence některého z uvedených znaků, pak vychází několik základních modalit (pro zjednodušení nyní uvažuji pouze v té rovině, že chybí jeden předpoklad). Předně, u pasivně započítávané pohledávky může absentovat samotný elementární znak v podobě existence pohledávky na zaplacení výživného. Má-li tedy plně nesvéprávný nezletilý za určitou osobou pohledávku například na zaplacení jiného plnění (než je výživné) a má-li zároveň tato jiná osoba pohledávku za plně nesvéprávným nezletilým, započtení vzájemných pohledávek provedené jinou osobou není vyloučeno. Druhou základní modalitou je absence předpokladu nezletilosti. Zletilá osoba s omezenou svéprávností⁹⁶ tak může mít pohledávku na zaplacení výživného za jinou osobou, proti které může stát pohledávka jiné osoby za zletilým nesvéprávným na zaplacení nějakého plnění. I v tomto případě bude započtení provedené jinou osobou proti výživnému přípustné. Do třetice pak osoba nezletilá svéprávná⁹⁷ může mít pohledávku na zaplacení výživného za jinou osobou, proti které může stát pohledávka jiné osoby za nezletilým svéprávným na zaplacení nějakého plnění. Ani v tomto případě není kompenzace provedená jinou osobou občanským zákoníkem vyloučena. Lze přitom uvažovat i o dalších vzájemných kombinacích ve vztahu k absenci většího počtu výše uvedených znaků – proto je v předchozích větách užit pojem „základní modalita“. Ani v těchto případech se pak zákonný zákaz pochopitelně neuplatní.

---

⁹⁵ § 15 odst. 2 a § 30 odst. 1 občanského zákoníku.

⁹⁶ Například taková, jejíž svéprávnost byla omezena podle § 55 a násl. občanského zákoníku.

⁹⁷ Například taková, které byla naopak svéprávnost přiznána podle § 37 občanského zákoníku (emancipace).

Absentuje-li přitom některý z předmětných znaků, nelze vyloučit ani dvojstranné započtení dohodou. Při započtení dohodou pak nemusí být nutně započítávány ani vzájemné pohledávky na plnění peněžité.

Další výjimku z tohoto zákazu představuje aktivní započtení provedené pohledávkou plně nesvéprávného nezletilého na výživné proti pohledávce jiné osoby. Občanský zákoník totiž konstituuje předmětný zákaz toliko u pasivní kompenzace (zakazuje se započtení *proti pohledávce*). To mimo jakoukoliv pochybnost znamená, že zákonodárce zakázal – z pohledu nezletilého – pasivní započtení toliko z jedné strany, respektive proti jeho pohledávce. Nezakázal však provést započtení *jeho pohledávkou* (aktivní kompenzaci). S ohledem tuto skutečnost plně nesvéprávný nezletilý dle mého názoru může provést jednostranný zápočet svojí pohledávkou proti pohledávce svého věřitele, avšak při respektování „obecných“ pravidel kompenzability a dále při respektování obecných pravidel právního jednání nesvéprávných osob.

U započtení pohledávkou na výživné v případě osob nezletilých, které nejsou zcela svéprávné, by totiž obecně bylo třeba vždy přivolení opatrovnického soudu, jelikož se nejedná o běžnou záležitost, kterou za ně může vyřizovat zákonný zástupce.^{98 99}

Ústavní soud ve své judikatuře ostatně výše popsany závěr o nemožnosti provést zápočet proti pohledávce nezletilého, který není plně svéprávný, na zaplacení výživného, a to ani dohodou, již potvrdil, když aproboval závěr krajského soudu o nemožnosti tento zápočet dohodou provést.¹⁰⁰

3.4.3 Započtení proti pohledávce na náhradu újmy způsobené na zdraví

Jednostranná pasivní kompenzace je občanským zákoníkem obecně vyloučena i v případě pohledávky na náhradu újmy způsobené na zdraví, ledaže se jedná o vzájemnou pohledávku na náhradu téhož druhu.^{101 102} Pravidla u toho započtení jsou tedy poněkud volnější, než je tomu v případě započtení proti pohledávce výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný.

⁹⁸ § 461 odst. 1 občanského zákoníku.

⁹⁹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9.2012, sp. zn. 33 Cdo 2289/2011.

¹⁰⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 3.2018, sp. zn. II. ÚS 3880/17.

¹⁰¹ § 1988 odst. 2 občanského zákoníku.

¹⁰² K samotnému pojmu újma viz § 2894 občanského zákoníku, k zvláštním ustanovením o náhradě újma na zdraví pak viz § 2956 až 2959 občanského zákoníku.

Občanský zákoník i v tomto případě obecně zapovídá jednostranné pasivní započtení. Existuje však výjimka, jedná-li se o vzájemnou pohledávku na náhradu téhož druhu. Pokud by o takovouto vzájemnou pohledávku šlo, jednostranné pasivní započtení by se řídilo obecnými pravidly (jednostranného) započtení bez nutnosti toto právní jednání jakkoliv modifikovat (přichází tedy v úvahu i započtení proti vůli vlastníka pasivně započítávané pohledávky na náhradu újmy na zdraví). V případě aktivního započtení jinou než totožnou pohledávkou je však pasivní kompenzace *ex lege* vyloučena. Tím však – stejně jako v případě pohledávky na výživné – není zákonem vyloučeno provedení aktivní kompenzace *touto* pohledávkou, tj. její započtení proti vzájemné pohledávce jiné (než na náhradu újmy).

Pokud jde o dohodu, zde zákon již nekonstituuje tak rigidní pravidla jako v případě pohledávky nezletilého, který není plně svéprávný, na zaplacení výživného. Odpadá zde totiž potřeba chránit oprávněné zájmy plně nesvéprávného nezletilého. Občanský zákoník zde proto započtení dohodou nevyklučuje.¹⁰³ V případě dohody je tak možno si vzájemné započtení ujednat v podstatě libovolně, avšak, jako v ostatních případech, za dodržení základních pravidel pro právní jednání a respektování kogentních ustanovení o započtení (podmínky, doložení času).

3.4.4 Započtení proti pohledávce na mzdu, plat, odměnu z dohody a náhradu mzdy nebo platu

Občanský zákoník v době od nabytí účinnosti do nabytí účinnosti novely provedené zákonem č. 460/2016 Sb. (v části I. bodu č. 25 účinné od 28. 2. 2017), kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související zákony, zakazoval podle § 1988 odst. 2 za spojkou „a“ též započtení proti pohledávce mzdy, platu, odměny ze smlouvy o výkonu závislé práce zakládající mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem obdobný závazek a náhradě mzdy nebo platu ve výši přesahující jejich polovinu.¹⁰⁴ Zároveň však zákonodárce v přechodných ustanoveních novely v článku II. bod č. 7 stanovil, že prohlášení o započtení a ujednání o započtení učiněná přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se řídí dosavadními právními předpisy.

---

¹⁰³ § 1991 občanského zákoníku.

¹⁰⁴ K rozlišení pojmů „mzda“ a „plat“ a „odměna z dohody“ viz § 109 zákoníku práce.

Současná úprava (od zrušení shora uvedené části § 1988 odst. 2; žádná další zatím nebyla) však neznamená, že by odstraněním překážky započtení „přes polovic“ bylo zaměstnavateli umožněno započíst proti celé odměně. Vedle úpravy obecné, jež stanovuje základní podmínky pro započtení, zde existuje úprava zvláštní, a to úprava v podobě § 141 až § 144a zákoníku práce. Tato ustanovení zákoníku práce totiž stanoví, že započtení proti pohledávce na mzdu, plat, odměnu z dohody a náhradu mzdy nebo platu smí být provedeno jen za podmínek stanovených v úpravě výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy v občanském soudním řádu. Tím se rozumí odkaz konkrétně na § 276 až § 281 občanského soudního řádu (rubrika Rozsah srážek). Podle této úpravy není jednostranné započtení ze strany zaměstnavatele přípustné v té části, která odpovídá tzv. základní nezabavitelné částce.¹⁰⁵ ¹⁰⁶ Dále, z čisté mzdy, která zbývá po odečtení nezabavitelné částky a která se zaokrouhlí směrem dolů na částku dělitelnou třemi a vyjádřenou v celých korunách, lze srazit k vydobytí pohledávky oprávněného jen jednu třetinu, v případě pohledávky přednostní dvě třetiny.¹⁰⁷ Proti zbytku je pak možno provést zápočet s tím, že již není ve smyslu § 1988 odst. 2 občanského zákoníku třeba poměřovat, zda výsledná částka je větší než dané omezení v podobě jedné poloviny.¹⁰⁸

Jinými slovy: *„Pokud chce zaměstnavatel vůči zaměstnancově mzdě provést jednostranné započtení, musí nejdříve od čisté mzdy, kterou má zaměstnanci vyplatit, odečíst nezabavitelnou částku a jednu třetinu zbytku čisté mzdy, pokud je jeho pohledávka přednostní, pokud není, tak dvě třetiny zbytku čisté mzdy. (Tuto částku musí dostat zaměstnanec stejně, jako když je z jeho mzdy exekučně sráženo na základě nuceného výkonu rozhodnutí.). Proti výslednému zbytku (tedy zabavitelné části mzdy) je pak možno příslušnou pohledávku započíst. Je-li však výsledný rozdíl vyšší než jedna polovina mzdy, může zaměstnavatel*

---

¹⁰⁵ § 278 občanského soudního řádu.

¹⁰⁶ Způsob výpočtu nezabavitelné částky je určen v nařízení vlády č. 595/2006 Sb., o způsobu výpočtu základní částky, která nesmí být sražena povinnému z měsíční mzdy při výkonu rozhodnutí, a o stanovení částky, nad kterou je mzda postižitelná srážkami bez omezení (nařízení o nezabavitelných částkách). Tento předpis při výpočtu nezabavitelné částky vychází z životního minima jednotlivce a normativních nákladů na bydlení pro jednu osobu podle zvláštního právního předpisu. Tímto zvláštním právním předpisem se pro rok 2019 (zpravidla je pro každý rok vydán předpis nový s ohledem na hospodářskou situaci, vývoj cen na trhu apod.) rozumí nařízení vlády č. 320/2018 Sb., kterým se pro účely příspěvku na bydlení ze státní sociální podpory pro rok 2019 stanoví výše nákladů srovnatelných s nájemným, částek, které se započítávají za pevná paliva, a částek normativních nákladů na bydlení.

¹⁰⁷ § 279 občanského soudního řádu.

¹⁰⁸ Rothová, E. in Pichrt, J. a kol. *Zákoník práce. Zákon o kolektivním vyjednávání. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017 - str. 448 až 449.

provést započtení pouze vůči polovině mzdy. Co je nad polovinu mzdy, musí zůstat zase zaměstnanci. Nově mu tato částka zůstat nebude.“.^{109 110}

Předmětná novela tedy určitým způsobem rozšířila mantinely co do možnosti zaměstnavatele započíst svou pohledávku proti pohledávce zaměstnance, v tom směru, že zaměstnavatel má nyní větší možnosti započtení provést. Je však otázkou, zda lze tuto změnu považovat za změnu zásadní.

Dlužno zdůraznit, že jak úprava před novelou, tak úprava po novele, se nedotkne oprávnění zaměstnavatele a zaměstnance uzavřít dohodu o započtení. Absolutní zákaz uzavřít dohodu o započtení platí pod sankcí zdánlivosti dle obecné úpravy toliko u započtení proti pohledávce na výživné pro plně nesvéprávného nezletilého. Uzavření dohody o započtení přitom zvláštní úprava nevylučuje.

3.5 Započtení dohodou

Občanský zákoník vedle jednostranného prohlášení umožňuje též započtení dohodou¹¹¹, což je vícestranné právní jednání založené na vůli více (alespoň dvou) dotčených osob. Započtení dohodou je nicméně třeba hned v úvodu této podkapitoly odlišit od obecné dohody o zániku závazku ve smyslu § 1981 občanského zákoníku, tzv. *dissoluce*.¹¹²

„Obecnou“ dohodu je třeba oproti započtení dohodou chápat jako nejobecnější možnost ujednat si zánik závazku, aniž by byl zaniklý závazek nahrazen závazkem novým, a to i bez poskytnutí plnění.¹¹³ Důvod uzavření „obecné“ dohody o zániku závazku, jakož i její obsah, je s určitými výjimkami (obsah dohody je třeba poměřovat dle kogentních ustanovení¹¹⁴) přitom zcela vůli stran. Dle mého názoru nelze ani vyloučit možnost, že si strany ujednají zánik závazku, aniž by přitom explicitně uváděly důvod. Tolik k odlišnostem.

---

¹⁰⁹ Fetter, R.W. Novela občanského zákoníku a pracovně-právní vztahy, dostupné na <https://www.epravo.cz/top/clanky/novela-obcanskeho-zakoniku-a-pracovne-pravni-vztahy-104521.html>.

¹¹⁰ K tomu srov. <https://exekuce.justice.cz/vypocet-srazek-ze-mzdy/>.

¹¹¹ § 1991 občanského zákoníku.

¹¹² V této souvislosti jsou používány i pojmy „zrušení“, „rozvázání“ či „anulace“.

¹¹³ Dlužno ale dodat, že obsah dohody může být mezi stranami ujednáno i jinak (např. s poskytnutím plnění), ovšem tím se nabízí otázka, zda v takovém případě nepůjde spíše jiný smluvní institut, případně zda nepůjde o inominátní (nepojmenovanou) dohodu, jež občanský zákoník nevylučuje. Konkrétní vymezení by však záleželo na skutkových okolnostech.

¹¹⁴ Srov. Raban, P. in Raban, Přemysl et al. *Občanské právo hmotné. Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014. – str. 115 až 116.

Dohoda o započtení je ovšem institutem odlišným. Smyslem dohody o započtení – jak ostatně už z názvu vyplývá – je alespoň částečné vypořádání vzájemných pohledávek. Bez existence vzájemných pohledávek tak nelze o započtení dohodou hovořit. Institut započtení dohodou dotčeným stranám umožňuje, aby si sjednaly některé odchylné a jinak u jednostranného započtení vyloučené dílčí okolnosti. Na započtení dohodou lze tedy hledět jako na určitou výjimku ingerující do téměř všech obecných zákazů uplatňujících se u jednostranného započtení (nepoužije se však v případě započtení proti pohledávce nezletilého, který není plně svéprávný, na zaplacení výživného). Tato výjimka tak představuje realizaci zásady autonomie vůle, tedy realizaci oprávnění subjektů práv a povinností uspořádat si své vztahy dle svobodné vůle (analogicky je tomu i u obecné dohody).¹¹⁵

Pokud jde o vymezení konkrétních „mantinelů“, v jakých se mohou smluvní strany dohody o započtení pohybovat, oproti jednostrannému započtení je třeba v tomto vycházet z gramatického a teleologického výkladu ustanovení týkajících se započtení (§ 1982 až § 1991) při dodržení zákazu podle § 1991 občanského zákoníku, věta za středníkem. Z toho vyplývá, že skutečných imperativů, od nichž se odchýlit nelze ani v rámci dohody, mnoho nezbyvá. Kromě již několikrát uvedeného výživného jsou dalšími nezměnitelnými imperativy, vycházejí přitom z názoru autorů níže uvedeného komentáře k občanskému zákoníku, zákaz sjednat si podmínku rozvazovací a zákaz sjednat si konečný čas účinnosti. *V tom případě by totiž dohoda o započtení byla vnitřně rozporná, neboť by nevedla k trvalému zániku obou pohledávek.*¹¹⁶ S tím lze jistě souhlasit, neboť primárním cílem započtení pohledávek jistě není vznik nepřehledností a skutkových komplikací v právních vztazích.

Občanský zákoník tak umožňuje smluvním stranám, aby si sjednaly započtení i těch pohledávek, které by za jiných okolností tímto způsobem zaniknout nemohly. V dohodě o započtení si tedy lze sjednat vzájemné započtení pohledávek například nesplatných, pohledávek na plnění jiného druhu, pohledávek, jež by za běžných okolností nebyly uplatnitelné před soudem, nebo pohledávek nejistých či neurčitých na straně jedné proti pohledávkám typově shodným, nebo i proti pohledávkám, jež obecné parametry pro započtení splňují,

---

¹¹⁵ Srov. § 1 odst. 2 a § 1725 věta druhá občanského zákoníku.

¹¹⁶ Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2014 – str. 1157.

na straně druhé. Lze si dokonce ujednat i započtení pohledávek, jež v budoucnu teprve vzniknou.¹¹⁷ Slovy kazuistiky, mám za to, že při započtení dohodou smluvními stranám občanský zákoník nebrání provést započtení například pohledávky nesplatné proti pohledávce splatné, nebo započtení pohledávky nepeněžitě proti pohledávce peněžitě, anebo započtení pohledávky promlčené či neurčité proti pohledávce již promlčené. To platí i obráceně. Pokud jde o prvek vzájemnosti, lze si jistě představit například i trojstrannou dohodu o započtení pohledávek nevzájemných. Pak je ovšem otázka, zda by se stále jednalo o institut započtení v pravém slova smyslu, nebo již o *inominátní*¹¹⁸ dohodu, jež pouze využívá prvky započtení. Ačkoliv vyvstává otázka, jak by takováto snad až „exotická“ právní ujednání posoudil soud, v souvislosti s tím je namístě zmínit zásadu *nemo iudex sine actore*. Variant lze jistě nalézt mnoho.

Stran formy dohody o započtení lze konstatovat, že tato musí odpovídat požadavkům kladeným na „běžná“ právní jednání, o čemž již bylo pojednáno.

3.6 Variantní případy jednostranného započtení ve vazbě na splatnost aktivně započítávané pohledávky

Splatnost aktivně započítávané pohledávky je v otázce kompenzability (ostatně i kompenzace samotné), jak již bylo uvedeno, kruciólním prvkem, neboť přímo souvisí s uplatnitelností před soudem (u pasivně započítávané pohledávky postačí splnitelnost). Jedná se o prvek stejně důležitý jak pro započtení ve smyslu hmotněprávního právní jednání učiněného mimo rámec soudního řízení, tak pro započtení provedené v rámci procesní obrany uplatněné v řízení před soudem.

To ale platí zejména pro jednostranné započtení, neboť u započtení dohodou lze presumovat vůli všech dotčených subjektů zrušit v dohodě specifikované pohledávky v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí, a to bez ohledu na jejich vlastnosti či případné vady. V těchto variantních případech proto není nutno věnovat zvláštní pozornost dohodě o započtení, neboť pokud si strany ujednají zápočet vzájemných pohledávek, otázka splatnosti není, dle mého

---

¹¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.11.2008, sp. zn. 32 Odo 1498/2006.

¹¹⁸ § 1746 odst. 2 občanského zákoníku.

přesvědčení, z hlediska jejich zániku významná (byť významná může být například co do jejich hodnoty).¹¹⁹

Jedná-li se pak o samotné jednostranné započtení, u aktivně započítávané pohledávky je třeba z důvodu právní jistoty velmi pečlivě zkoumat její splatnost ještě před učiněním takového právního jednání. Absence prvku splatnosti totiž může mít pro osobu činící započtení, jež nevyvolá jí zamýšlené právní následky, zcela fatální dopady do majetkové sféry.

Byť by se mohlo na první pohled zdát, že otázka splatnosti nečiní ve vztahu k započtení zásadní problémy, opak je pravdou. Právní vztahy jsou totiž v řadě případů (typicky jedná-li se o vztahy mezi obchodními společnostmi majícími v řadě případů vůči sobě navzájem značné množství „nevyřešených“ pohledávek) velmi skutkově komplikované, což s sebou leckdy přináší i problémy co do určení splatnosti té které pohledávky. Na to posléze navazují otázky týkající se oprávnění té které osoby vzájemné pohledávky jednostranně platně a účinně započíst. O tomto ostatně svědčí i četná soudní praxe, která se v průběhu času musela potýkat s řadou komplikovaných skutkových situací a v podstatě se tak kazuisticky „projudikovat“. Z tohoto důvodu považuji za podstatné věnovat jednostrannému započtení pohledávek, jež se ve vztahu ke splatnosti vyznačují určitou odchylkou, samostatnou kapitolu. Jinými slovy obsahem této kapitoly je toliko pojednání o variantních, respektive netypických, případech započtení ve vztahu ke splatnosti aktivně započítávané pohledávky. Tím je pro zjednodušení *implicite* činěn předpoklad, že aktivně a pasivně započítávané pohledávky ani samotné právní jednání nemají jiné nedostatky, než řečenou splatnost.

Ještě před samotným meritem této kapitoly je však třeba zdůraznit, že splatnost pohledávky nemusí v některých případech před jejím promlčením vůbec nastat, neboť splatnost je ve většině případů závislá na vůli jejího vlastníka, respektive věřitele. Pro splatnost je totiž typické, že může nastat na výzvu

---

¹¹⁹ Dle mého názoru je totiž obecně vyloučeno, aby si smluvní strany ujednaly smluvní zánik vzájemných pohledávek a aby později některá z nich zahájila řízení před orgánem veřejné moci o zaplacení své pohledávky, jež měla zaniknout dohodou, a v takto zahájeném řízení s úspěchem namítala, že dohodu o započtení nelze považovat za platnou. Uvádím-li přitom obecně vyloučeno, je tomu proto, že v podobném případě by velmi podstatnou roli hrálo samotné jednání smluvních stran před a po uzavření takové dohody, znění samotné dohody, případné ujištění některé ze stran, jakož i vůle smluvní stran a výklad právního jednání. Nabízí se proto velmi limitovaný prostor pro případný soud učinit i úvahu opačnou, a to zejména s ohledem na tak abstraktní prvky, jako je zásada spravedlnosti, dobré mravy apod., které se objevují zejména v judikatuře Ústavního soudu (srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 4.2.1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96, nebo náleží Ústavního soudu ze dne 2.11.2009, sp. zn. II. ÚS 2048/09).

věřitele¹²⁰, podle zákonné úpravy¹²¹, případně podle rozhodnutí orgánu veřejné moci. Nelze ani vyloučit dohodu stran. To s sebou v případě pohledávek splatných na výzvu, jež představují značnou část, ne-li přímo většinu, přináší určitou povinnost věřitele – aby se pohledávka vůbec kdy stala splatnou – jím poskytnuté plnění dlužníkovi řádně vyúčtovat (příkladem fakturou¹²²), nenastala-li splatnost na základě jiné okolnosti. Tato povinnost věřitele je zásadní ve vztahu ke stanovení začátku běhu promlčecí lhůty. Okamžik začátku běhu promlčecí lhůty totiž nemusí být závislý na okamžiku splatnosti a z tohoto důvodu je nelze vždy spojovat. Oproti začátku splatnosti běh začátku promlčecí lhůty, jedná-li se právo vymahatelné u orgánu veřejné moci, počne běžet ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé. Právo přitom může uplatněno poprvé, pokud se oprávněná osoba dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, anebo kdy se od nich dozvědět měla a mohla.¹²³ Uvedené se přitom pro dílčí plnění uplatní u každého dílčího plnění zvlášť.^{124 125} Z toho vyplývá, že neuplatní-li věřitel bez relevantního důvodu své právo, ač mohl, může v některých případech promlčecí lhůta začít běžet ještě předtím, než se pohledávka stane splatnou. Jinými slovy, pokud se věřitel dozví o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, ale například zapomene vyzvat dlužníka k plnění v zákonné subjektivní tříleté promlčecí lhůtě¹²⁶ (neujednaly-li strany promlčení odchylně¹²⁷), může dojít k promlčení pohledávky ještě předtím, než se vůbec stane splatnou, tedy než věřiteli vznikne nárok požadovat plnění. Takovou pohledávku ale nebude možno platně započíst.

3.6.1 Započtení splatné pohledávky proti nesplatné pohledávce

Započtení splatné pohledávky proti nesplatné pohledávce je prvním vybraným netypickým příkladem. Jde v podstatě o situaci, kdy jedna ze

---

¹²⁰ Výzva ke splnění dluhu – obdobně jako kompenzační projev – je neformální jednostranný právní úkon, jímž musí být dluh vyčíslen a identifikován rozhodnými skutkovými okolnostmi; lhůta, v níž má dlužník splnit dluh, není podstatnou náležitostí výzvy.

¹²¹ Např. § 1963 občanského zákoníku.

¹²² Na tomto místě je dobré jen krátce zmínit leckdy v soukromoprávních vztazích široce uváděný omyl v tom směru, že právo věřitele požadovat plnění vyplývá toliko z faktury. To totiž není přesné, neboť práva a povinnosti smluvních stran vyplývají typicky ze smlouvy (samozřejmě vedle závazků např. *ex delicto*), kdežto faktura je toliko písemný standardizovaný způsob vyúčtování poskytnutého plnění.

¹²³ § 619 občanského zákoníku.

¹²⁴ § 623 občanského zákoníku.

¹²⁵ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1.2011, sp. zn. 33 Cdo 2634/2008.

¹²⁶ § 629 občanského zákoníku.

¹²⁷ § 630 občanského zákoníku.

vzájemných pohledávek *dospěla*¹²⁸ dříve než protipohledávka, a tudíž osoba vlastnící splatnou pohledávku (věřitel) má vůči osobě vlastnící nesplatnou pohledávku (dlužník) co do dispozice určitou výhodu, neboť záleží toliko na její vůli, jak bude dále postupovat (zda například uplatní svoji pohledávku u orgánu veřejné moci, apod.).

Nejvyšší soud ve vztahu k předchozí právní úpravě judikoval, že splatnou pohledávku lze v občanskoprávních i v obchodních vztazích jednostranně započítat proti pohledávce, která ještě není splatná.¹²⁹ Otázkou však je, zda se tento princip, prolamující samou podstatu započtení, dá s ohledem na poněkud rozdílný obsah příslušných ustanovení upravujících institut započtení použít od 1. 1. 2014.

V této situaci totiž vyvstává zcela zásadní problém v podobě rozlišení konkrétního obsahu právních norem obsažených ve „starém“ v občanském zákoníku a obchodním zákoníku na straně jedné a „novém“ občanském zákoníku na straně druhé. Nejvyšší soud, jak již bylo uvedeno, za účinnosti předchozí právní úpravy dovodil, že provést aktivní započtení splatnou pohledávku proti pohledávce nesplatné *je možné* zejména z toho důvodu, že pravidlo podle § 581 odst. 2 věta druhá „starého“ občanského zákoníku vylučuje provést aktivní započtení nesplatnou pohledávku proti pohledávce splatné, a nikoli naopak.¹³⁰ K určení okamžiku účinnosti takového jednání pak Nejvyšší soud v tomtéž rozhodnutí uvedl, že pokud by zánik obou pohledávek měl nastat až v okamžiku splatnosti druhé pohledávky, znamenalo by to, že by se nikdy nemusely střetnout, neboť vlastník druhé (nesplatné) pohledávky například záměrně vlastníka první (splatné) pohledávky, jenž započtení provedl, ke splnění nikdy nevyzve. Tuto otázku Nejvyšší soud ve svých četných rozhodnutích posuzoval s výsledkem, že v takovém případě zánik pohledávek nastane okamžikem, kdy projev vůle směřující k započtení dojde věřiteli pohledávky, která ještě není splatná, tedy okamžik účinnosti právního jednání směřujícího k započtení se pokládá za střet pohledávek (účinky započtení nastávají *ex nunc*).^{131 132} Jak totiž Nejvyšší soud v rozsudku

---

¹²⁸ Např. § 623 občanského zákoníku – *dospělost* pohledávky je zákonný pojem, který se svým normativním významem překrývá s pojmem *splatnost*, občanský zákoník oba pojmy užívá synonymně.

¹²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2016, sp. zn. 33 Cdo 2850/2015.

¹³⁰ Blíže viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 32 Odo 1143/2004.

¹³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 32 Odo 1143/2004.

¹³² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 29 Odo 204/2003, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2016, sp. zn. 33 Cdo 2850/2015.

vedeném pod sp. zn. 32 Odo 1143/2004, na nějž je ve vztahu k původní právní úpravě pravidelně odkazováno¹³³, blíže vysvětlil, není pochyb o tom, že při zápočtu dospělých pohledávek je okamžikem jejich setkání okamžik splatnosti pohledávky později splatné. Tímto způsobem však nelze vyložit okamžik setkání pohledávek za situace, kdy alespoň jedna ze započítávaných pohledávek je v době účinnosti kompenzačního úkonu ještě nesplatná. Pokud by i v těchto případech mělo platit, že zánik pohledávek nastává až okamžikem splatnosti pohledávky s pozdější splatností, tedy až okamžikem splatnosti pohledávky v době kompenzačního úkonu nesplatné, neslo by to s sebou absurdní a obtížně řešitelné právní situace spočívající nejen v tom, že by ke splatnosti závislé na výzvě věřitele nemuselo v budoucnu vůbec dojít (věřitel pasivně započítávané nesplatné pohledávky by věřitele aktivně započítávané splatné pohledávky nikdy nevyzval k plnění), ale též v tom, zda a jaké právní účinky a důsledky by měly další úkony a skutečnosti týkající se doposud nezaniklých pohledávek v době od účinnosti kompenzačního úkonu do splatnosti nedospělé pohledávky. Z tohoto důvodu, jak uvedl Nejvyšší soud, lze za právně možné a zároveň rozumné řešení proto považovat závěr, že okamžikem setkání pohledávky splatné s pohledávkou nesplatnou a tím i okamžikem jejich zániku je okamžik účinnosti právního úkonu směřujícího k započtení, tedy okamžik vzniku (účinnosti) dohody, resp. u jednostranné kompenzace okamžik dojití projevu vůle kompenzujícího druhému účastníku, neboť obě pohledávky se setkají v důsledku kompenzačního projevu účastníků (účastníka), v němž jsou k započtení postaveny proti sobě.¹³⁴

Je však otázkou, zda tuto judikaturu v podmínkách nyní účinného občanského zákoníku lze použít. Byť se mi pregnantní argumentace Nejvyššího soudu ve vztahu k předchozí právní úpravě jeví jako logická (když tato judikatura se velmi pečlivě zabývá aktivním a pasivním započtením prováděným splatnou či nesplatnou pohledávkou a jejich kombinacemi a závěry z toho vyplývající pak za pomoci gramatického výkladu aplikuje na tehdy účinné normy), „nový“ občanský zákoník je dle mého přesvědčení v otázce provedení aktivního započtení splatnou pohledávkou proti pohledávce nesplatné poněkud nejasný. Vybraná ustanovení původní i nové právní úpravy si sice zásadně (tedy nikoli ve všem) odpovídají, jak

---

¹³³ Například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1.2019, sp. zn. KSPA 59 INS 4379/2011, 29 ICdo 80/2017, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4.2018, sp. zn. 32 Cdo 4320/2017.

¹³⁴ K tomu přiměřeně srov. například i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.11.2015, sp. zn. 33 Cdo 1373/2015.

již bylo uvedeno v komparaci provedené v úvodu této práce, přesto zde v tomto konkrétním případě existuje rozdíl.

„Starý“ občanský zákoník zakotvoval pravidlo znějící takto: *Proti splatné pohledávce nelze započíst pohledávku, která ještě není splatná.*¹³⁵

Obchodní zákoník zakotvoval pravidlo znějící takto: *K započtení jsou způsobilé pohledávky, které lze uplatnit u soudu.*¹³⁶

„Nový“ občanský zákoník naproti tomu výslovně stanoví, že: *K započtení lze přistoupit, jakmile straně vznikne právo požadovat uspokojení vlastní pohledávky a plnit svůj vlastní dluh.* Dále stanoví, že: *K započtení jsou způsobilé pohledávky, které lze uplatnit před soudem.*¹³⁷

Z gramatického výkladu předmětného ustanovení „starého“ občanského zákoníku se tak podává, že zákaz započtení se obecně vztahuje toliko na aktivní zápočet prováděný nesplatnou pohledávkou, proti pohledávce splatné (srov. *proti splatné pohledávce ... která ještě není splatná*; z toho vyplývá, že byl zakázán aktivní zápočet nesplatnou pohledávkou). Opak přitom zakázán nebyl a analogicky jej prostým výkladem s ohledem na zcela rozdílnou situaci v „opačném gardu“ ani dovodit nešlo. Toto byl ostatně i jeden z argumentů Nejvyššího soudu v otázce přípustnosti započtení provedeného splatnou pohledávkou proti nesplatné.

Obchodní zákoník sice ve vztahu k uplatnitelnosti před soudem normoval stejné pravidlo jako nyní účinná úprava (jen s drobnou textovou odlišností, která ale nezakládá obsahovou změnu), toto pravidlo ale nemělo obecnou působnost. Své uplatnění mělo toliko pro vztahy týkající se postavení podnikatelů, obchodní závazkové vztahy, jakož i pro některé jiné vztahy s podnikáním související.¹³⁸ Jednalo se tedy o určitou speciální úpravu pro zákonem stanovenou množinu právních vztahů. S ohledem na unifikační charakter ale toto pravidlo nyní platí jak pro občanskoprávní tak pro obchodněprávní vztahy a je tedy třeba jej vykládat obecně. V tomto směru se tak potvrzuje závěr o možnosti využití dosavadní judikatury.

---

¹³⁵ § 581 odst. 2 „starého“ občanského zákoníku.

¹³⁶ § 358 obchodního zákoníku.

¹³⁷ § 1982 odst. 1 věta druhá, § 1987 odst. 1 „nového“ občanského zákoníku.

¹³⁸ § 1 odst. 1 obchodního zákoníku.

Jedná-li se pak o shora uvedená ustanovení „nového“ občanského zákoníku, tento v dosud ne zcela uspokojivě vyřešeném názorovém střetu odborné veřejnosti ve věci započtení splatné pohledávky proti nesplatné zásadní novou úpravu nepřináší. I za nyní účinné úpravy se nabízejí dvě možnosti – buď vlastník aktivně započítávané kompenzabilní pohledávky tuto započíst proti pohledávce nesplatné může, nebo ne. Pokud jde o druhou možnost, dle mého přesvědčení lze pomocí gramatického, logického, teleologického výkladu a dále za užití komparace, vyvodit závěr, že jakákoliv odchylka ohledně možnosti provést aktivní jednostranný zápočet v pozici splatná pohledávka proti nesplatné za účinnosti současné právní úpravy *není možná*. Ačkoliv jsem si vědom, že někteří autoři polemizují s opačným závěrem a argumentují právě uvedenou judikaturou (a dále i skutečností, že nově není vyžadována *splatnost*, ale pouze *splnitelnost* pasivně započítávané pohledávky), je třeba uvést i argumenty svědčící o opaku. Těmi jsou následující:

Zprvé, § 1982 odst. 1 občanského zákoníku započtení podmiňuje okamžikem, a) kdy vznikne právo požadovat uspokojení vlastní pohledávky (tj. pohledávka je splatná) a b) kdy vznikne právo plnit svůj vlastní dluh (tj. dluh je splnitelný, nemusí však být splatný). Toto ustanovení tedy samo o sobě aktivnímu započtení splatné pohledávky proti pohledávce nesplatné pravděpodobně nebrání, když splatnost obou pohledávek jako podmínku kompenzability výslovně nevyžaduje. U pasivně započítávané pohledávky vyžaduje toliko splnitelnost. Potud argumentaci jiných autorů rozumím. Pokud jde ale o již zmíněné ustanovení § 1987 odst. 1 občanského zákoníku, v tomto případě je situace komplikovanější. Z jeho dikce vyplývá, že by mělo být aplikováno na aktivně i pasivně započítávané pohledávky (byť i toto je sporné, opačný názor viz níže). Je tedy třeba jej aplikovat obecně. Dále, jedná se o ustanovení gramaticky – co do oprávnění stran zápočet provést – neutrální. Nelze z něj oproti původní právní úpravě „starého“ občanského zákoníku dovodit jakékoliv zvýhodnění aktivního započtení provedeného splatnou pohledávkou proti nesplatné, ani jakýkoliv úmysl zákonodárce podobné jednání umožnit. Pro tento závěr svědčí například zákonodárcem užitě jednotné číslo uvedené v ustanovení „starého“ občanského zákoníku (kde diferenciaci aktivní a pasivní kompenzace v gramatickém znění spatřovat lze) ve srovnání s množným číslem užitým v nové právní úpravě § 1987 odst. 1, kde má očividně jít o všechny dotčené pohledávky (a tedy diferenciaci zde spatřovat nelze). V nové úpravě je hovořeno obecně, bez rozlišení té které

pohledávky. Odlišuje-li tedy zjevně občanský zákoník obecnou působnost normy pro všechny dotčené pohledávky za použití množného čísla (§ 1987 odstavec 1) od použití vztahujícímu se výlučně k některé pohledávce (§ 1987 odstavec 2), není dle mého názoru důvod toto rozlišení stanovené *ex lege* neakceptovat. Z toho vyplývá, že atribut *uplatnitelnosti před soudem* by dle mého přesvědčení měly za účinnosti „nového“ občanského zákoníku splňovat všechny dotčené pohledávky. Toto pravidlo tedy platí jak pro pohledávku, *kteřou je* (aktivní) započtení prováděno, tak pro pohledávku, *proti které je* (pasivní) započtení prováděno. To jinými slovy – v podmínkách občanského zákoníku – znamená, že byť by z § 1982 odst. 1 občanského zákoníku kompenzabilita v situaci splatná proti nesplatné snad ještě dovodit šla, ve spojení s § 1987 odst. 1 již nikoliv. Ustanovení § 1987 odst. 1 občanského zákoníku je bezesporu ustanovení zvláštní, které má tedy aplikační přednost ve vztahu ke kompenzabilitě. Jelikož dle tohoto ustanovení nesplatné pohledávky uplatnit před soudem nelze a zároveň občanský zákoník podmiňuje kompenzabilitu všech dotčených pohledávek jejich *způsobilostí být uplatněny před soudem*, nabízí se závěr, že proti nesplatné pohledávce nelze (kvůli § 1987 odst. 1 občanského zákoníku) splatnou pohledávku započíst. To jinými slovy znamená, že jak pohledávka, již je započtení prováděno, tak pohledávka, proti které je započtení prováděno, musí splňovat atribut v podobě splatnosti. Bez něj nemohou být posouzeny jako kompenzabilní.

Zadruhé, důvodová zpráva uvádí, že: *„Ve shodě se všemi evropskými úpravami i s tradicí římského práva se vychází z pojetí, že k jednostrannému započtení lze přistoupit jen při střetu splatných pohledávek ... Navrhuje se však připustit výjimka pro případ, kdy věřitel odložil dlužníkovi čas plnění na jeho žádost a bezúplatně, protože v takovém případě nelze věřiteli klást k tíži její dobročinnost.“*¹³⁹ Důvodová zpráva tedy sama zdůrazňuje, že obě pohledávky musejí být splatné. Toto přitom zcela koresponduje s výše učiněným závěrem. Byť sice důvodová zpráva neodkazuje výslovně na § 1987 odst. 1 občanského zákoníku, stanovisko obsažené v důvodové zprávě z tohoto ustanovení bezpochyby vyplývá. Jiné ustanovení totiž zápočtu v předmětné situaci nebrání (nesplatnou pohledávku nelze považovat za nejistou, neurčitou ani nelze aplikovat

---

¹³⁹ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku, § 1982 až 1991, dostupná na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> - str. 466.

ustanovení o zákazu doložení času atp.). Dlužno zdůraznit, že občanský zákoník v části věnující se započtení dosud novelizován nebyl, neexistuje proto důvod, proč důvodovou zprávu nepovažovat v této části za relevantní argument.

Zatřetí, uvedené lze dále podpořit i teleologickým výkladem, když institut započtení má za cíl vypořádat hospodářské vztahy mezi subjekty vlastnicími vzájemné pohledávky. Má tedy za cíl jednak odstranit případné nejasnosti a zároveň předejít vzájemnému uplatňování těchto pohledávek před orgánem veřejné moci. Smyslem účinné právní úpravy je tedy započítávat toliko vzájemné pohledávky, které splňují určité vyšší standarty co do jejich vlastností. Tím pak je do určité míry možné předejít nejasnostem či sporům (proto ostatně existuje § 1987 odst. 2 občanského zákoníku, byť k němu mám v této práci zmíněné výhrady). Do tohoto konstruktu tak započtení proti nesplatné pohledávce nezapadá.

Začtvrté, argumentem může být i názor vyjádřený částí odborné veřejnosti¹⁴⁰ ve vztahu ke „starému“ občanskému zákoníku, když tato argumentuje především okolností, že dospělost pohledávek je jedním ze zákonných (základních) předpokladů započtení, a tedy, že v okamžiku započtení musí být obě pohledávky splatné a nelze toto obcházet. S tím lze jen souhlasit.

Všechny tyto okolnosti pak ve svém souhrnu svědčí pro závěr, že občanský zákoník provedení zápočtu v pozici splatná proti nesplatné neumožňuje a činí tak právě na základě § 1987 odst. 1 občanského zákoníku, když způsobilost k započtení obou skupin pohledávek podminuje jejich uplatnitelností u soudu.

Na druhou stranu, existují i argumenty pro závěr opačný. Pokud jde o současnou odbornou literaturu, tato zastává názor, že § 1987 odst. 1 občanského zákoníku věcně navazuje na § 1982 odst. 1, když upřesňuje podmínky kompenzability, s tím, že toto ustanovení (§ 1987 odst. 1) se primárně týká kompenzability aktivní. Tedy, že upravuje zvláštní atributy započitatelnosti pouze aktivně započítávané pohledávky, nikoliv pohledávky pasivně započítávané (na rozdíl od § 1987 odst. 2, který se dle názoru vyjádřeného v totožné literatuře již vztahuje na obě skupiny pohledávek).¹⁴¹

---

¹⁴⁰ Srov. Tomančáková, B. in ELIÁŠ, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. Praha : Linde, a. s., 2008 - str. 1698 až 1699, a argumentace tam uvedená.

¹⁴¹ Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014 – str. 1142.

K stejnému závěru jako odborná literatura se pak přiklání i současná judikatura Nejvyššího soudu vztahující k účinné právní úpravě, když uvádí, že *na rozdíl* od pasivně započítávané pohledávky, která v době mezi okamžikem, k němuž má nastat účinek započtení a okamžikem, kdy je započtení realizováno, musí být splnitelná, je jedním z předpokladů započtení na straně aktivně započítávané pohledávky, jejíž věřitel provádí kompenzační úkon (prohlášení započtení), její vymahatelnost (§ 1987 odst. 1 občanského zákoníku). Součástí vymahatelnosti je – mimo jiné – splatnost pohledávky (nesplatné pohledávky nelze uplatnit před soudem).¹⁴² Z toho tedy vyplývá, že požadavek podle § 1987 odst. 1 občanského zákoníku klade pouze na pohledávku, s níž je činěno aktivní započtení.

Z uvedeného tak vyvozují závěr, že i přes mé výše uvedené argumenty svědčící o opaku, současné směřování odborné literatury a judikatury spíše k druhé možnosti, tedy, že započtení pohledávkou splatnou proti nesplatné provést lze i za nyní účinné právní úpravy, přičemž účinky započtení nastanou nejspíše ve shodě s původní judikaturou, tedy *ex nunc*.

3.6.2 Započtení nesplatné pohledávky proti splatné pohledávce

Druhým variantním případem je jednostranné započtení pohledávky nesplatné proti pohledávce splatné. Tento případ je – v obecné rovině – poněkud jednodušší, a to s ohledem na občanským zákoníkem obecně stanovený zákaz započtení pohledávek neuplatnitelných před soudem, což na pohledávky nesplatné bezesporu dopadá. Jak je již v této práci uvedeno, *uplatnitelnost před soudem* obecně značí uplatnitelnost vázanou na vzniklý a dosud ani neoslabený nárok. Imperativ uvedený v § 1987 odst. 1 občanského zákoníku proto sám o sobě vylučuje aktivní započtení pohledávkou nevybavenou nárokem. Z toho se tedy logicky podává, že jednostranné započtení nesplatné pohledávky proti pohledávce splatné, je zásadně vyloučeno.

Výše uvedené se však, jak je pro právo typické, neuplatní bezvýjimečně. Občanský zákoník totiž započtení v pozici nesplatná pohledávky x splatná pohledávka umožňuje. Jedná se o specifický případ, kdy věřitel odsunul k dlužníkově žádosti čas plnění bezúplatně, v takové situaci věřitel může svoji

---

¹⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 9.2018, sp. zn. 33 Cdo 4967/2017.

pohledávku započíst po uplynutí času, kdy měl dlužník plnit původně.¹⁴³ Aby však věřitel mohl pohledávku s takto odsunutou splatností započíst, je třeba, aby byly kumulativně splněny zákonem konstituované podmínky. Jak přitom z gramatického znění předmětného ustanovení vyplývá, těmito podmínkami jsou:

- předchozí žádost dlužníka,
- odsunutí času plnění (tedy vyhovění dlužníkově žádosti),
- odsunutí času plnění bezúplatně.

Jsou-li tyto podmínky splněny, nic věřiteli nebrání, aby svou nesplatnou pohledávku, jejíž splatnost odsunul podle § 1989 odst. 2 občanského zákoníku, započítal proti kompenzabilní pohledávce svého dlužníka. Občanský zákoník zakotvuje toto právo věřitele v podstatě proto, aby dobrovolným prodloužením splatnosti nedošlo k újmě na jeho právech. Při neexistenci tohoto ustanovení by totiž věřitel odsunuvší splatnost své pohledávky mohl být díky této své dobré víře a vstřícnosti utrpět újmu za situace, kdy by dlužník mající vzájemnou pohledávku požádal věřitele o bezúplatné odsunutí splatnosti jeho pohledávky a poté by dlužník svoji pohledávku za věřitelem uplatnil například u orgánu veřejné moci. To mohlo mít za následek nemožnost věřitele uplatnit svoji pohledávku, u které odsunul splatnost, včetně započtení. Ačkoliv se nabízí otázka rozporu s dobrými mravy, neboť by dlužník měl prospěch ze svého nepoctivého jednání, zakotvením tohoto ustanovení je věřiteli dána *ex lege* možnost se proti podobným praktikám dlužníka bránit, a to právě prostřednictvím institutu započtení.

Jedná se ale o jediný případ, kdy občanský zákoník připouští započtení nesplatné pohledávky proti pohledávce splatné.¹⁴⁴

Pokud jde o časové účinky takového započtení, je otázkou, zda nastávají *ex tunc*, jako je tomu v případě „klasického“ střetu kompenzabilních pohledávek, nebo *ex nunc*, tedy jakmile se takové právní jednání dostane do sféry dispozice adresáta, jak velí dřívější judikatura Nejvyššího soudu. Tato otázka nebyla v podmínkách občanského zákoníku dosud zcela vyřešena, její zodpovězení je proto třeba ponechat na dalším judikатурním vývoji. Dle mého názoru však účinek započtení nastává k okamžiku, kdy by se takové pohledávky *jinak staly*

---

¹⁴³ § 1989 odst. 2 občanského zákoníku.

¹⁴⁴ Srov. důvodová zpráva k občanskému zákoníku, § 1982 až 1991, dostupná na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> - str. 466.

kompenzabilními, nebýt bezplatného odsunutí času plnění věřitelem k dlužníkově žádosti. Tj. okamžik započtení by nastal – ve shodě s obecným pravidlem obsaženým v § 1982 odst. 2 občanského zákoníku – *ex tunc*. Opačný případ by totiž dle mého názoru vedl k faktickému potrestání věřitele za to, že čas plnění (byť dle své svobodné vůle) bezplatně odsunul. Toto lze demonstrovat na následujícím příkladu. Mějme věřitele, který má za dlužníkem pohledávku splatnou od 1. 8. 2019 a mějme dlužníka, který má (v opačném gardu jako věřitel) vzájemnou pohledávku splatnou od 15. 8. 2019. Věřitel však za splnění podmínek dle § 1989 odst. 2 občanského zákoníku odsune splatnost své pohledávky až na 1. 9. 2019, tedy o měsíc. Pokud by účinky nastávaly *ex nunc*, znamenalo by to, že pokud by věřitel svoji pohledávku v souladu s § 1989 odst. 2 občanského zákoníku nezapočetl hned k 15. 8. 2019, byl by povinen platit dlužníkovi příslušenství od 15. 8. 2019 do okamžiku, než se započtení věřitele dostalo do sféry dispozice dlužníka, neboť až to by byl okamžik střetu pohledávek. Pak by ale odsunutí času započtení nemělo valného významu, jelikož by znamenalo jen zatížení věřitele povinností „hlídat si“ okamžik, ke kterému by se pohledávky jinak staly splatné. Ostatně, důvodová zpráva (viz zmíněný odkaz) uvádí, že cílem není sankcionovat věřitele za jeho dobročinnost.

Naproti tomu, pokud by účinky započtení nastávaly v souladu s obecnou úpravou *ex tunc*, věřitel by vyhověním žádosti nijak neutrpěl, neboť by účinky zápočtu nastaly „jako vždy“, tj. v tomto případě k 15. 8. 2019, i přestože by věřitel právní jednání provedl pozdějšího data. Nebyl by tedy zatížen zbytečnou a neúčelnou povinností hlídat si okamžik splatnosti dlužníkovy pohledávky, ani s tím související povinností platit dlužníkovi příslušenství. Dále je třeba zdůraznit, že předmětné ustanovení stran časových účinků započtení nevykazuje žádné znaky zvláštní úpravy. Koncepce časových účinků *ex tunc* se mi tak z výše uvedených důvodů jeví jako jediné rozumné a zároveň přijatelné řešení.

3.6.3 Výzva k plnění a započtení provedeny ve stejné listině

Případ hodný zvláštního zřetele představuje situace, kdy věřitel v jedné listině vyzve dlužníka k plnění a zároveň do té samé listiny inkorporuje právní jednání v podobě započtení proti vzájemné pohledávce dlužníka. Tato situace je totiž poněkud nejasná, hraniční. V souvislosti s řešením typově shodných případů proto vyvstala otázka, zda zápočet provedený v jedné listině zároveň s výzvou k

plnění může vůbec nějaké právní účinky vyvolat, případě, zda je vyvolá ihned, nebo zda je vyvolá až poté, co se splatnosti obou pohledávek setkají (tedy později).

Judikatura vztahující se k předchozí právní úpravě v této otázce dospěla k závěru, že podmínka splatnosti započítávané pohledávky není splněna, jestliže věřitel v jedné listině vyzve dlužníka k zaplacení pohledávky a zároveň v ní učiní projev započtení. Z tohoto důvodu právní jednání v podobě započtení pohledávek splatné na požádání věřitele nemá žádné právní účinky, jestliže jej věřitel učinil, aniž předtím (tedy neposkytl-li dlužníkovi nějaký čas k plnění) vyzval dlužníka k zaplacení pohledávky. Zároveň takovéto právní jednání nevyvolá zamýšlené následky ani v budoucnu.¹⁴⁵ Jednalo by se tedy v podstatě o nepřípustný aktivní zápočet nesplatnou pohledávkou.

Nejvyšší soud pak zároveň poměrně nedávno judikoval, že se uvedené závěry v tom směru, že zánik pohledávky nastává okamžikem, kdy se obě pohledávky stanou způsobilými k započtení, přičemž nesplatnou pohledávku proti splatné jednostranně započíst nelze a nelze tak učinit ani *pro futuro*, uplatní i za podmínek nyní účinného občanského zákoníku, přičemž odkázal na starší judikaturu.¹⁴⁶ Platnost těchto úvah pak byla dále (znovu) potvrzena i dalším (novějším) rozhodnutím vydaným na podzim minulého roku.¹⁴⁷ Právní úprava se přitom v tomto směru nezměnila. Nezměnila se ani ve vztahu okolnosti, kdy se pohledávka splatná na výzvu věřitele stává splatnou. Závěry starší judikatury stran nemožnosti jednou listinou vyzvat dlužníka k plnění a v též listině současně pohledávku započíst, se tedy uplatní i za nyní účinné právní úpravy.

Z toho tedy vyplývá, že vtělí-li vlastník aktivně započítávané pohledávky do jedné listiny jak právní jednání v podobě výzvy k zaplacení, tak započtení samotné, je takové započtení relativně neplatné z důvodu nesplnění základního předpokladu kompenzability – splatnosti. Toto právní jednání tak bude mít jediný následek, a to, že nastane splatnost pohledávky k datu uvedenému ve výzvě. Není-li takového data, pak bezodkladně. Pokud však datum splatnosti dle výzvy marně uplyne a dlužník svůj dluh řádně nesplní, věřiteli nic nebrání svoji pohledávku

---

¹⁴⁵ Usnesení Nejvyššího soudu dne 31. 1.2006, sp. zn. 29 Odo 204/2003 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2.2009, sp. zn. 23 Cdo 3327/2007 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 9.2013, sp. zn. 26 Cdo 3662/2012.

¹⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2018, sp. zn. 33 Cdo 1534/2018.

¹⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 11. 2018, sp. zn. 28 Cdo 3168/2018.

započíst podruhé. Nebude tím však zhojena vada původního započtení, ale bude se jednat o započtení zcela nové s tomu odpovídajícími důsledky.

3.7 Započtení pohledávky při pasivní solidaritě

Princip solidární odpovědnosti za dluhy, tedy odpovědnost společnou a nerozdílnou (pasivní solidarita), upravuje občanský zákoník v dílu věnujícímu se společným dluhům a pohledávkám.¹⁴⁸ Má-li věřitel pohledávku za dlužníky, kteří za svůj dluh odpovídají společně a nerozdílně, disponuje v takovém případě poměrně účinným instrumentem, jak se splnění své pohledávky domoci. V takovém případě totiž věřitel může požadovat zaplacení celého plnění (pohledávky) nebo jeho libovolné části na všech spoludlužnících, jen na některých, nebo na kterémkoliv ze spoludlužníků, přičemž zvláštní ujednání věřitele a spoludlužníka nepůsobí vůči ostatním spoludlužníkům (jinými slovy, spoludlužník, jenž si s věřitelem ujednal něco jiného, odpovídá ostatním spoludlužníkům beze změny v rozsahu svého závazku vůči nim). Pasivní solidarita může být založena například rozhodnutím soudu (je-li více škůdců, kterým soud uloží povinnost nahradit jimi způsobenou újmu společně a nerozdílně, závazek *ex delicto*) nebo smlouvou.

Věřitel si tedy může vybrat prakticky libovolného dlužníka a na něm požadovat splnění libovolné části dluhu, což je například v situaci, kdy v postavení solidárních spoludlužníků jsou osoby solventní některé více a některé méně (případně vůbec), bezesporu značná výhoda. Jinými slovy, věřitel může uplatit své právo bez ohledu na míru participace ostatních solidárních spoludlužníků na dluhu například vůči tomu z dlužníků, u kterého má největší naději na splnění dluhu. Dlužníci se pak mohou *inter partes* vyrovnat způsobem podle pravidel preventivního¹⁴⁹ nebo následného¹⁵⁰ regresi s ohledem na jejich podíly na dluhu.¹⁵¹

Stran započtení pohledávky svého spoludlužníka (§ 1984 občanského zákoníku) pak jde o novou právní úpravu (k tomu viz komparace v úvodu práce). V případě započtení při dlužnické (pasivní) solidaritě¹⁵² je akcentováno pravidlo

---

¹⁴⁸ § 1872 až 1876 občanského zákoníku.

¹⁴⁹ § 1876 odst. 1 občanského zákoníku.

¹⁵⁰ § 1876 odst. 2 občanského zákoníku.

¹⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1.2017, sp. zn. 32 Cdo 31/2016.

¹⁵² § 1984 odst. 1 občanského zákoníku.

týkající se podílu spoludlužníků na dluhu, když spoludlužník může proti věřiteli započíst pohledávku svého spoludlužníka, avšak jen do výše podílu spoludlužníka na společném dluhu. Z uvedeného tak vyplývají dvě podstatné modifikace obecných pravidel započtení. První spočívá v prolomení základního prvku *vzájemnosti* pohledávek, když spoludlužník může proti pohledávce věřitele započíst i pohledávku, která není jeho (není vzájemná). Druhou modifikací je pak limitace maximální výše pohledávky (plnění), do jaké může spoludlužník započíst pohledávku svého „kolegy“ proti pohledávce věřitele za spoludlužníky. Tato limitace se však neuplatní, započítává-li spoludlužník svou pohledávku, v tom případě by šlo o běžné započtení. Spoludlužník by ale mohl za aplikace regresu požadovat po ostatních spoludlužnících náhradu plnění, které věřiteli poskytl nad rámec svého podílu na dluhu.¹⁵³

Vycházejí z uvedeného lze tedy dospět k závěru, že je-li založen mezi dlužníky vztah pasivní solidarity a má-li zároveň solidární (spolu)dlužník za věřitelem svou pohledávku, může buď provést aktivní započtení celé své pohledávky proti pohledávce věřitele a následně uplatňovat na ostatních spoludlužnících regres. Nebo, nechce-li z jakéhokoliv důvodu regres na ostatních uplatňovat (například z důvodu jejich nesolventnosti), může započíst pouze tu část své pohledávky, která odpovídá jeho podílu na společném dluhu, a zbylou část uplatnit dle svého dalšího uvážení.

Jedná-li se dále o vztah mezi pasivní solidaritou a příslušenstvím pohledávky, uvedené shodně platí – za předpokladu, že splatnost dluhu nastala ve vztahu k více spoludlužníkům ve stejný okamžik, což se stát nemusí – pro příslušenství mající svůj původ v hmotném právu (úrok, zákonný úrok z prodlení). U solidárních dlužníků totiž splatnost dluhu nastává u každého dlužníka samostatně. Každému ze solidárních dlužníků však nevzniká samostatná povinnost hradit například úrok z prodlení zvlášť, ale vzniká jim povinnost hradit úrok z prodlení společně a nerozdílně v tom rozsahu, v jakém jsou dotčení dlužníci současně v prodlení. Jinými slovy, protože je úrok z prodlení příslušenstvím jediné pohledávky, může se k němu vázat jen jednou. Každému ze solidárních dlužníků samostatná povinnost hradit úrok z prodlení tedy nevzniká (věřitel proto nemůže za jedno období získat dva a více současně běžících úroků z prodlení). Pokud by některý ze solidárně odpovědných dlužníků byl v prodlení a

---

¹⁵³ Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014 – str. 1136.

zbylí dlužníci v prodlení nebyli, stíhá za dobu, po kterou je první z dlužníků sám v prodlení, povinnost hradit úrok z prodlení výlučně tohoto (spolu)dlužníka.¹⁵⁴

To pak obdobně platí pro příslušenství mající svůj původ v právu procesním (povinnost hradit náklady řízení). Příslušenství pohledávky mající původ v právu procesním (náklady řízení) se vztahuje vždy jen k tomu ze solidárně zavázaných dlužníků, vůči němuž byly tyto náklady soudem přiznány. V opačném případě by byla povinnost zaplatit náklady řízení za neúspěch stíhala někoho, kdo vůbec nebyl účastníkem soudního řízení, což by dle mého názoru pravděpodobně založilo důvod napadnout takové rozhodnutí žalobou pro zmatečnost.^{155 156}

3.8 Započtení pohledávky při aktivní solidaritě

Aktivní solidaritou se rozumí mnohost na straně věřitelů (v tomto směru se užívají též pojmy jako spoluvěřitelé, věřitelé oprávnění společně a nerozdílně nebo solidární věřitelé). Podle obecných ustanovení občanského zákoníku platí, že je-li dlužník zavázán plnit několika věřitelům oprávněným vůči němu společně a nerozdílně, může kterýkoli z těchto věřitelů žádat po dlužníkovi celé plnění. Dlužník pak v tomto právním vztahu splní svůj dluh v celém rozsahu tomu, kdo o plnění požádal první¹⁵⁷ (tato situace se označuje jako tzv. předstih nebo jako věřitelský předstih).

Oproti pasivní solidaritě se však nejedná toliko o situaci „v opačném gardu“. Ustanovení týkající se vzájemných práv solidárních věřitelů navíc neupravují konkrétní práva a povinnosti mezi solidárními věřiteli tak podrobně jako mezi solidárními dlužníky. Jeden ze solidárních věřitelů si tak s dlužníkem může například sjednat zvláštní úpravu práv a povinností, přičemž tato bude působit vůči ostatním věřitelům¹⁵⁸ ani se nemá za to, že by podíly věřitelů byly stejné.¹⁵⁹ Pokud jde o vzájemné vypořádání věřitelů, toto nelze vyloučit, děje tak ale již bez ingerence dlužníka. Dlužník přitom bude dle zákonné úpravy plnit celý dluh věřiteli, který jej požádá nejdřív, což bude mít za následek zánik dlužníkovy závazku i vůči všem ostatním věřitelům. Dlužník neplní věřitelům podle jejich

¹⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6.2014, sp. zn. 30 Cdo 493/2013.

¹⁵⁵ § 1872 občanského zákoníku.

¹⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 7.2004, sp. zn. 32 Odo 529/2003.

¹⁵⁷ § 1877 občanského zákoníku.

¹⁵⁸ Srov. § 1872 odst. 2 občanského zákoníku.

¹⁵⁹ Srov. § 1875 občanského zákoníku.

podílů, jedná se tedy o úpravu odlišnou než v případě pasivní solidarity dlužníků, kde každý ze solidárních dlužníků plní jen svůj díl, respektive má nárok na regres vůči ostatním, plní-li více než kolik činí jeho díl. Dlužno dodat, že pokud dlužník nesplní celý svůj dluh tomu z věřitelů, který o to požádal, ostatní věřitelé se po dlužníkovi mohou domáhat splnění povinností pouze v tom rozsahu, v jakém dlužník neplnil prvnímu věřiteli (tedy zbytku).¹⁶⁰ I zde tedy logicky platí princip jednoho nároku.

Co se týče samotného započtení v případě aktivní solidarity, zde se jedná o právní úpravu novou, jíž občanský ani obchodní zákoník dříve neznal (k tomu viz komparace v úvodu práce). I při tomto typu započtení platí určitá zákonem stanovená limitace co do právního jednání dlužníka započítávat pohledávky. Na rozdíl od pasivní solidarity zde ale není stanovena výjimka z prvku vzájemnosti. Lze pouze spatřovat určité podobnosti co do nemožnosti provést zápočet do neomezené výše, respektive do výše, v jaké se vzájemné pohledávky střetávají. Tím určitá podobnost končí. V případě právního vztahu dlužníka a více věřitelů, kde existuje solidarita věřitelů, totiž dlužník věřitelů oprávněných společně a nerozdílně může vůči některému ze spoluvěřitelů započíst to, co mu spoluvěřitel dluží, jen do výše jeho (věřitele) podílu na společné pohledávce.¹⁶¹ Vycházejí přitom obecných ustanovení o věřitelské solidaritě, vyplývá, že před okamžikem předstihu dlužníka nic neomezuje co do jeho možnosti plnit tomu kterému věřiteli dle své úvahy. Okamžik výkonu předstihu však představuje pro dlužníka podstatnou okolnost, neboť je v podstatě mezníkem co do jeho možnosti plnit jím vybranému věřiteli. Jde o to, že vykoná-li věřitel předstih, tedy vyzve-li dlužníka k plnění, dlužník se od tohoto okamžiku musí soustředit na plnění jen tomuto věřiteli (odborná literatura tuto situaci označuje též jako okamžik koncentrace vymahatelnosti pohledávky¹⁶²). Od tohoto okamžiku tedy dlužník může provést jen zápočet individuálních pohledávek proti věřiteli, jenž vyzval dlužníka k plnění, a to do výše odpovídající podílu tohoto věřitele na společné pohledávce.

To – přeneseně na započtení – znamená, že má-li dlužník kompenzabilní pohledávky za více věřiteli, může vůči pohledávce každého věřitele započíst svou pohledávku, a to do výše podílu věřitele na společné pohledávce za dlužníkem. Pokud ale některý z věřitelů vyzve dlužníka k plnění, podíl věřitele na společné

---

¹⁶⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3.2012, sp. zn. 20 Cdo 1932/2011.

¹⁶¹ § 1984 odst. 2 občanského zákoníku.

¹⁶² Lavický, P. Solidární závazky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004 - str. 97 až 99.

pohledávce již nehraje roli. Ustanovení § 1984 odst. 2 občanského zákoníku ve vazbě na obecné ustanovení § 1877 věty druhá občanského zákoníku tak lze dle mého názoru stran započtení chápat jako vzájemně se doplňující normy. Tedy tak, že dlužník je oprávněn započíst vůči jednotlivým individuálním (spolu)věřitelům vzájemné pohledávky do výše podílu těchto věřitelů na jejich společné pohledávce, ovšem tato možnost platí toliko do okamžiku, kdy některý z věřitelů vyzve dlužníka k plnění. Učiní-li tak některý z věřitelů, dlužník ztrácí svou možnost výběru co do osoby, proti jejímž vzájemným pohledávkám může započtení provést, a tedy od tohoto okamžiku může provést započtení toliko proti vzájemným pohledávkám toho věřitele, který jej vyzval k plnění, a to i ve výši přesahující podíl tohoto věřitele (dlužník mu má plnit celý dluh, není tedy důvod, proč by započtení mělo být limitováno podílem věřitele). Ustanovení § 1984 odst. 2 občanského zákoníku se tedy uplatní toliko do předstihu.

3.8 Započtení pohledávky vyplývající ze smlouvy o účtu (kontokorentní započtení)

Tento zvláštní případ započtení opravňuje toho, kdo vede pro druhou stranu účet, k započtení peněžních prostředků na něm uložených na úhradu vzájemné pohledávky vzniklé na základě smlouvy o účtu.¹⁶³

Smlouvu o účtu a jeho vedení obecně upravují ustanovení občanského zákoníku,¹⁶⁴ které ale dle mého názoru není třeba, s ohledem na zaměření této práce, podrobněji rozebírat. V tomto směru lze pouze poukázat na okolnost, že účtem se ve smyslu § 1985 občanského zákoníku rozumí platební účet, jiný platební účet a vkladní knížka. Definici platebního účtu a další podmínky normuje vedle občanského zákoníku zvláštní právní úprava¹⁶⁵, dle které se platebním účtem rozumí účet, který slouží k provádění platebních transakcí.¹⁶⁶ O platební účet se však nejedná v případě, je-li možnost majitele účtu disponovat peněžními prostředky na účtu výrazně omezena předem dohodnutými podmínkami nebo je-li vázána na další součinnost osoby, která účet vede. Z tohoto důvodu zpravidla nenaplnují definici platebního účtu např. termínované vklady a také účty

---

¹⁶³ § 1985 občanského zákoníku.

¹⁶⁴ § 2662 a násl. občanského zákoníku.

¹⁶⁵ Zákon č. 370/2017 Sb., o platebním styku.

¹⁶⁶ § 2 odst. 1 písm. b) zákona o platebním styku.

stavebního spoření. Tyto spadají do kategorie jiných než platebních účtů.¹⁶⁷ Vkladní knížka je pak v podstatě potvrzením peněžního ústavu o existenci a výši vkladu. Účet, k němuž byla vystavena vkladní knížka, neslouží k provádění převodů peněžních prostředků. Není přitom ani cenným papírem.

Ve věci započtení je pak třeba uvést, že vede-li někdo pro druhou stranu účet dle smlouvy o účtu, je třeba na prostředky uložené na účtu majitele hledět nikoli jako na „jeho vlastnictví“, ale toliko jako na jeho pohledávku na zaplacení prostředků vložených na účet za osobou, jež účet vede. Vložením prostředků na účet tedy vkladateli vzniká pohledávka za peněžním ústavem a peněžnímu ústavu proti tomu vzniká povinnost zaplatit prostředky ve výši vloženého vkladu.¹⁶⁸ Z tohoto obecného principu pramení přípustnost započtení. Má-li totiž osoba, jež účet vede, za majitelem účtu pohledávku (např. zaplacení poplatku za vedení účtu dle smlouvy o účtu), nejedná se o nic jiného, než o střet dvou pohledávek, jež, jsou-li kompenzabilní, lze vzájemně započíst, a to i jednostranně nebo i proti vůli majitele účtu. Druhou (proti)pohledávku v tomto případě totiž představuje již řečený vklad na účet. To znamená, že v tomto okamžiku nastává dobře známá situace, kdy osoba, jež vede účet, započte svoji pohledávku na zaplacení plnění dle smlouvy o účtu proti pohledávce vlastníka účtu na zaplacení prostředků na účtu uložených.

3.9 Započtení při vícenásobné cesi pohledávky (vícečetné změně v osobě věřitele)

Postoupení pohledávky upravuje občanský zákoník v § 1879 a násl. Jedná se o situaci, kdy věřitel (postupitel) v rámci svého práva s věcí nakládat, *ius disponendi*, převede svou pohledávku včetně všech souvisejících práv (tj. včetně příslušenství, zajištění) na jinou osobu (postupníka), nevyklučuje-li to ujednání mezi dlužníkem a věřitelem. Souhlas dlužníka k takovému právnímu jednání věřitele přitom není třeba, pokud si dlužník a věřitel neujednali jinak. Z pohledu dlužníka se tak právní vztah co do obsahu nemění, mění se pouze oprávněná osoba, jíž bude plnit. Dlužník postoupením pohledávky svá práva neztrácí, pouze je může uplatňovat proti jiné osobě.¹⁶⁹ Notifikační povinnost postupitele vůči

¹⁶⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 370/2017 Sb., o platebním styku, dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=1059&ct1=0> - výklad k § 2 odst. 1 písm. b).

¹⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 7.2008, sp. zn. 21 Cdo 2606/2007.

¹⁶⁹ § 1884 občanského zákoníku.

dlužníkovi o postoupení pohledávky pak stanovuje § 1882 občanského zákoníku. Aby se však notifikace dala považovat za perfektní právní jednání, musí se o postoupení dlužník hodnověrným způsobem dozvědět. Za takový způsob je považováno buď prosté oznámení učiněné ze strany původního věřitele (když se předpokládá, že dlužník ví, kdo je jeho věřitelem a proto kvalifikovanou vědomost dlužníka stačí pouhé nepodložené oznámení), nebo prokázání postoupení pohledávky ze strany postupníka (když se předpokládá, že nestačí pouhé oznámení učiněné pro něj cizí osobou, ale k jeho kvalifikované vědomosti je třeba postoupení prokázat např. doložením smlouvy o postoupení pohledávky; je zde tedy nutný vyšší stupeň informační povinnosti ze strany nabyvatele pohledávky).

Pokud jde o aktivní započtení provedené dlužníkem proti pohledávce věřitele, která byla postupně převedena na několik osob, občanský zákoník tuto situaci zakotvuje v § 1986. Dle předmětného ustanovení byla-li pohledávka postupně převedena na několik osob, může dlužník použít k započtení jen pohledávku, kterou měl v době převodu vůči prvnímu věřiteli, a pohledávku, kterou má vůči poslednímu věřiteli. Jedná o pravidlo téměř doslova převzaté z § 363 obchodního zákoníku. Občanský zákoník toliko nahrazuje původní výraz „pouze pohledávku“ výrazem „jen pohledávku“, jedná se tedy o zanedbatelnou změnu textovou, nikoli obsahovou.

V případě vícenásobného postoupení však panuje několik odlišností. Předně, existují tři zvláštní podmínky započitatelnosti pohledávky za postupníkem. Zaprvé, vzájemné pohledávky musely existovat již v době účinnosti smlouvy o postoupení, uzavřené mezi postupitelem a postupníkem, jinak by nebyl dodržen princip vzájemnosti. To si lze představit například tak, že vstupuje-li nabyvatel pohledávky do práv původního věřitele, rozumí se tím i vstoupení co do způsobu jejich zániku, respektive co do oprávnění dlužníka započíst vzájemné pohledávky, v opačném případě by došlo k zhoršení právního postavení dlužníka nezávisle na jeho vůli. Zadruhé, obecná kompenzabilita, respektive způsobilost pohledávek k započtení, v době účinnosti započtení učiněného dlužníkem. Zatřetí, dlužník musí postupníka o kompenzabilních pohledávkách informovat bez zbytečného odkladu poté, co se o postoupení dozvěděl. Možnost dlužníka uplatňovat započtení je přitom omezena jen na původního věřitele (tj. účastníka původního právního vztahu) a věřitele posledního, respektive aktuálního.

Pohledávky za věřiteli, kteří ve vícenásobné cesi fungovali jen jako „mezičlánky“, nejsou vůči aktuálnímu věřiteli kompenzabilní. Započíst je tedy možno toliko pohledávky jen vůči poslednímu věřiteli, které vznikly přímo mezi ním a věřitelem, nebo pohledávky, které vznikly již mezi prvním věřitelem a dlužníkem. Ve druhém případě se pak jedná o výjimku ze zásady vzájemnosti, neboť dlužník může započít v podstatě „nevzájemnou pohledávku“, což je ale následek samotného postoupení, jak již bylo uvedeno výše.¹⁷⁰

3.10 Vybrané případy započtení dle zvláštní úpravy

S institutem započtení je možné se setkat i mimo rámeček právní úpravy vymezené občanským zákoníkem. Níže uvedené vybrané zvláštní předpisy však tento institut jako celek žádným způsobem nemodifikují, pouze upravují pravidla jeho aplikace ve stanovených případech. Pravidlo *lex specialis* je tedy třeba chápat nikoli jako obsahovou změnu, ale toliko jako změnu co do účastníků právního vztahu, případně jako změnu co do podmínek použití. Ani v případech upravených zvláštními zákony tak není možné platně provést započtení například pod podmínkou, s doložením času nebo pohledávky nejisté a neurčité. Za vybrané zvláštní případy aplikace započtení, o nichž je třeba alespoň obecným způsobem pojednat, pak jsou následující (podotýkám, že v této kapitole nebude zmíněno započtení proti pohledávce zaměstnance na zaplacení odměny za práci, jelikož toto již bylo zmíněno v kapitole věnující se obecnému zákazu započtení).

3.10.1 Úprava započtení dle insolvenčního zákona

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), je jedním ze zvláštních předpisů, jenž institut započtení pohledávek aplikuje.

Předně je třeba uvést, že v případě insolvenčního řízení je nutné z časového hlediska rozlišovat dvě – lze-li to takto nazvat – subkategorie započtení, a to započtení před rozhodnutím o úpadku dlužníka a započtení po rozhodnutí o úpadku dlužníka. V době od podání insolvenčního návrhu do rozhodnutí o úpadku dlužníka započtení zásadně zakázáno není.¹⁷¹ Jedná-li se ovšem o dobu po

---

¹⁷⁰ Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014 – str. 1140.

¹⁷¹ Za dodržení § 111 insolvenčního zákona.

rozhodnutí o úpadku, započtení je sice možné i v tomto případě, avšak jen za splnění určitých podmínek. Tato zvláštní úprava totiž započtení pohledávek po rozhodnutí o úpadku limituje, a to zejména s cílem ochránit věřitele, respektive majetkovou podstatu dlužníka tak, aby nedocházelo k „odčerpávání majetku“. Při tom je akcentována zásada rovného postavení věřitelů.¹⁷² Od účinnosti rozhodnutí o úpadku, jež nastává zveřejněním tohoto rozhodnutí v insolvenčním rejstříku¹⁷³, je započtení přípustné pouze za podmínek uvedených v § 140 odst. 2 až 4 insolvenčního zákona.

Jedná-li se pak o samotné podmínky, započtení vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele je po rozhodnutí o úpadku přípustné, jestliže zákonné podmínky tohoto započtení byly splněny před rozhodnutím o způsobu řešení úpadku (konkurz, oddlužení, reorganizace), což je rozhodnutí obsažené ve výroku soudu, jenž o způsobu řešení úpadku rozhoduje. Insolvenční zákon rovněž v § 140 odst. 3 vymezuje alternativní negativní podmínky, které pro perfekci předmětného právního jednání naopak splněny být nesmí. Započtení podle tohoto ustanovení není přípustné, jestliže dlužníkům věřitel ohledně své započitatelné pohledávky nestal přihlášeným věřitelem, nebo získal započitatelnou pohledávku neúčinným právním úkonem, nebo v době nabytí započitatelné pohledávky věděl o dlužníkově úpadku, anebo dosud neuhradil splatnou pohledávku dlužníka v rozsahu, v němž převyšuje započitatelnou pohledávku tohoto věřitele. Jinými slovy, na předmětné ustanovení je možno nahlížet tak, že pro započtení ze strany věřitele musí být kumulativně splněny tyto podmínky:

- a) započtení provádí osoba, která je přihlášeným věřitelem,*
- b) započitatelné pohledávky nebyly nabyty neúčinným právním jednáním,*
- c) v době nabytí započitatelné pohledávky věřitel nevěděl o dlužníkově úpadku, což je nutno vztáhnout zejména na instituty ve vztahu k osobám blízkým či osobám tvořícím holding,*
- d) došlo k úhradě splatné pohledávky dlužníka v rozsahu, v němž převyšuje započitatelnou pohledávku věřitele; bude-li chtít věřitel se závazkem vůči dlužníkovi, jenž je splatný, provést zápočet na pohledávku nižší, než je jeho*

¹⁷²

<http://www.bulletin-advokacie.cz/zapocteni-v-insolvencnim-rizeni-poruseni-zasady-pari-passu?browser=mobi>

¹⁷³ § 89 odst. 1 insolvenčního zákona.

*závazek, převyšující částka tohoto závazku musí být složena k rukám insolvenčního správce spolu s poskytnutím vysvětlení účelu platby.*¹⁷⁴

Vedle shora uvedeného pak dle § 140 odst. 4 insolvenčního zákona započtení není přípustné ani v dalších zákonem stanovených případech. První z těchto (dalších) případů představuje doba, po kterou trvá moratorium.¹⁷⁵ Započtení dále nelze provést od okamžiku zveřejnění návrhu na povolení reorganizace v insolvenčním rejstříku.¹⁷⁶ Třetí výjimku představuje předběžné opatření insolvenčního soudu. I za splnění všech uvedených podmínek insolvenční soud může zakázat započtení pohledávek předběžným opatřením nebo naopak udělit souhlas se započtením vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele i v době, kdy je to zakázáno.¹⁷⁷ Insolvenční soud tedy může předběžným opatřením zakázat započtení i tehdy, pokud jsou splněny podmínky stanovené v § 140 odst. 2 a 3 insolvenčního zákona a započtení není výslovně zakázáno podle § 122 odst. 3 a § 324 odst. 3 předmětného právního předpisu. Předběžné opatření spočívající v zákazu nebo naopak povolení zápočtu je možno nařídit jen na návrh dlužníka, insolvenčního správce, věřitele, jehož se započtení týká, nebo osoby, která na tom má právní zájem.¹⁷⁸ Toto předběžné opatření nelze vydat *ex officio* v rámci dohlédací činnosti soudu.¹⁷⁹ Pro nařízení předmětného opatření nicméně musí existovat – stejně jako je tomu u nařízení „běžného“ předběžného opatření dle občanského soudního řádu – důvodná obava v tom směru, že může dojít ke

---

¹⁷⁴ Kozák, J. in Kozák, J., Brož, J., Dadam, A., Stanislav, A., Strnad, Z., Zrůst, L., Žižlavský, M. *Insolvenční zákon. Komentář*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018 - str. 545.

¹⁷⁵ Moratorium je v podstatě dočasná ochrana dlužníka-podnikatele, před jeho věřiteli. Většina věřitelů, počítaná podle výše jejich pohledávek, však s vyhlášením moratoria musí vyslovit svůj písemný souhlas (§116 odst. 2 insolvenčního zákona). Smyslem tohoto institutu je poskytnout dlužníkovi poslední možnost vyrovnat se s věřiteli ještě před vydáním rozhodnutí o úpadku. Po dobu jeho trvání nelze vydat rozhodnutí o úpadku a zůstávají zachovány účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení (s určitými modifikacemi, viz např. § 121 a 122 insolvenčního zákona). O vyhlášení moratoria může dlužník požádat ve lhůtě do 7 dnů od podání insolvenčního návrhu (tím je dle § 97 odst. 1 insolvenčního zákona myšlen okamžik, kdy návrh dojde věcně příslušnému soudu) a jde-li o insolvenční návrh věřitele, pak do 15 dnů od jeho doručení insolvenčním soudem; toto právo nemá právnická osoba v likvidaci. Insolvenční soud vyhlásí moratorium, jestliže jsou splněny předpoklady uvedené v § 115 a 116 a nebylo-li dosud rozhodnuto o insolvenčním návrhu; jinak návrh na moratorium odmítne. Moratorium je možno vyhlásit až na 3 měsíce s možností jej prodloužit o dalších 30 dnů za podmínek dle § 119 odst. 2 insolvenčního zákona. Požádat insolvenční soud o vyhlášení moratoria má smysl například tehdy, je-li dán předpoklad, že dlužník se sice nachází v platební neschopnosti, ale po uplynutí doby, na kterou je moratorium vyhlášeno, bude opět schopen řádně plnit své závazky.

¹⁷⁶ § 324 odst. 3 insolvenčního zákona.

¹⁷⁷ § 82 odst. 3 insolvenčního zákona.

¹⁷⁸ § 82 odst. 4 *in fine* insolvenčního zákona.

¹⁷⁹ Kozák, J. in Kozák, J., Brož, J., Dadam, A., Stanislav, A., Strnad, Z., Zrůst, L., Žižlavský, M. *Insolvenční zákon. Komentář*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018 - str. 546.

změnám v rozsahu majetkové podstaty vedoucím ve svém důsledku k poškození věřitelů.¹⁸⁰

3.10.2 Úprava započtení dle zákona o obchodních společnostech a družstvech (obchodních korporacích)

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, institut započtení pohledávek rovněž určitým způsobem zakotvuje, a to konkrétně ve vztazích mezi členy orgánů společností a společnostmi samotnými. S ohledem na právě uvedené je třeba předně zdůraznit, že smyslem této dílčí kapitoly není pojednání o kompenzaci vzájemných pohledávek uplatňovaných v rámci obchodněprávních vztahů mezi společnostmi coby osobami nadanými právní osobností (jinak též způsobilostí nabývat práva a povinnosti vlastním jednáním) navzájem. Cílem této kapitoly je tedy toliko prezentovat odlišnosti dle zákona o obchodních korporacích coby *lex specialis* vůči občanskému zákoníku ve věcech započítávání vzájemných pohledávek mezi členy orgánů společnosti a společností samotnou.

První zmínka o započtení pohledávky je v zákoně o obchodních korporacích obsažena v obecném ustanovení o vkladu¹⁸¹, dle kterého pohledávka společníka za kapitálovou společností¹⁸² nemůže být předmětem jeho vkladu do této společnosti; započtena proti pohledávce společnosti na splacení emisního kursu může být pouze smluvně s tím, že smlouva o započtení bude obligatorně v písemné formě a její návrh schválí valná hromada. Jedná-li se o větu před středníkem, pak tento postup není z povahy věci možno použít při založení společnosti, protože do jejího vzniku vůči ní nemůže mít vkladatel pohledávku.¹⁸³ Ohledně započtení proti pohledávce společnosti na splacení emisního kursu, které může být provedeno výlučně smluvně, se jedná se takzvanou kapitalizaci pohledávky, což prakticky znamená přeměnu pohledávky věřitele na majetkovou účast v kapitálové společnosti, v tomto případě prostřednictvím institutu započtení. Jedná se tedy o postup, kdy pohledávka (původního) věřitele za obchodní společností nebude uspokojena nikoli přímo (v penězích), ale věřitel

---

¹⁸⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21.11.2011, sp. zn. MSPH 79 INS 6021/2011-B-204.

¹⁸¹ § 21 odst. 3 zákona o obchodních korporacích.

¹⁸² Dle § 1 odst. 2 zákona o obchodních korporacích se kapitálovou společností rozumí společnost s ručením omezeným nebo akciová společnost.

¹⁸³ Dle § 126 odst. 1 občanského zákoníku právnická osoba vzniká zápisem do veřejného rejstříku.

namísto uspokojení v penězích získá plnění náhradní, a to majetkovou účast na společnosti.¹⁸⁴ Takovéto započtení je třeba provést v písemné formě.

3.10.2.1 Společnost s ručením omezeným

V případě společnosti s ručením omezeným se lze se započtením setkat u plnění společníka věřiteli z důvodu jeho omezeného ručení¹⁸⁵ (nejde však o započtení ve smyslu zaměření této kapitoly, k tomu viz shora).

S institutem započtení je dále možno se setkat u právního jednání společnosti, jímž tato může započíst (započtení je tedy fakultativní) svou pohledávku na zaplacení nákladů vzniklých v souvislosti s prohlášením kmenového listu¹⁸⁶ za neplatný a vydáním nových kmenových listů proti pohledávce společníka na zaplacení kupní ceny nebo částky odpovídající výši splněné vkladové povinnosti, v případě, že byl kmenový list tohoto společníka prohlášen za neplatný.¹⁸⁷ Rozdíl společnost vyplatí bývalému společníkovi, jehož kmenový list byl prohlášen za neplatný, bez zbytečného odkladu po započtení, jinak po jeho prodeji¹⁸⁸ nebo po zápisu snížení základního kapitálu do obchodního rejstříku.¹⁸⁹ Smlouva o započtení přitom vyžaduje písemnou formu *ex lege*. Pro platnost takové smlouvy se vyžaduje její schválení valnou hromadou¹⁹⁰, která bude toho právní jednání, na něž zákon stran schvalování výslovně pamatuje, schvalovat usnesením. K jeho schválení je zapotřebí dvoutřetinové většiny hlasů všech společníků.¹⁹¹ Valná hromada je přitom schopna se usnášet, jsou-li přítomni společníci, kteří mají alespoň polovinu všech hlasů.¹⁹² Obdobný postup (právní jednání v písemné formě a jeho schválení valnou hromadou disponující předepsaným kvorem hlasů) se dále použije i v případě pozdějšího zvyšování základního kapitálu společnosti, tedy v případě, že tuto vkladovou povinnost

---

¹⁸⁴ Kubík, M. in Lasák, J.; Pokorná, J.; Čáp, Z.; Doležil, T. a kol. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. I. a II. díl. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. – str. 228.

¹⁸⁵ § 134 odst. 1 zákona o obchodních korporacích.

¹⁸⁶ Jedná se o určitou novinku zavedenou rekodifikací soukromého práva. Kmenový list může být vydán pouze, stanoví-li tak společenská smlouva. Jedná se o cenný papír na řad s obligatorními náležitostmi dle § 138 zákona o obchodních korporacích představující podíl společníka na společnosti. Může být neomezeně převáděn či zastavován podle pravidel pro cenné papíry na řad – k tomu viz zejména § 1103 odst. 2 a § 1328 odst. 1, 2 občanského zákoníku a § 210 zákona o obchodních korporacích.

¹⁸⁷ § 154 odst. 1 zákona o obchodních korporacích.

¹⁸⁸ § 153 zákona o obchodních korporacích.

¹⁸⁹ § 152 ve spojení s § 154 odst. 1 a 2 zákona o obchodních korporacích.

¹⁹⁰ § 21 odst. 3 a § 171 odst. 1 písm. c) zákona o obchodních korporacích.

¹⁹¹ § 171 odst. 1 písm. c) ve spojení s § 190 odst. 2 písm. b) zákona o obchodních korporacích.

¹⁹² § 169 odst. 1 zákona o obchodních korporacích.

přebere již po vzniku společnosti společník či nový investor.¹⁹³ V takovém případě se dohoda o započtení pohledávky upisovatele za společností vůči jeho povinnosti splnit vkladovou povinnost (nebo její část) uzavře před podáním návrhu na zápis nové výše základního kapitálu do obchodního rejstříku (na tomto místě se zákon zmiňuje pouze o „dohodě“, jednostranné započtení je tedy vyloučeno).^{194 195}

Předmětný institut je u společnosti s ručením omezeným dále aplikovatelný v situaci, kdy společnost při vyplácení vypořádacího podílu může proti tomuto podílu započíst splatné pohledávky za společníkem, jehož účast ve společnosti zanikla¹⁹⁶ (od tohoto typu započtení je ve však třeba odlišit pouhou náhradu nákladů účelně vynaložených společností v souvislosti s prodejem podílu).¹⁹⁷ Obecně řečeno se jedná o situaci, kdy zaniká účast společníka ve společnosti, což s sebou mimo jiné obnáší povinnost společnosti se s bývalým společníkem či jeho právním nástupcem určitým způsobem vyrovnat a tedy poskytnout mu odpovídající náhradu za jeho podíl. Zanikne-li společníkova účast ve společnosti, je třeba jeho uvolněný podíl¹⁹⁸ určitým způsobem vypořádat (avšak vyjma převodu - zde se podíl bývalého společníka z logiky věci za uvolněný považovat nedá, neboť na místo bývalého společníka nastupuje dle ujednání nabyvatel podílu, původní společník tedy získal za převod tomu odpovídající plnění). Společnost poté (není-li převod nebo přechod podílu omezen nebo vyloučen společenskou smlouvou) prodá uvolněný podíl nejméně za přiměřenou cenu bez zbytečného odkladu, čímž získá výtěžek z prodeje. Na výtěžek z prodeje je možno hledět jako na pohledávku společníka za společností na zaplacení určité částky představující náhradu za jeho podíl, která je však zatím „neочиštěna“ od účelně vynaložených nákladů společnosti spojených s prodejem

---

¹⁹³ Srov. Pokorná, J. in Lasák, J.; Pokorná, J.; Čáp, Z.; Doležil, T. a kol. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. I. a II. díl. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. – str. 1112.

¹⁹⁴ § 224 odst. 3 zákona o obchodních korporacích.

¹⁹⁵ Pro úplnost je pak třeba dodat, že i nadále platí, že společníci ručí (tedy zajišťují) za dluhy společnosti s ručením omezeným společně a nerozdílně do výše, v jaké nesplnili vkladové povinnosti podle stavu zapsaného v obchodním rejstříku v době, kdy byli věřitelem vyzváni k plnění.

¹⁹⁶ Způsoby zániku účasti společníka ve společnosti upravuje zákon o obchodních korporacích obecně v § 202 a násl., jedná se o vystoupení společníka, dohodu o ukončení účasti společníka, vyloučení společníka soudem na návrh společnosti pro porušování jeho povinností zvláště závažným způsobem, zrušení účasti společníka soudem nelze-li na něm spravedlivě požadovat, aby ve společnosti setrval, některým z dalších způsobů dle § 206 a dále převodem podílu nebo smrtí fyzické či zánikem právnické osoby.

¹⁹⁷ § 213 zákona o obchodních korporacích.

¹⁹⁸ § 212 zákona o obchodních korporacích.

podílu a případných splatných pohledávek společnosti za společníkem.¹⁹⁹ Teprve až na tomto místě lze uvažovat o aplikaci započtení vzájemných pohledávek, neboť až proti výtěžku z prodeje tak společnost (po odečtení případných nákladů vzniklých v souvislosti s prodejem²⁰⁰) může provést započtení vzájemných pohledávek. Konkrétně půjde o právní jednání společnosti spočívající v započtení splatných pohledávek společnosti za společníkem, jehož účast ve společnosti zanikla, proti pohledávce tohoto společníka na zaplacení výtěžku z prodeje. Pro tento postup je však třeba aktivního právního jednání společnosti, které by dle mého přesvědčení měla i v tomto případě schválit valná hromada společnosti.²⁰¹ Nejedná se totiž o běžnou obchodní činnost, respektive běžné obchodní vedení společnosti, jež náleží jednateli.

3.10.2.2 Akciová společnost

Pokud jde o započtení týkající se akciové společnosti, zákonná úprava vykazuje některé shodné prvky jako úprava započtení v případě společnosti s ručením omezeným.

U akciové společnosti je možno se se započtením vzájemných pohledávek společnosti a společníka (formálně vzato tento výraz obsahuje již § 248 odst. 1, zde ale nejde o započtení ve smyslu uvedeném v úvodu této kapitoly) setkat v souvislosti se započtením pohledávek proti plnění, které akciová společnost získá prodejem vrácených akcií vyloučeného akcionáře.²⁰² ²⁰³ Akciová společnost si následně může proti tomuto plnění započíst pohledávky, jež jí vznikly z titulu porušení povinností vyloučeného akcionáře. Jak uvádí komentář k zákonu o obchodních korporacích, půjde typicky o pohledávky na náhradu nákladů spojených s administrativou a komunikací ohledně výzvy a vyloučení akcionáře podle § 345 odst. 1 a 2 zákona o obchodních korporacích.²⁰⁴ Společnost proti plnění přijatému v souvislosti s prodejem akcií může dále započíst pohledávky

---

¹⁹⁹ Zde je třeba krátce upozornit legislativní omyl v podobě odkazu uvedeném v § 213 odst. 2 na „odstavec 2“ – zjevně je však tímto myšlen odstavec 3 téhož paragrafu.

²⁰⁰ § 213 odst. 3 zákona o obchodních korporacích zmiňuje jako první odečtení účelně vynaložených nákladů, gramatickým výkladem proto dovozují, že společnosti nemůže nejprve započíst své pohledávky a až posléze odečíst náklady.

²⁰¹ K tomu viz analogicky § 171 odst. 1 písm. c) a § 224 odst. 3 zákona o obchodních korporacích.

²⁰² § 347 odst. 1 a 2 zákona o obchodních korporacích.

²⁰³ Srov. § 154 odst. 1 zákona o obchodních korporacích stran oprávnění společnosti započíst pohledávky vzniklé v souvislosti s prohlášením kmenového listu za neplatný.

²⁰⁴ Kubík, M. in Lasák, J.; Pokorná, J.; Čáp, Z.; Doležil, T. a kol. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. I. a II. díl. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. – str. 1587-1588.

spočívající v účelně vynaložených nákladech, které jí vznikly v souvislosti s prohlášením zatímního listu za neplatný; avšak výši započtené částky (pohledávky) akcionáři prokáže.²⁰⁵ Komparací § 347 odstavců 2 a 3 zákona o obchodních korporacích lze v souvislosti se započtením dospět k závěru, že pohledávky společnosti vzniklé podle odstavce 2 (odkazující na odstavec 1) společnost započte jaksi „automaticky“ (ve smyslu obligatorního započtení, nikoli započtení bez výslovně projevené vůle). Zákon zde tedy neponechává společnosti prostor pro uvážení.²⁰⁶ Naproti tomu, pohledávku společnosti dle odstavce 3 předmětného ustanovení, tj. pohledávku představující účelně vynaložené náklady, které společnosti vznikly v souvislosti s prohlášením zatímního listu za neplatný, společnost započítávat nemusí – zákon zde svěřuje společnosti toliko oprávnění započtení učinit. Na rozdíl od pohledávek vzniklých podle odstavce 2 společnost dále musí výši započtené částky (pohledávky) akcionáři prokázat. Společnost tak dle mého názoru musí učinit nejdéle při samotném započtení, zde je zákon zjevně koncipován tak, že perfekci právního jednání spočívajícím v započtení podmiňuje prokázáním výše započítávané pohledávky.

Dále se se započtením lze setkat u rozhodování valné hromady akciové společnosti, a to konkrétně u započtení peněžité pohledávky akcionáře za společností proti pohledávce společnosti za akcionářem na splacení emisního kurzu.²⁰⁷ ²⁰⁸ Může se jednat například o situaci, kdy se akcionář sice zavázal k splacení emisního kurzu, nemá dostatek finančních prostředků, avšak má za společností peněžitou pohledávku.²⁰⁹ Tímto způsobem se tak společnost a akcionář mohou ocitnout v „klasické“ situaci střetu vzájemných pohledávek. Platnost a účinnost smlouvy o započtení²¹⁰ (u společnosti s ručením omezeným dohody o započtení) je zde ale podmíněna souhlasem nejvyššího orgánu společnosti, valné hromady. Ta bude o tomto právním jednání rozhodovat

---

²⁰⁵ § 347 odst. 3 zákona o obchodních korporacích.

²⁰⁶ srov. „započte“ dle odst. 2 a „může započíst“ dle odst. 3.

²⁰⁷ § 416 odst. 1 zákona o obchodních korporacích.

²⁰⁸ Tento pojem je definován obecnou úpravou pro cenné papíry, viz § 520 odst. 2 občanského zákoníku. Emisním kurzem se rozumí peněžní částka, za kterou emitent (osoba vydávající akcie do oběhu) akcií vydává (dává do oběhu). Emitent ale nemusí akcie vydávat za jejich nominální hodnotu, tj. za hodnotu uvedenou na cenném papíru. Jejich reálná hodnota totiž může být vyšší, což emitent při úvahách o emisním kurzu může tomu odpovídajícím způsobem promítnout do jejich skutečné hodnoty. Akcie o stejné nominální hodnotě různých emitentů tedy mohou mít odlišný emisní kurz, respektive odlišnou reálnou hodnotu. Rozdíl mezi nominální hodnotou a hodnotou, za kterou společnost cenné papíry vydává, se pak nazývá emisní ážio.

²⁰⁹ Zákon další podmínky pro započtení vyjma její peněžité povahy nekonstituuje, tato nejspíše může být i nesplatná, nejistá nebo neuplatnitelná před soudem (např. promlčená).

²¹⁰ § 475 písm. l) zákona o obchodních korporacích.

usnesením, k jehož přijetí je třeba souhlasu alespoň dvoutřetinové většiny přítomných akcionářů.^{211 212} Jedná-li se přitom o hlasování o podobné otázce v případě společnosti s ručením omezeným, obdobné rozhodnutí se přijímá jiným kvorem hlasů (k tomu viz výše), je zde tedy patrný určitý rozdíl, zřejmě s ohledem na okolnost, že v akciové společnosti se zpravidla podílí větší množství akcionářů. Obdobný postup se pak použije při zvýšení základního kapitálu.

Bylo-li valnou hromadou rozhodnuto o přijetí smlouvy o započtení, rozhodnutí valné hromady se osvědčuje veřejnou listinou.^{213 214}

Akciová společnost dále může za stanovených podmínek, obdobně jako je tomu u kmenových listů společnosti s ručením omezeným, započíst své pohledávky proti pohledávkám akcionáře v případě nezaplacení hodnoty akcií akcionářem²¹⁵, prodeji nových akcií v případě prohlášení dosavadních za neplatné (akcionář je nepřevzal), s tím, že výtěžek z prodeje po započtení pohledávek společnosti vzniklých v souvislosti s prohlášením jejich akcií za neplatné poté vyplatí dotčené osobě (již ne v postavení akcionáře)²¹⁶ jakož i v případě, kdy společnost stahuje akcie z oběhu bez náhrady.²¹⁷ Pro všechny tyto případy však platí, že „... proti pohledávce akcionáře na vypořádání v případě prohlášení jeho včas nepředložených akcií za neplatné může společnost započíst svoje pohledávky, které vznikly při řešení opožděného předložení akcií. O tyto pohledávky společnosti bude vypořádání akcionáře sníženo a zbytek společnost vydá oprávněné osobě. Pokud by nedošlo k započtení, byla by společnost povinna vypořádat dotčeného akcionáře po prohlášení akcií nebo zatímních listů za neplatné. V obou případech stanoví zákon k vyplacení vypořádání lhůtu „bez zbytečného odkladu“, která může být různě dlouhá podle okolností konkrétního případu. Měla by však zahrnovat pouze čas nezbytně nutný k poskytnutí kompenzace a nesmí být vůči akcionářům šikanózní.“²¹⁸

---

²¹¹ § 416 odst. 1 in fine ve spojení s § 421 odst. 1, odst. 2 písm. c) zákona o obchodních korporacích.

²¹² Srov. § 190 odst. 2 písm. b) zákona o obchodních korporacích.

²¹³ § 416 odst. 2 zákona o obchodních korporacích.

²¹⁴ Zde je třeba jen na okraj poznamenat, že pojem „veřejná listina“ nahradil dříve užívaný pojem „notářský zápis“. Tento pojem přitom dříve nebyl pojmem zákonným – k tomu viz důvodová zpráva k zákonu o obchodních korporacích, dostupná například na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-k-ZOK.pdf> - str. 63.

²¹⁵ § 536 odst. 1 a 2 zákona o obchodních korporacích.

²¹⁶ § 539 zákona o obchodních korporacích.

²¹⁷ § 540 zákona o obchodních korporacích.

²¹⁸ Pokorná, J. in Lasák, J.; Pokorná, J.; Čáp, Z.; Doležil, T. a kol. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. I. a II. díl. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. – str. 2388.

3.10.3 Úprava započtení dle zákona o mezinárodním právu soukromém

Dalším *lex specialis* používajícím institut započtení je zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém. Za výchozí ustanovení upravující započtení lze bezesporu považovat § 92 předmětného zákona, dle kterého se započtení řídí tímž právním řádem jako pohledávka, proti které jednostranné započtení směřuje. Strany si však mohou zvolit použití jiného právního řádu. Předně je třeba zdůraznit, že uvedené ustanovení dopadá toliko na soukromoprávní vztahy s cizím prvkem. Cizím prvkem se rozumí určitý vztah k zahraničí, který může být založen různými okolnostmi. Mezinárodní prvek existuje typicky v těchto případech: „ ... a) *subjekty: jeden či oba subjekty mají cizí státní příslušnost, bydliště nebo obvyklý pobyt v zahraničí; právnická osoba má sídlo v zahraničí, nebo byla založena podle zahraničního práva, nebo se na jejím založení či existenci účastní jako společníci zahraniční subjekty, případně ji zahraniční subjekty ovládají, apod.; b) právně relevantní skutečnost nastala nebo má nastat v zahraničí, např. v zahraničí došlo ke splnění smlouvy, nachází se tam místo výkonu práce, v zahraničí vznikla škoda, v zahraničí je třeba provést důkaz či jiný procesní úkon apod.; c) předmět právního poměru se nachází v zahraničí, např. nemovitost, která je předmětem řízení před českým soudem, se nachází v zahraničí; d) jedná se o vztah související s jiným vztahem, který se řídí zahraničním právem, apod.*“.²¹⁹

Oblast smluvních i mimosmluvních závazkových vztahů je dále přímo regulována unijními předpisy - nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (tzv. Řím I) a nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (tzv. Řím II). Započtení pohledávek smluvních je v tomto systému upraveno článkem 17 nařízení Řím I. Článek 17 nařízení Řím I. pak explicitně stanoví, že pokud se strany na právu na započtení nedohodly, řídí se započtení právem rozhodným pro pohledávku, vůči které se uplatňuje započtení. Nařízení Řím II. pak odlišnou úpravu započtení již neobsahuje.

Jelikož nařízení Evropské unie mají obecně aplikační přednost, prostor pro aplikaci shora uvedeného § 92 zákona o mezinárodním právu soukromém tak

---

²¹⁹ Pauknerová, M., Pfeiffer, M. in Pauknerová, M., Rozehnalová, N., Zavadilová, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013 - str. 5.

zůstává toliko pro závazky, které nejsou upraveny nařízenímí Řím I a Řím II.²²⁰ Komparací § 92 zákona o mezinárodním právu soukromém a článku 17 nařízení Řím I. však lze dospět k závěru, že v obou těchto případech se započtení pohledávky řídí dle práva pasivně započítávané pohledávky (tedy pohledávky, na kterou je započítáváno). Obsah obou ustanovení je identický, respektive v případě zákona o mezinárodním právu soukromém se jedná o transpozici právní úpravy.

Uvedené pojednání se samozřejmě týká situací, kdy dochází k jednostrannému zápočtu. Smluvním stranám (či obecně stranám závazku) obecně nic nezakazuje upravit započtení dvojstrannou (či vícestrannou) dohodou, ve které mohou (ale nemusí) provést volbu rozhodného práva.

K této problematice je dále třeba zmínit rozsudek soudního dvora Evropské unie ze dne 10.7.2003 ve věci Komise Evropských společenství proti Conseil des communes et régions d'Europe (CCRE), vedený pod sp. zn. C-87/01 P (ECLI:EU:C:2003:400). Tento rozsudek totiž vyřešil do té doby spornou otázku týkající se podmínek započtení v situaci, kdy stranami nebylo zvoleno rozhodné právo. Při řešení tohoto problému totiž vyvstala otázka, parametry jakého právního řádu musí jednostranné započtení vzájemných pohledávek splňovat, nevznikly-li vzájemné pohledávky podle stejného právního řádu. Zde se nabízelo několik možných variant. Soudní dvůr Evropské unie nakonec dospěl k závěru, že započtení je možné pouze v situaci, kdy toto právní jednání vyhovuje požadavkům obou dotčených právních řádů, respektive je možno jej učinit tehdy, nejsou-li požadavky obou dotčených právních řádů v rozporu.²²¹

---

²²⁰ Valdhans, J. in Pauknerová, M., Rozehnalová, N., Zavadilová, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013 - str. 630 až 631.

²²¹ K tomu viz blíže bod 61 rozsudku „*In so far as it extinguishes two obligations simultaneously, an out-of-court set-off between claims governed by two separate legal orders can take effect only in so far as it satisfies the requirements of both legal orders concerned. More specifically, any set-off of that nature makes it necessary to ensure, as regards each of the claims concerned, that the conditions relating to set-off provided for in the relevant legal order are not disregarded.*“.
Rozsudek je dostupný ve vícejazyčném zobrazení (bohužel vyjma českého či slovenského jazyka) na: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62001CJ0087&lang1=cs&lang2=SK&type=TXT&ance= .>

4. Námitka započtení pohledávky vznesená v řízení před soudem

Ustanovení § 98 občanského soudního řádu upravuje tři právní instituty, a to námitku započtení, vzájemný návrh, respektive vzájemnou žalobu, a dále procesní obranu.

Námitka započtení je adresný úkon²²², jímž ten, kdo takový úkon činí, projevuje v řízení před soudem svou vůli směřující k uplatnění své kompenzační námitky proti pohledávce toho, komu je právní jednání adresováno. Zákonným podkladem k tomuto postupu je ve smyslu procesního práva § 98 občanského soudního řádu, podle něhož soud posuzuje projev žalovaného, jímž proti žalobci uplatňuje svou pohledávku k započtení, a tato pohledávka zároveň nepřevyšuje vlastní žalovanou pohledávku (jinak by šlo o vzájemný návrh), jako obranu proti původnímu návrhu. Za takovou obranu se tedy považuje situace, kdy žalovaný nepožaduje, aby mu bylo přisouzeno více, než kolik svým návrhem uplatňuje žalobce. Takový úkon přitom musí být výslovně učiněn některým účastníkem řízení, soud nemá oprávnění vzájemné pohledávky účastníků zúčtovat a tedy jakkoliv suplovat jejich aktivitu.²²³

Odborná literatura pak námitku započtení vymezuje jako „... procesní²²⁴ úkon, jehož podstatou je tvrzení žalovaného o učiněném kompenzačním projevu, který má (měl) za následek zánik pohledávky žalobce. Z procesní povahy námitky započtení vyplývá, že může být uplatněna pouze za řízení a že jejím adresátem je soud. Naproti tomu kompenzační projev, jehož se žalovaný námitkou započtení dovolává, je (hmotně) právním jednáním, které je adresováno druhé straně (§ 1982 odst. 1 obč. zák.). Z hlediska účinků kompenzačního projevu není rozhodné, zda byl učiněn v řízení nebo mimo něj. Důležité je, aby druhé straně došel (§ 570

²²² Občanský soudní řád o procesní právo obecně dosud užívá termín „úkon“.

²²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9.5.2016, sp. zn. 32 Cdo 118/2016.

²²⁴ Srov. Winterová, A. in WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015 - str. 340. Naproti tomu, autorský kolektiv v publikaci Jirsa, J. a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. (§ 79 – 180 občanského soudního řádu)*. Praha. 2014. na straně 110 uvádí, že se jedná o *instrument hmotného práva*. Obdobně pak judikatura, např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 2.2010, sp. zn. 33 Cdo 3799/2007, uplatnění námitky započtení označuje jako *hmotněprávní úkon*. V pořadí třetí názor je pak vyjádřen v Dvořák B. in Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016 - str. 403. Zde je na tento úkon nahlíženo jako na procesní úkon, jehož podstatou je tvrzení žalovaného o učiněném kompenzačním projevu (viz citace). Tento způsob rozlišení pak zastává i Nejvyšší soud například v rozsudku ze dne 28. 8.2018, sp. zn. 32 Cdo 4182/2016. Přesné vymezení tedy není mezi odbornou veřejností přijímáno zcela jednoznačně. Osobně se přikláním k názoru vyjádřenému v publikaci vypracované autorským kolektivem pod vedením doc. Lavického, respektive vyjádřeném v posledně jmenovaném rozsudku.

odst 1 obč. zák.), nebo, byl-li učiněn v řízení, aby se o něm žalobce dozvěděl (§41 odst. 3).“²²⁵

Forma takového právního úkonu není předepsána (může být učiněn písemně i ústně do protokolu²²⁶), musí však splňovat obecné náležitosti. Z jeho obsahu tedy musí být zřejmé, jaká pohledávka a v jaké výši je uplatňována k započtení proti jaké pohledávce věřitele (je-li jich návrhem uplatněno více). Zánik započtených pohledávek pak, shodně jako v případě, kdy není zahájeno soudní řízení, nastává v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí, a to k okamžiku, kdy se staly způsobilými k započtení.²²⁷

Pokud jde o časové účinky námitky započtení, ty nastávají *ex tunc* vždy, jakmile se tento úkon dostane do sféry dispozice žalobce. O uplatnění námitky započtení se však žalobce nemusí dozvědět hned. Je totiž na žalovaném, zda nejprve učiní kompenzační projev přímo vůči žalobci a následně pak o tom spraví soud, přičemž zároveň ve svém podání soudu vznesе námitku započtení (což se žalobce dozví zpravidla dříve). Nebo zda žalovaný učiní námitku započtení ve svém podání soudu (což se žalobce dozví zpravidla později). Zvolí-li totiž žalovaný druhou možnost, žalobce se o takovém úkonu dozví až poté, co soud podání žalovaného zpracuje a následně jej zašle žalobci na vědomí. Nabízí se však i třetí varianta, kdy žalobce může mezitím (tj. mezi založením podání žalovaného do spisu a doručením tohoto podání žalobci) využít svého práva nahlédnout do spisu; v takovém případě je žalobci doručeno v tomto okamžiku (to ovšem platí jen za podmínky, že předmětný projev žalovaného je v době nahlédnutí již součástí spisu). Žalovaný případně může vše výše uvedené provést až při ústním jednání před soudem. Všechny tyto varianty ale mají společné jedno, a to vznik zamýšleného účinku ve vztahu k žalobci až okamžikem, kdy se o tom žalobce dozví, jak již bylo uvedeno.²²⁸

Na rozdíl od výzvy k zaplacení a započtení učiněných v jedné listině, není na překážku, pokud žalovaný v jedné listině adresované soudu učiní vůči žalobci kompenzační projev (pohledávky již způsobilé k započtení) a zároveň jej uplatní jako svou námitku započtení proti žalobě. Takové právní jednání pak vyvolá

---

²²⁵ Dvořák B. in Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016 - str. 403 až 404.

²²⁶ Srov. § 42 odst. 4 občanského soudního řádu – byť samozřejmě náležitosti jako je podpis účastníka se v případě uplatnění ústní formou do protokolu nepoužijí.

²²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 2.2010, sp. zn. 33 Cdo 3799/2007.

²²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9.2013, sp. zn. 33 Cdo 3787/2011.

účinky v okamžiku, kdy se dostane do sféry dispozice adresáta, respektive kdy jej obdrží žalobce. Překážka v podobě okamžiku, k jakému se pohledávky stanou způsobilé k započtení, zde totiž oproti prvnímu příkladu není (pohledávky k započtení způsobilé již jsou). Takové chování žalovaného v zahájeném řízení pak vyvolá účinky jak hmotněprávní (ve smyslu zániku či částečného zániku pohledávky), tak účinky procesněprávní (ve smyslu zamítnutí žaloby z důvodu neexistence nároku žalobce k okamžiku vydání rozsudku).²²⁹

Pokud jde o druhý, předmětným ustanovením upravený institut, je třeba říci, že vzájemný návrh je procesní úkon v řízení, založený na principu objektivní kumulace. Jím ale žalovaný – na rozdíl od procesní obrany spočívající v uplatnění námitky započtení – požaduje, aby mu bylo v žalobcem zahájeném řízení přisouzeno více, než co požaduje žalobce (o vzájemnou žalobu tedy nepůjde, je-li pohledávka uplatněná žalovaným k započtení stejná nebo nižší než pohledávka žalobce). Vzájemnou žalobu je možno podat pouze v řízení před soudem prvního stupně. Projednání vzájemné žaloby ve stejném řízení jako původní návrh je přitom vyloučeno, pokud by k jejímu projednání byl věcně či výlučně místně příslušný jiný soud nebo pokud by o původní žalobě rozhodoval samosoudce, zatímco o vzájemné žalobě by rozhodoval senát (opak není překážkou).^{230 231} Dalšími konsekvencemi podání vzájemného návrhu pak je – oproti procesní obraně – hned několik. Zejména v části uplatněné vzájemným návrhem se na rozdíl od námitky započtení jedná již o návrh ve smyslu návrhu na zahájení řízení, s čímž, aby byl projednatelný, je spjata splnění podmínek řízení, které tento návrh musí splňovat (pravomoc, příslušnost, absence neodstranitelných překážek řízení, zaplacení soudního poplatku z té části vzájemného návrhu, který přesahuje původní návrh žalobce, a dále se musí jednat o úkon naplňující podmínky podle § 42 a § 79 občanského soudního řádu). Další odlišností jsou například náklady řízení, které se u vzájemného návrhu vypočítávají zvlášť pro původní návrh a zvlášť pro vzájemný návrh, tj. zvlášť pro část přesahující původní návrh žalobce.²³² Tolik k vzájemnému návrhu.

---

²²⁹ Dvořák B. in Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016 - str. 404.

²³⁰ Zahradníková, R. in ZAHRADNÍKOVÁ, Radka et al. *Civilní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015 - str. 141 až 142.

²³¹ Srov. Winterová, A. in WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015 - str. 340 až 341.

²³² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 2.2018, sp. zn. 23 Cdo 4609/2017.

Ve vztahu k námitce započtení je dále třeba uvést, že tato může být uplatněna nejen v řízení sporném, ale též v řízení nesporném. Dělení řízení na sporné a nesporné je totiž dělení teoretické, vyplývající ze samé podstaty projednávaných věcí. Dojde-li k zařazení sporné věci ze své podstaty do řízení nesporného, nemůže být odstraněna skutečnost, že jde o spor mezi stranami, tj. účastníci takového řízení mají svou podstatou postavení sporných stran a řízení se svou strukturou musí rovnat řízení spornému. Ačkoli pouhým gramatickým výkladem s ohledem na použité výrazy "žalobce" a "žalovaný" by bylo možné dovodit, že se ustanovení § 98 občanského soudního řádu vztahuje pouze na řízení sporná, synalagmatickým a logickým výkladem lze, dle názoru Ústavního soudu, dospět k závěru, že se uplatní i v řízeních nesporných. Jen z pouhého zařazení řízení před obecným soudem pak není možné dovozovat, že jejich účastníci mají ve srovnání s řízením sporným omezené možnosti obrany proti návrhem uplatněnému peněžitému nároku.²³³ Tento názor již před vydáním předmětného nálezu zastával i Nejvyšší soud.²³⁴ Pokud tedy lze – s ohledem na předmět nesporného řízení – uplatňovat pohledávky, nelze *a priori* vyloučit ani použití institutu započtení během takového řízení, byť se ze systematického zařazení řízení jeví, že jde o řízení nesporné. Ostatně, pro nesporná řízení se občanský soudní řád použije subsidiárně, případně vedle zákona o zvláštních řízeních soudních.²³⁵

Námitku započtení je možno vznést v různých fázích řízení, ovšem, má-li být úspěšná, vždy je třeba zkoumat, v jaké konkrétní fázi se řízení nachází. S ohledem na úpravu procesního vedení řízení, zejména pak s ohledem na úpravu provedenou zákonem č. 7/2009 Sb., kterým se změnil zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, jež s sebou přinesla (tehdy) nové věci typu koncentrace řízení, totiž vyplývá, že podmínky pro její uplatnění nejsou zcela totožné (k tomu viz dále).

Námitku započtení lze obecně vznést, jsou-li splněny podmínky, v řízení před soudem I. stupně (nalézacím), před soudem II. stupně (odvolacím) a dále i v řízení vykonávacím. V řízení dovolacím a ani v řízení v řízení o ústavní stížnosti již námitku započtení z povahy věci úspěšně vznést nelze, neboť oba tyto

---

²³³ Nález Ústavního soudu ze dne 16.3.2010, sp. zn. II. ÚS 954/09.

²³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16.12.2009, sp. zn. 29 Cdo 2068/2009.

²³⁵ § 1 odst. 3, respektive odst. 4, zákona o zvláštních řízeních soudních ve znění novely provedené zákonem č. 296/2017 Sb., účinným od 30.9.2017, jímž byl do § 1 vložen druhý odstavec.

soudy již věc přezkoumávají toliko z právní stránky věci²³⁶ a jsou vázány již zjištěným skutkovým stavem, který nemohou měnit²³⁷ (extrémní výjimky, kde tyto nejvyšší soudní instance mohou přezkoumávat skutkový stav, respektive hodnotit skutkové závěry odvolacího soudu, ponechávám stranou²³⁸; případná ingerence do skutkového stavu v extrémních případech však přesto neznamená, že by námitku započtení šlo v těchto řízeních úspěšně uplatnit). Z toho vyplývá, že charakter obou těchto řízení vylučuje, aby se některá z nejvyšších soudních instancí zabývala vznesenou námitkou započtení jako první.

4.1 Námitka započtení uplatněná v řízení před soudem prvního stupně

Řádným uplatněním se námitka započtení stává předmětem řízení a soud se jí tak vedle předmětu sporu vymezeného návrhem žalobce – zpravidla v řízení o zaplacení – musí zabývat, a to ze stejných hledisek. I u protipohledávky žalovaného uplatněné v rámci procesní obrany tedy soud musí zkoumat, zda žalovaný v průběhu řízení prokázal existenci protipohledávky co do důvodu a výše, zda ji řádně započtl a zda jde vůbec o pohledávku kompenzabilní. Žalovaného tedy v tomto směru tíží stejné důkazní břemeno jako žalobce.

Uplatnění námitky započtení může žalovaný učinit buď před nebo po koncentraci řízení (§ 118b odst. 1 občanského soudního řádu). Pokud jde o uplatnění před koncentrací řízení, žalovaný není co do uvádění rozhodných skutečností o věci samé a označování důkazů prakticky nijak limitován. Zda tedy žalovaný vznese námitku a označí důkazy k jejímu prokázání např. již ve svém dřívějším písemném vyjádření, nebo až při prvním ústním jednání u soudu, druhém ústním jednání u soudu (nenastala-li v mezidobí koncentrace) apod., je nerozhodné. Pokud jde o uplatnění po koncentraci řízení, žalovaný tak může učinit, avšak pouze, dovolává-li se námitkou započtení kompenzačního projevu učiněného až po koncentraci řízení (učiněného například při jednání, jež je

---

²³⁶ V případě Nejvyššího soudu podle § 241a občanského soudního řádu. V případě Ústavního soudu tato skutečnost vyplývá z jeho obsáhlé judikatury, když tento opakovaně uvádí, že není „další soudní instancí“. Ústavní soud již mnohokrát zdůraznil, že mu zásadně nepřísluší hodnotit hodnocení důkazů, resp. znovu posuzovat skutkový stav zjištěný obecnými soudy (srov. k tomu např. náleze ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 4/04, nebo náleze ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. I. ÚS 553/05), byť si současně vyhradil možnost zásahu v případech, v nichž by shledal extrémní nesoulad mezi prováděnými důkazy a skutkovými zjištěními.

²³⁷ § 241a občanského soudního řádu (*a contrario*) a § 81 zákona o Ústavním soudu.

²³⁸ V těch nejextrémnějších případech si určitý prostor hodnocení skutkového stavu vyhradil jak Ústavní soud, viz např. náleze ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 3093/13, nebo náleze ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. II. ÚS 2070/07, tak v návaznosti na tyto nálezy i Nejvyšší soud, viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2018, sp. zn. 33 Cdo 4288/2016.

vyhrazeno výlučně přednesení závěrečných návrhů). Kompenzační projev je v tomto případě novou skutečností, jež má ve věci význam (§ 118b odst. 1 věta třetí občanského soudního řádu). Skutečnost, že se pohledávky staly způsobilé k započtení před koncentrací řízení, je nerozhodná. Výjimečně pak přichází v úvahu i uplatnění námitky započtení, jež se opírá o kompenzační projev učiněný před koncentrací řízení, po koncentraci řízení, pokud tuto skutečnost nemohl žalovaný bez své viny uplatnit dříve.^{239 240}

Až na posledně jmenovaný výjimečný případ tedy kompenzační projev spolu s námitkou započtení musí být učiněny ve stejné „fázi řízení“, a to před nebo po jeho koncentraci. Nastanou-li obě skutečnosti před, jedná se o běžná tvrzení nemající zvláštní režim. Nastanou-li obě po, jedná se o novou skutečnost, jež představuje výjimku z koncentrace. Jak tedy z uvedeného vyplývá, není zásadně přípustné, aby kompenzační projev byl učiněn před koncentrací, v mezidobí nastaly účinky koncentrace, a až poté se žalovaný dovolával vznesenou námitkou započtení kompenzačního projevu učiněného před koncentrací.

Lze tedy uzavřít, že učinil-li žalovaný právní úkon směřující k započtení až poté, co nastaly účinky koncentrace řízení, nebrání koncentrace řízení tomu, aby soud přihlédl k okolnosti v podobě námitky započtení vzájemné pohledávky, která měla vzniknout a stát se splatnou před koncentrací řízení, a k označeným důkazům, i když nebyla existence této pohledávky tvrzena a důkazy k ní nebyly navrženy před koncentrací.²⁴¹

Ať již žalovaný uplatní námitku započtení před nebo po koncentraci, v úvahu přicházející množina možných výsledků řízení je stále stejná. Nechávejte stranou jiná meritorní rozhodnutí (odmítnutí, zastavení řízení, smír) a vycházejte z toho (pro zjednodušení), že předmětem řízení je pouze zaplacení pohledávky, nabízejí se tyto situace. Žalobě může být buď vyhověno zcela, nebo jí bude vyhověno částečně a částečně bude zamítnuta, nebo bude zamítnuta jako celek. První případ (vyhovění zcela) nastane, pokud soud zjistil pohledávku žalobce a žalovaný námitku řízení buď neuplatnil, nebo jí nebylo vyhověno (například

---

²³⁹ Dvořák B. in Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016 - str. 404 až 405.

²⁴⁰ Pro poněkud odlišný názor srov. Svoboda, K.: Možnosti prokazování tzv. obstrukční námitky započtení in *Soudní rozhledy* 4/2019, str. 112 (část III.).

²⁴¹ Vztahy mezi splatností pohledávky, kompenzačním projevem, námitkou započtení, koncentrací řízení a uplatnění nových tvrzení Nejvyšší soud pregnančně osvětlil ve svém nedávném rozsudku ze dne 28. 8.2018, sp. zn. 32 Cdo 4182/2016.

z důvodu neprokázání existence protipohledávky, nebo pokud by protipohledávka byla z nějakého důvodu posouzena coby nekompenzabilní). Druhý případ (částečné zamítnutí, částečné vyhovění) nastane, neprokázal-li žalobce svůj nárok zcela, nebo pokud jeho existenci sice prokázal bezezbytku, ale žalovaný důvodně uplatnil námitku započtení, jež buď nebyla zcela úspěšná, nebo úspěšná sice byla, ale protipohledávka nedosahovala výše pohledávky uplatněné žalobou. Třetí případ (zamítnutí) nastane, nebyla-li pohledávka žalobce v řízení zjištěna vůbec, nebo pokud zjištěna sice byla, ale žalovaným uplatněná námitka započtení obsahovala kompenzační projev, jímž byla započtena pohledávka stejné nebo vyšší hodnoty (ale nejednalo se o vzájemný návrh).

4.2 Námitka započtení uplatněná v řízení před soudem druhého stupně (v odvolacím řízení)

Námitku započtení může žalovaný uplatnit nejen během řízení před soudem prvního stupně, ale i v odvolacím řízení, které je založeno na systému neúplné apelace.²⁴² Může ji tedy učinit i po vyhlášení rozsudku soudu I. stupně. Ustanovení § 216 odst. 1 občanského soudního řádu však vylučuje (mimo jiné) užití § 98 v odvolacím řízení, což znamená dvojí:

a) námitku započtení může odvolací soud považovat jen za obranu proti žalobě (nikoliv za vzájemnou žalobu) s tím, že při posouzení její důvodnosti nesmí přihlížet k nepřipustně uplatněným novým skutečnostem a důkazům, a

b) k žalobě navzájem uplatněné v rámci námitky započtení (tedy v rozsahu jdoucím nad rámec žalované pohledávky) odvolací soud nepřihlíží.²⁴³

Zánik žalobou uplatněné pohledávky v důsledku kompenzačního úkonu učiněného po vyhlášení rozhodnutí soudu prvního stupně a též samotný kompenzační projev, jsou novými skutečnostmi²⁴⁴, k nimž tedy odvolací soud – byly-li uplatněny v odvolání – přihlédne, jak již bylo uvedeno.²⁴⁵ Jak se tedy

---

²⁴² Systém neúplné apelace obecně neumožňuje v odvolacím řízení uplatňovat tzv. novoty (tj. nové skutečnosti nebo důkazy), výjimku však představuje § 205a (§ 211a) občanského soudního řádu, který tento princip prolamuje. Předmětné ustanovení obsahuje taxativní výčet okolností, jež jsou způsobilým odvolacím důvodem (lze je i kumulovat). Odvolatel nebo i jiní účastníci je tedy poprvé mohou uplatnit až v rámci odvolacího řízení. Jejich uplatněním se tato nová skutková tvrzení a nové důkazy k jejich prokázání stávají předmětem řízení. Mohou tedy mít zásadní vliv na rozhodnutí odvolacího soudu.

²⁴³ § 216 odst. 2 a § 211 občanského soudního řádu.

²⁴⁴ § 205a písm. f) občanského soudního řádu.

²⁴⁵ § 212a odst. 3 občanského soudního řádu.

z uvedeného podává, toto vše se stále odvíjí od stěžejní okolnosti, za kterou je nutno považovat koncentraci řízení.^{246 247}

Pokud jde o následky uplatnění námitky započtení ve vztahu k meritornímu rozhodnutí, v tomto případě by soud odvolací nemohl než rozsudek nalézacího soudu – pokud by kompenzační projev a námitka započtení uplatněné postupem podle § 205a občanského soudního řádu byly uplatněny důvodně – změnit a žalobu zamítnout buď z části, nebo jako celek, dle výše uplatněné protipohledávky.²⁴⁸ Dle mého názoru si ale lze představit i situaci v podobě zrušení rozsudku soudu I. stupně a vrácení věci k novému řízení, pokud by prokázání protipohledávky žalovaného vyžadovalo rozsáhlé dokazování, které odvolací soud sám neprovádí (těžiště dokazování je před soudem nalézacím). To ovšem pouze za situace, že by protipohledávka nebyla (z toho samého důvodu) posouzena jako nejistá či neurčitá a tudíž nekompenzabilní. V tom případě by žalovanému nezbylo než ji buď uplatnit v novém jím zahájeném řízení, nebo případně v řízení vykonávacím.

4.3 Uplatnění námitky započtení ve vykonávacím řízení

Kompenzační projev spolu s námitkou započtení nemají uplatnění jen v řízení nalézacím a odvolacím, ale též i v řízení vykonávacím. K výkonu rozhodnutí je však třeba nejprve uvést, že v České republice stále existuje jakási dvojkolejnost výkonu rozhodnutí. Výkon rozhodnutí totiž může být buď prováděn samotným soudem v rámci řízení o výkonu rozhodnutí, nebo (exekuční) soud může pověřit provedením exekuce soudního exekutora, a to v souladu se zákonem č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, účinným od 1.9.2001. Vždy ale záleží na návrhu oprávněného, neboť jediným, kdo si může zvolit některou z uvedených variant, je jen on. Prvně jmenovaný způsob je dnes už jen spíše výjimkou z obecného a

---

²⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1.2016, sp. zn. 33 Cdo 2850/2015, byť k analogické aplikaci hmotněprávních závěrů o možnosti započíst splatnou pohledávku proti nesplatné mám v podmínkách „nového“ občanského zákoníku výhrady, k tomu viz příslušná kapitola.

²⁴⁷ Srov. dále např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 9.2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3.2010, sp. zn. 23 Cdo 2942/2009.

²⁴⁸ § 220 občanského soudního řádu.

zažitého způsobu provádění výkonu rozhodnutí prostřednictvím soudního exekutora.^{249 250}

Jak již bylo nastíněno, projev vůle směřující k započtení se nikterak neváže na soudní řízení. Lze jej se zamýšlenými účinky učinit, aniž probíhá řízení o vzájemné pohledávce či o jejím vymožení, a lze jej dále, bez zřetele na to, kdy započítávaná pohledávka vznikla, učinit i poté, co byla žalobci vzájemná pohledávka přisouzena (tedy vůči tzv. judikátní pohledávce).

Pro oba výše uvedené způsoby výkonu rozhodnutí přitom shodně platí, že námitku započtení během vykonávacího řízení vznést lze. Je třeba ovšem rozlišovat mezi – s ohledem na stále platné pravidlo v podobě účinků zápočtu *extunc* – jednotlivými fázemi vykonávacího řízení, neboť právní hodnocení (částečného) zastavení výkonu rozhodnutí bude odlišné. V tomto směru je možné opřít se o konstantní judikaturu. Dle této platí, že kompenzační projev a námitku započtení lze uplatnit bez ohledu na to, zda vzájemná pohledávka vznikla před vydáním titulu, jež se v řízení vykonává, nebo po jeho vydání. Setkají-li se pohledávky co do způsobilosti k započtení po vydání předmětného titulu, jde o důvod podle § 268 odst. 1 g) občanského soudního řádu (po vydání rozhodnutí zaniklo právo jím přiznané). Setkají-li se co do způsobilosti k započtení před vydáním titulu (byť na základě právního jednání učiněného po jeho vydání), je namíste exekuční řízení zastavit podle § 268 odst. 1 písm. h) občanského

---

²⁴⁹ Nevýhodou prvně jmenovaného způsobu byla (a je) například okolnost, že věřitel (coby oprávněný) musí majetek dlužníka (coby povinného) aktivně vyhledat, označit a soudu pak dále navrhnout i způsob, jakým má být výkon rozhodnutí proveden. To s sebou přirozeně nese jak administrativní tak finanční náročnost. Věřitel je tedy aktivním účastníkem tohoto řízení. Uvedené pak mimo jiné mělo před vznikem profese soudního exekutora za následek, že úspěšnost výkonu rozhodnutí nebyla valná. Provádí-li ovšem výkon rozhodnutí soudní exekutor (na základě pověření exekučního soudu), z hlediska věřitele se obecně jedná o nepoměrně jednodušší záležitost, neboť vyhledání veškerého dostupného majetku provádí exekutor sám ze své vlastní iniciativy. Stejně tak volí způsob výkonu rozhodnutí. Oprávněný navíc není zbaven možnosti navrhnout exekutorovi například majetek, který má být výkonem rozhodnutí postižen. Z hlediska oprávněného je tedy tento postup mnohem snazší, neboť – zjednodušeně řečeno – vše, co musí udělat, je podat návrh kterémukoliv exekutorovi (teritorialita zatím uzákoněna nebyla). Exekutor, kterému došel exekuční návrh oprávněného, následně požádá exekuční soud nejpozději do 15 dnů ode dne doručení návrhu o pověření a nařízení exekuce. Exekutor sice přesto věřiteli zasílá některé písemnosti k vyjádření (např. návrhy povinného na zastavení exekuce apod.), ale celkově se pro věřitele jedná o výrazné usnadnění, jak se domoci svých práv vyplývajících z exekučního titulu.

²⁵⁰ https://e-justice.europa.eu/content_procedures_for_enforcing_a_judgment-52-cz-cs.do?member=1 a <https://exekuce.justice.cz/pravni-uprava-exekucniho-rizeni-a-judikatura/> a <https://www.ekcr.cz/1/exekutori-radi/838-28-rozdil-mez-exekuci-a-soudnim-vykonem-rozhodnuti?w=>

soudního řádu (výkon rozhodnutí je nepřipustný, protože je tu jiný důvod, pro který rozhodnutí nelze vykonat).^{251 252}

Z toho, že povinný může vznést námitku započtení vzájemné pohledávky v exekuci, aniž by musel svůj nárok uplatnit samostatnou žalobou, vyplývá, že tato pohledávka nemusí být judikátní (přiznaná soudním rozhodnutím nebo jiným titulem), a má-li základ v soukromoprávním vztahu účastníků, může jít nejen o pohledávku vyplývající z právního jednání, ale i o pohledávku opírající se o jinou právní skutečnost (např. pohledávku *ex delicto*). Posuzování důvodnosti námitky započtení vzájemné pohledávky povinného vůči oprávněnému znamená, že soud v řízení o návrhu na zastavení exekuce zjišťuje, zda tvrzená pohledávka existuje co do důvodu a výše, zda byl učiněn kompenzační projev, zda a kdy se obě pohledávky setkaly a v jakém rozsahu. Za tím účelem je exekuční soud rovněž povinen nařídit jednání, k němuž je třeba předvolat účastníky a všechny, jejichž přítomnosti je třeba.²⁵³

I pokud tedy dlužník (povinný) ať už z jakéhokoliv důvodu nemohl učinit kompenzační projev vůle, jímž by uplatnil svoji pohledávku k započtení v nalézacím či odvolacím řízení, nezavírá si tím pomyslné „dveře“. Kompenzační projev totiž dlužník může provést jak proti judikátní pohledávce věřitele, o níž zatím není vedeno vykonávací řízení, tak proti judikátní pohledávce věřitele, o níž je již vedeno vykonávací řízení. Dlužno jen připomenout, že proti judikátní pohledávce dlužník může započíst i pohledávku nejudikátní.

---

²⁵¹ Srov. stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 18. 2.1981, sp. zn. Cpj 159/79, z novějších rozhodnutí pak například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 2.2018, sp. zn. 20 Cdo 414/2018, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 6.2014, sp. zn. 21 Cdo 3316/2013, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 6.2005, sp. zn. 20 Cdo 1380/2004 – je však otázka, zda se dílčí závěr posledně jmenovaného rozhodnutí (o tom, že není-li vzájemná pohledávka povinného za oprávněným judikátní a je sporná, nezbavuje to soud povinnosti postavit dokazováním najisto, zda jsou splněny předpoklady, s nimiž objektivní právo spojuje zánik pohledávky započtením) uplatní i za nyní účinného občanského zákoníku, a to s ohledem na institut pohledávky nejisté.

²⁵² Bohuslav, P.: K problematice námitky započtení pohledávky v řízení o zastavení exekuce, Právní rozhledy č. 10/2018, str. 366, viz zejména část III. článku. Tento autor prezentuje své stanovisko v tom směru, že započtení oboustranně sporné pohledávky by nemělo být, zřejmě s ohledem na právní úpravu občanského zákoníku, v řízení o zastavení exekuce přípustné, neboť tím je fakticky činnost nalézacích soudů přenášena na soud exekuční, což je proti smyslu vykonávacího řízení. S názory vyjádřenými v článku se zásadně ztotožňuji, až na problematiku provedení prezentovaného návrhu *de lege ferenda*. Pokud by totiž protipohledávka dlužníka byla v nalézacím či odvolacím řízení posouzena jako nejistá a/nebo neurčitá a ve vykonávacím řízení by tato nemohla být uplatněna už vůbec (proč by ji věřitel uznával), dlužník by byl fakticky zbaven procesní obrany. S názory tohoto autora bych se mohl zcela ztotožnit pouze ve chvíli, kdy by neexistoval § 1987 odst. 2 občanského zákoníku.

²⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6.1997, sp. zn. 2 Cdon 1624/96, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6.2013, sp. zn. 20 Cdo 1106/2013.

4.4 Další účinky uplatnění námitky započtení

Uplatnění námitky započtení má vedle uvedeného i další účinky zásadního významu, o nichž je třeba se zmínit. Z důvodu přehlednosti (byť jsem si vědom, že poněkud na úkon systematiky) jsem však do původních kapitol zařadil toliko základní účinek námitky započtení spočívající v zániku návrhem (žalobou) uplatněné pohledávky, což má za následek (částečné) zamítnutí žaloby, nebo částečné zastavení vykonávacího řízení ohledně té části pohledávky, jež tímto způsobem zanikla.

V tomto směru je dále třeba zmínit stavení promlčecí lhůty a možnost uplatnit námitku započtení ve vícero řízeních současně (neuplatní se překážka litispendence²⁵⁴).

Pokud jde o první účinek, občanský zákoník zná několik okolností, které, pokud nastanou, mají za následek stavení běhu promlčecí lhůty po stanovenou dobu. Jednou z těchto okolností je uplatnění práva (vzájemného práva) u orgánu veřejné moci, za což se považuje i kompenzační projev vůle a s tím související námitka započtení uplatněná v řízení před soudem. Ke stavení běhu promlčecí lhůty pak dochází v tom rozsahu, v jakém byla protipohledávka žalovaného namítnuta v soudním řízení k započtení proti pohledávce věřitele. Zanikla-li započtením jen část pohledávky, staví se promlčecí lhůta ohledně zbývajících částí pohledávky od okamžiku vznesení kompenzační námitky až do pravomocného skončení řízení. Jakmile taková překážka odpadne, tj. řízení, v němž bylo právo uplatněno pravomocně skončí, promlčecí lhůta neskončí dříve než za šest měsíců ode dne, kdy začala znovu běžet. Za den, kdy začala znovu běžet, lze přitom považovat den následující po vynesení meritorního rozhodnutí.^{255 256} To pak představuje pro žalovaného určitou naději, neboť v situaci, kdy jím uplatněná námitka započtení nebyla soudem akceptována (například z důvodu nekompenzability), žalovaný může svoji protipohledávku uplatnit v novém řízení, a to ještě v další „nastavené“ šestiměsíční promlčecí lhůtě.

Pokud jde o druhý účinek, absenci litispendence, znamená to, že námitku započtení, která představuje jen obranu proti žalobě, lze uplatnit bez ohledu na to,

---

²⁵⁴ Jinými slovy překážka věci zahájené.

²⁵⁵ § 648 až 652 občanského zákoníku.

²⁵⁶ Z judikatury pak viz například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1.2007, sp. zn. 25 Cdo 874/2005.

že pohledávka namítaná k započtení je předmětem jiného řízení před soudem.²⁵⁷ Byla-li přitom předmětná pohledávka v některém ze současně vedených řízení, v rámci kterých byla paralelně uplatněna k započtení, posouzena jako kompenzabilní a přivedila-li zánik pohledávky žalobce (tedy došlo-li k zápočtu), okamžikem pravomocného rozhodnutí v této věci se teprve na takto uplatněnou pohledávku vztahuje překážka věci *res iudicata*²⁵⁸, což logicky znamená, že ji žalovaný nemůže v dalších řízeních nadále úspěšně namítat.

4.5 Eventuální námitka započtení

Eventuální námitka započtení je poněkud netypický, avšak v praxi hojně využívaný institut. Velmi často se stává, že žalovaný ve sporu uplatňuje proti pohledávce žalobce více námitek najednou (např. sporuje svou pasivní legitimaci, namítá promlčení, nebo namítá neexistenci pohledávky uplatněné žalobou z důvodu jejího předchozího zániku) a námitku započtení vznesl až jako poslední eventualitu pro případ, že žádná z jeho předchozích námitek nebude mít úspěch.²⁵⁹ Může také prohlásit, že podmiňuje uplatnění své (eventuální) námítky započtení zjištěním důvodnosti podané žaloby, tedy prvotním zjištěním pohledávky žalobce co do důvodu a výše. Obě uvedené varianty lze přitom kombinovat. Eventuální námitku započtení však nelze zaměňovat se započtením pod podmínkou podle § 1983 občanského zákoníku. Námitka započtení je totiž institut práva procesního a žalovaný navíc nepodmiňuje svou námitku nějakou nejistou hmotněprávní událostí (tedy splněním nebo naopak odpadnutím podmínky ve smyslu § 548 odst. 2 občanského zákoníku). V podstatě pouze namítá, aby se soud jeho námitkou zabýval až poté, co nebude vyhověno jeho jiným námitkám a/nebo poté, co soud bude mít nárok žalobce za prokázány. Nejedná se tedy o podmínku v pravém slova smyslu, ale pouze o věcný argument.

---

²⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 1998, sp. zn. 2 Cdon 1506/96.

²⁵⁸ Překážka věci rozsouzené.

²⁵⁹ Jedná se v podstatě o taktický postup ze strany žalovaného s cílem zachovat jeho pohledávku, kdy žalovaný v řízení namítá více okolností. Pokud by totiž uplatnil pouze námitku započtení, jeho pohledávka se vyčerpá, respektive se zruší v rozsahu, v jakém se kryje s pohledávkou uplatněnou žalobou. Vyhováním této námitce tak sice dojde alespoň k částečnému zamítnutí žaloby z důvodů neexistence nároku žalobce k okamžiku vyhlášení rozsudku, ale žalovanému již nezbude ničeho. Na druhou stranu, pokud žalovaný namítne ještě jinou okolnost (například bude-li namítat, že není pasivně legitimovaný) a soud této jiné námitce vyhoví, žaloba bude zamítnuta i tak a žalovaný si navíc zachová svoji pohledávku, například pro uplatnění v jiném sporu nebo ji sám uplatní žalobou v jiném řízení.

Pokud soud při zkoumání žalovaným uplatněných námitek uzná některou za důvodnou (to přitom zprvu při zkoumání nároku žalobce zjistit nemusí, neboť žalovaný může například listiny, ze kterých bude důvodnost námítky vyplývat, doložit až v průběhu řízení) a zároveň zjistí, že tato sama o sobě postačuje jako důvod pro zamítnutí žaloby, důvodnost dalších námitek již s ohledem na zásadu ekonomie řízení zpravidla nezkoumá. Pokud však soud neuzná ani jednu z předchozích námitek žalovaného, zabývá se teprve námitkou započtení. Co do výsledku pak v úvahu přichází stejné varianty jako u „neeventuální“ námítky započtení (tedy vyhovění žalobě v případě neuznání námitek, částečné vyhovění a částečné zamítnutí v případě částečného vyhovění námitkám nebo zamítnutí žaloby v případě, že námitkám soud vyhoví zcela).

Rozdíl oproti „běžné“ námitce započtení tedy spočívá v tom, že žalovaný uvádí, aby se soud jeho námitkou zabýval až jako poslední variantou poté, co budou „vyřízeny“ jiné jím uplatněné námitky. V takovém případě má žalobce (a s ním ostatně i soud) poněkud ztíženou pozici, neboť se nejprve musí vypořádat se všemi předchozími námitkami žalovaného.

4.6 § 1987 odst. 2 občanského zákoníku – posun paradigmatu v otázce uplatnitelnosti procesní obrany?

Jak již bylo v práci nastíněno, § 1987 odst. 2 občanského zákoníku, konkrétně pak jeho část týkající se pohledávky nejisté a neurčité, je úpravou poprvé zakotvenou až v nyní účinném občanském zákoníku, předchozí právní úprava tyto koncepty neznala. Předmětem této kapitoly je určité srovnání v tom směru, jak dle původní judikatury Nejvyššího soudu a Ústavního soudu měly podřazené soudy z procesního hlediska nakládat s procesní obranou žalovaného a jak se tento přístup změnil s přijetím nové úpravy a, pokud možno, alespoň stručně předestřít další možný vývoj. Zakotvení této *prima facie* malé změny s sebou totiž přineslo poměrně překotný vývoj v (již „projudikované“ a dalo by se říci v obecné rovině vyřešené) otázce uplatnění procesní obrany žalovaného.

V otázce procesní obrany konstantní judikatura již velmi dlouhou dobu zastává názor, že za situace, kdy žalovaný uplatní k započtení pohledávku, která je nižší než žalovaná částka, nejde o vzájemný návrh, ale takový projev posoudí soud jako obranu proti návrhu. Z povahy tohoto návrhu vyplývá, že musí být projednán v rámci téhož řízení a nelze jej vyloučit k samostatnému projednání, to

je možné jen u vzájemného návrhu. O vzájemný návrh by přitom šlo jedině v tom případě, kdy by žalovaný požadoval, aby mu bylo přisouzeno více, než uplatnil žalobce, a to jen v části, o kterou by požadoval více.²⁶⁰ Právní závěry obsažené v tomto rozhodnutí Vrchního soudu v Praze byly posléze výslovně Nejvyšším soudem a Ústavním soudem přijaty a jako na věcně správné na ně oba soudy ve své četné judikatuře opakovaně odkazují.²⁶¹ Přitom je třeba zdůraznit, že v uvedené judikatuře byly rozsudky soudů nižších stupňů opakovaně rušeny a věci byly těmto soudům vráceny právě z toho důvodu, že vyloučily procesní obranu žalovaných, spočívající v uplatnění námitky započtení, k samostatnému řízení (tedy fakticky s ní zacházely jako se samostatným návrhem). Ačkoliv byl tento procesní postup nezřídka aprobován i soudem odvolacím, dle názoru Nejvyššího soudu a Ústavního soudu se jedná o vadný procesní postup. Uvedeným postupem došlo zejména k porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud vedle toho ve svém dalším nálezu²⁶² konstatoval, že takový postup soudu, kterým by mohla být námitka započtení vyloučena k samostatnému řízení, je s ohledem na zásadu hospodárnosti řízení a šetření práv jeho účastníků zapovězen a odkázal přitom na dřívější rozsudek Nejvyššího soudu²⁶³ (v této věci řešené Nejvyšším soudem v řízení předcházejícímu podání dovolání soud prvního stupně nesprávně posoudil námitku započtení žalované jako „protinávrh“ navzdory tomu, že žalovaná nepožadovala, aby jí bylo přisouzeno více, a dále tento „protinávrh“ vyloučil k samostatnému řízení, aniž by procesní úkon žalované posoudil jako obranu proti žalobě, založené na námitce zániku části nároku uplatněného žalobkyní v důsledku započtení vzájemné pohledávky). Ústavní soud v předmětném nálezu dále konstatoval, že nevypořádaná námitka započtení představuje natolik závažný zásah do procesních práv účastníka řízení, že jej lze považovat za zásah do subjektivního práva na soudní ochranu ústavní intenzity, přičemž postup soudu, kterým byla ve výsledku žalovanému fakticky upřena procesní obrana proti uplatněnému žalobnímu návrhu, je nutno považovat za rozporný s ústavně zaručeným právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Zároveň Ústavní soud uvedl, že předmětným postupem došlo i k porušení

---

²⁶⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27.10.1994, sp. zn. 5 Cmo 76/94.

²⁶¹ Z judikatury Ústavního soudu například náleze ze dne 5.11.1997, sp. zn. II. ÚS 159/97, z judikatury Nejvyššího soudu pak například rozsudek ze dne 19. 7.2005, sp. zn. 33 Odo 67/2005, nebo rozsudek ze dne 19. 6.2018, sp. zn. 23 Cdo 5844/2017.

²⁶² Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2.2017, sp. zn. III. ÚS 1020/16.

²⁶³ Již zmíněný rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 7.2005, sp. zn. 33 Odo 67/2005.

čl. 37 odst. 3 Listiny, tedy požadavku na rovnost všech účastníků řízení a s ním spjatého principu kontradiktornosti řízení, pokud byly zohledněny a vypořádány námitky žalobce, nikoli však již obranné námitky žalovaných.

Ústavní soud tedy v podstatě zhodnotil postup, kdy se obecné soudy nezabývaly v rámci nalézacího a později i odvolacího řízení vznesenou námitkou započtení, stejně jako postup, kdy obecné soudy posuzují námitku započtení v rozporu s § 98 občanského soudního řádu jako protinávrh, a tento navíc dále vyloučí k samostatnému řízení, za zcela procesně nesprávný. Ačkoliv ne každý zásah do procesních práv představuje zásah ústavní intenzity, kterým by Ústavní soud byl oprávněn se zabývat, z pojetí vyjádřeného v uvedených rozhodnutích dovozují (srov. „zásah do subjektivního práva na soudní ochranu ústavní intenzity“), že tento procesně nesprávný postup představuje značný zásah do procesních práv účastníka řízení. To samé pak, dle mého názoru, a to dále i s ohledem na Ústavním soudem shledané porušení zásady hospodárnosti řízení a zásady šetření práv účastníků, platí i v situaci, kdy obecné soudy vyloučí námitku započtení, na níž žalovaný staví svoji procesní obranu, k samostatnému řízení.

S tímto závěrem se zcela ztotožňuji, a to z toho důvodu, že vyloučením námitky započtení k samostatnému řízení – i pokud by to bylo po procesní stránce možné, což dle dosud nepřekonané judikatury Ústavního soudu není – by totiž ve svém důsledku zpravidla vedlo nejen k dalším nákladům na straně účastníků takového řízení, ale též k dalším nákladům na straně soudů. To si dovolím demonstrovat na následujícím příkladu. Opačným postupem by totiž mohla nastat situace, kdy by nejprve mohlo být vyhověno návrhu žalobce (námitka započtení by přitom byla vyloučena k samostatnému řízení). Toto (první) řízení by bylo pravomocně skončeno a původní žalobce by se následně v navazujícím vykonávacím (exekučním) řízení domáhal výkonu rozhodnutí, například prostřednictvím soudního exekutora (což by s sebou zpravidla přineslo další náklady). Vedle toho by přitom protipohledávka původního žalovaného v řízení vyloučeném k samostatnému projednání mohla být rovněž soudem shledána jako oprávněná a i této žalobě by mohlo být vyhověno. Bylo-li by i druhé řízení takto pravomocně skončeno, mohl by se nyní původní žalovaný rovněž domáhat výkonu rozhodnutí, například rovněž prostřednictvím soudního exekutora (což by s sebou opět přineslo náklady). Původní strany sporu by tedy ve dvou samostatných řízeních dosáhly pro ně kladného výsledku, což by ale mělo za

následek vznik dvojích nákladů řízení na straně účastníků, dvojích nákladů soudů a dvoje náklady ve (vzájemném) vykonávacím (exekučním) řízení. To je ovšem ten „příznivější“ případ. V případě „méně příznivém“ by obě řízení mohla pravomocně skončit s delším časovým odstupem. Výkony rozhodnutí by tedy mohly proběhnout jedno po druhém. Takovýto postup lze ovšem stěží označit za hospodárný, i přestože by se jím obě vedená nalézací řízení bezesporu zjednodušila. Ústavní soud si je dle mého názoru této problematiky dobře vědom, což promítl do svého právního názoru obsaženého v uvedených rozhodnutích.

Předmětnou judikaturu na tomto místě lze ve stručnosti shrnout tak, že dle těchto rozhodnutí nebylo možné, a to zřejmě za žádných okolností (v rozhodnutích není zákaz vyloučení námitky započtení k samostatnému řízení nijak omezován, ani z něj nejsou činěny výjimky), vyloučit procesní obranu žalovaného, která je založena na uplatnění námitky započtení, k samostatnému řízení, a to zejména s ohledem na právo na spravedlivý proces, zásadu rovnosti účastníků, zásadu hospodárnosti a zásadu šetření práv účastníků. Porušení Ústavním soudem předestřené postupu přitom představuje závažný zásah do práv účastníka řízení. Tyto dílčí závěry jsou přitom pro další úvahy kruciální.

V souvislosti s předmětnou judikaturou Ústavního soudu je třeba dále zdůraznit, že dle článku 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí²⁶⁴ Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. To přitom v četné judikatuře uvádí i sám Ústavní soud, když zdůrazňuje závěr, že právní názor obsažený v rozhodnutí Ústavního soudu - má-li obecnou povahu - je závazný při řešení typově shodných případů. Je tomu tak mimo jiné proto, že jde ve svém důsledku o způsob výkladu a použití Ústavy, Listiny či mezinárodních závazků.²⁶⁵ Z hlediska závaznosti pak obecně závazný (precedenční) charakter mají nálezy, nikoli usnesení. Zejména, jedná-li se o nálezy plenární. Vedle toho pak Ústavní soud z článku 89 odst. 2 Ústavy dovozuje i všeobecnou závaznost (*erga omnes*) tzv. nosných důvodů (*ratio decidendi*) ve vazbě na skutkový stav (vy)řešené věci, a to ve všech typech řízení (tedy včetně řízení o ústavních stížnostech).²⁶⁶ Ani usnesením však nelze zcela upřít jakoukoliv váhu, když mohou být alespoň

---

²⁶⁴ Viz § 54 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

²⁶⁵ Srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05, náleží Ústavního soudu ze dne 18. 3. 1997, sp. zn. I. ÚS 70/96, nebo náleží Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 41/02.

²⁶⁶ Srov. Langášek, T. in Rychetský, P.; Langášek, T.; Herc, T.; Mlsna, P. a kol. *Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015 - str. 938 až 940.

určitým interpretačním vodítkem stran právního názoru v typově shodných věcech.

Nyní k současnému pojetí dle účinné úpravy. Na takto konstantní judikaturou vymezeném podkladu Nejvyšší soud vynesl relativně nedávno rozsudek, ve kterém Ústavním soudem dříve zapovězené „vyloučení pohledávky k samostatnému řízení“ v podstatě aproboval, byť nikoli s odkazem na § 98 občanského soudního řádu, ale s odkazem na v občanském zákoníku nově zakotvené ustanovení § 1987 odst. 2. Uvedl, že v kontextu civilního procesu by měl být smysl § 1987 odst. 2 občanského zákoníku spatřován zejména v ochraně věřitele před tím, aby řízení o jím uplatněné pohledávce nebylo zdržováno složitým prokazováním protipohledávek dlužníkových. Lze-li očekávat, že by námitka započtení vznesená podle § 98, věty druhé, občanského soudního řádu s ohledem na obtížnost zjišťování existence a výše započítávané pohledávky nepřiměřeně prodlužovala řízení o pohledávce uplatněné žalobou, je možné konstatovat nekompenzabilitu započítávané pohledávky pro nejistotu či neurčitost. Současné však nelze daný nástroj aplikovat způsobem, který by žalovaného zcela zbavoval námitky započtení jako zákonem předvídané procesní obrany. Nebylo by správné, aby na základě citovaného ustanovení mohl soud odhlédnout od jakékoli vzájemné pohledávky žalovaného dlužníka, pokud proti ní žalující věřitel uplatní racionální argumentaci, neboť tím není řízení o žalobou uplatněné pohledávce bez dalšího zdržováno. Za nejistou a neurčitou ve smyslu § 1987 odst. 2 občanského zákoníku není pohledávku uplatněnou k započtení podle § 98, věty druhé, občanského soudního řádu povětšinou namíste označit, pakliže pochybnosti o její existenci vyvolává toliko spornost právní kvalifikace, nikoli problematičnost zjišťování skutkových předpokladů jejího vzniku. Nadto lze usuzovat, že je dovození nekompenzability protipohledávky v rámci civilního procesu méně často příléhavé tam, kde započítávaná pohledávka vyvstává ze stejného právního vztahu jako pohledávka uplatněná žalobou.²⁶⁷

Předně je třeba říci, že Nejvyšší soud se, dle mého názoru, snaží dopad uvedeného hmotněprávního ustanovení mírnit a vykládat jej s využitím obsáhlé komparace různých evropských úprav týkajících se kompenzability pohledávek spíše zdrženlivě, a to s legitimním cílem ochránit věřitele před prodlužováním řízení dokazováním existence protipohledávky žalovaného. To ovšem nic nemění

---

²⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1.10.2018, sp. zn. 28 Cdo 5711/2017.

na okolnosti, že se na základě tohoto (a v budoucnu jistě navazujících) rozhodnutí a s ohledem na současnou právní úpravu otvírá možnost, aby žalobce v každém dalším řízení namítl nekompensabilitu započítávané protipohledávky tvořící leckdy zásadní procesní obranu žalovaného z důvodu právního posouzení pohledávky jako nejisté.

Zakotvením uvedeného hmotněprávního ustanovení tak zákonodárce vytvořil obsáhlý prostor právní nejistoty, kterou se sice Nejvyšší soud snaží mírnit, na druhou stranu předmětné zákonné ustanovení nemůže (logicky) přehlížet. Důsledkem přijetí této úpravy a jejího výkladu tak prakticky je, že se v každém dalším řízení potenciální žalovaný bude muset smířit s okolností, že jeho procesní obrana, je-li založena na skutkově složitější námitce započtení (či vyvolává-li důvodovou zprávou uváděné „nejasnosti“), může být toliko s odkazem na § 1987 odst. 2 občanského zákoníku soudem odmítnuta z důvodu právního posouzení pohledávky jako nejisté nebo neurčité. To přitom může pro žalovaného znamenat zcela zásadní zvrat ve sporu. Na druhé straně je ale třeba říci, že tento rozsudek, jakkoliv se snaží uvedené hmotněprávní ustanovení vykládat, s sebou bohužel přináší i četné otázky. Bohužel totiž již blíže neobjasňuje, co se rozumí *problematičností zjišťování skutkových předpokladů vzniku pohledávky*, respektive jak skutkově složitá pohledávka může být ještě považována za jistou a určitou a jaká již nikoliv. Stejně tak blíže neobjasňuje, co se rozumí racionální argumentací ve vztahu k nejisté a neurčité pohledávce. Do třetice pak například ani neříká, nakolik určitý a jasný vztah musí existovat mezi racionální argumentací a složitostí skutkových okolností vzniku protipohledávky, aby tato mohla být právně posouzena ještě jako jistá a určitá, respektive do jaké míry má racionální argumentace vliv na posouzení skutkové složitosti pohledávky tak, aby ji bylo možno ještě považovat za jistou a určitou. Jinými slovy, zda přesvědčivá a racionální argumentace může převážit nad problematičností zjišťování skutkových okolností. Jsem si vědom, že některé právní pojmy jsou z povahy věci zcela neurčité²⁶⁸, jejich pregnantní výklad proto nelze provést, neboť jejich aplikace závisí na konkrétních okolnostech, s tím, že zákonodárce jejich užitím nechává určitý prostor soudu pro jejich aplikaci v tom kterém případě s ohledem na okolnosti. Nejvyšší soud tudíž v jediném rozsudku pochopitelně nemůže obsáhnout výklad všech relevantních okolností, jsou-li navíc takto obtížně vymežitelné a neučinil-li je navíc dovolatel předmětem svého

²⁶⁸ Typickým zástupcem této skupiny mohou být například pojmy „dobré mravy“.

dovolání. Hranice pojmů „nejistá“ a „neurčitá“ jsou ovšem – jak ostatně vyplývá ze samého pojmu – zákonodárcem tak nepřehledně vymezeny, že jsem přesvědčen, že výklad těchto pojmů alespoň částečné upřesnění vyžadoval a vyžaduje. Stejně tak jsem přesvědčen, toto ustanovení s sebou v budoucnosti přinese řadu komplikací a právních otázek, které judikatura bude muset časem blíže objasnit. To ovšem ve svém důsledku může vést k zbytečné hypertrofii judikatury, neboť tato bude muset řešit problém, který zde před účinností předmětného hmotněprávního ustanovení nebyl. Stejně tak je třeba dodat, že tehdejší judikatura Ústavního soudu k této problematice postoj již zaujala (k tomu viz výše).²⁶⁹

Jak ostatně ve svém článku trefně uvedl JUDr. David Uhlíř: *„Jestliže za nejistou budeme považovat každou pohledávku, kterou dlužník zpochybní (znejistí), institut jednostranného započtení z občanského práva počínaje 1. lednem 2014 zmizel. V každém případě se rozlučme s procesní obranou spočívající v námitce kompenzace; racionálně postupující soudce ji bude s poukazem na § 1987 odst. 2 obč. zák. odmítat, protože by mu její přijetí a projednávání komplikovalo důkazní řízení a protahovalo spor.“*²⁷⁰

Každá pohledávka je přitom svým způsobem nejistá a to do chvíle, než je příznána pravomocným rozhodnutím (ostatně, i toto je relativní, i po právní moci je možné využít mimořádné opravné prostředky). To samé přitom platí pro námitku započtení. Obě strany sporu totiž nepochybně budou pohledávku „toho druhého“ určitým způsobem zpochybňovat téměř vždy. Právní závěr o možné nejistotě a neurčitosti protipohledávky uplatněné žalovaným tak bude nad žalovaným viset jako pověstný Damoklův meč až do okamžiku, než rozhodnutí soudu, kterým se řízení končí, nabude právní moci a pro jistotu ještě déle, než uplyne lhůta pro podání mimořádných opravných prostředků. Tedy do okamžiku, kdy se souzená věc, v níž žalovaný uplatnil námitku započtení, stane (definitivně) věcí pravomocně rozhodnutou. Rozhodnutí soudu sice nesmí být překvapivé, účastníci řízení musejí mít možnost na právní názor soudu určitým způsobem reagovat, rozhodnutí tudíž musí být předvídatelné (za překvapivá lze podle konstantní judikatury považovat ta rozhodnutí, jejichž přijetím je účastník řízení zbaven možnosti skutkově a právně argumentovat, jde tedy o rozhodnutí, jež, z

²⁶⁹ Například náleží Ústavního soudu ze dne 28. 2.2017, sp. zn. III. ÚS 1020/16.

²⁷⁰ JUDr. David Uhlíř, První zkušenosti s novým občanským zákoníkem, publikováno v Bulletinu advokacie dne 20.08.2014, příspěvek byl původně přednesen na kongresu Právní prostor v Seči v dubnu 2014.

pohledu předcházejícího řízení, rozhodovanou věc posuzují originálním a dříve nevizovaným způsobem²⁷¹). Tím se snažím ozřejmit, že způsob právního posouzení pohledávky coby nejisté a neurčité má tak široké „mantinely“, že v případě extenzivního výkladu může nejistota a neurčitost ohledně pohledávky přetrvávat i po jejím prisouzení.

Byť Nejvyšší soud ve shora uvedeném rozhodnutí zároveň mantinely posouzení nekompensability z důvodu posouzení pohledávky coby nejisté a neurčité koriguje, když uvádí, že daný nástroj nelze aplikovat způsobem, který by žalovaného zcela zbavoval námitky započtení jako zákonem předvídané procesní obrany, nelze vyloučit varianta předestřená JUDr. Uhlířem, že některé soudy takto pohledávku posoudí prostě z toho důvodu, aby taková pohledávka příslušnému soudci nekomplikovala důkazní řízení a neprotahovala spor.

Dále, uvádím-li ve vztahu ke zmíněnému rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 5711/2017 frázi „vyloučení pohledávky k samostatnému řízení“, není tím myšleno, že by soud žalovaným vznesenou námitku započtení skutečně vyloučil k samostatnému projednání v jiném řízení.²⁷² Zde se totiž na rozdíl od vzájemného návrhu nejedná o návrh žalovaného ve smyslu návrhu na zahájení řízení dle občanského soudního řádu (proto například žalovaný ani neplatí soudní poplatky), a proto jej soud k samostatnému řízení vyloučit nemůže. Touto frází narážím na faktický dopad právního posouzení protipohledávky jako nejisté a/nebo neurčité ve smyslu § 1987 odst. 2 občanského zákoníku. Posoudí-li totiž soud protipohledávku coby nejistou a/nebo neurčitou, nebude se jí ve vedeném řízení zabývat. Žalovanému tak nezbude, než svoji protipohledávku uplatnit v novém řízení, jehož předmětem bude zaplacení této pohledávky, jež byla v minulosti takto posouzena. Pro žalovaného tak nastane situace, dá se říci, horší než v případě vyloučení k samostatnému řízení, neboť bude muset pohledávku, jež byla soudem shledána jako nejistá a/nebo neurčitá a tudíž nekompensabilní, sám uplatnit v novém řízení.

Na tomto místě se – nyní s ohledem na aktuální stav a předmětné rozhodnutí Nejvyššího soudu – dovolím vrátit k výše uvedenému příkladu týkajícího se uplatňování vzájemných pohledávek v několika řízeních a s tím

---

²⁷¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 6.2001, sp. zn. III. ÚS 729/2000, nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 6.2007, sp. zn. IV. ÚS 321/07, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 5378/2007.

²⁷² § 112 odst. 2 občanského soudního řádu

souvisejícím nárůstu nákladů. Jak je výše uvedeno, vyloučení námitky započtení k samostatnému řízení je sice ustálenou judikaturou Ústavního soudu zapovězeno, nabízí se ovšem otázka, zda tohoto zapovězeného výsledku nebude přece jen dosaženo „oklikou“, a to právním posouzením protipohledávky jako nejisté. Dle mého názoru ano. Může totiž docházet k situacím, kdy soud protipohledávku žalovaného posoudí jako nejistou a/nebo neurčitou s ohledem na složité skutkové okolnosti jejího vzniku, z tohoto důvodu se jí nebude zabývat, a žalovanému tak nezbude, než jí uplatnit samostatným návrhem. Formálně tak postup soudu sice nebude možné hodnotit jako vyloučení námitky započtení k samostatnému řízení, fakticky tento stav ale vznikne. Může tedy nastat poněkud schizofrenní situace, kdy aplikací hmotněprávního ustanovení bude dosaženo výsledku, který judikatura ve vztahu k aplikaci procesněprávního ustanovení, jež způsobuje to samé, zapovídala (a zřejmě i zapovídá, jelikož předmětná rozhodnutí Ústavního soudu nebyla dosud překonána a jelikož Ústavní soud provádí výklad norem vyšší právní síly, než je občanský zákoník). Výsledek? Návrat k původnímu dle Ústavního soudu nepřipustnému stavu a uplatňování pohledávek v několika (možná i paralelně vedených) řízeních.

Uvedený rozsudek Nejvyššího soudu zároveň ale vítám z toho důvodu, že určitým způsobem vykládá dosud blíže neobjasněnou část této problematiky na straně jedné, na straně druhé jej však subjektivně vnímám jako málo restriktivní výklad nepovedené snahy zákonodárce o jakési zjednodušení soudního řízení ve prospěch věřitele. Aniž bych si dovolil Nejvyšší soud kritizovat, dle mého názoru přicházelo v úvahu k uvedené problematice zaujmout více konzervativní postoj a s ohledem na předešlou (shora uvedenou) judikaturu Ústavního soudu vyložit toto ustanovení ještě více restriktivně tak, aby odmítnutí procesní obrany žalovaného, spočívající v uplatnění námitky započtení, jejímž obsahem je tvrzení o učiněném kompenzačním projevu, mělo skutečně místo jen ve zcela výjimečných případech. Zaujetím více restriktivního stanoviska by totiž, dle mého názoru, mohla být umenšena právní nejistota účastníků řízení a zároveň by bylo postupováno v souladu s výkladem Listiny a Ústavy, provedeným Ústavním soudem.

Nyní je otázkou, jak se k výkladu § 1987 odst. 2 občanského zákoníku postaví další judikatura, či zda bude případně upraveno. Dle mého názoru zde však dochází ke střetu ustálené judikatury, v případě nálezů Ústavního soudu závazné pro všechny orgány a osoby, a nově zákonodárcem zavedené úpravy,

příčemž nová úprava zásadním a negativním způsobem ingeruje do práv účastníků řízení. Je tedy otázkou, zda nyní nedochází k porušování práv účastníků řízení. Ať již ale nastane jakákoliv možnost, jisté je, že do doby definitivního vyřešení tohoto právního problému bude u jakékoliv procesní obrany žalovaného přítomen prvek nejistoty výraznější než dosud, neboť žalovaný až do poslední chvíle nemusí vědět, zda se s ním soud vypořádá, nebo zda se jí odmítne zabývat z důvodů uvedených v § 1987 odst. 2 občanského zákoníku (byť by soudce měl v rámci předvídatelnosti soudního rozhodování vést spor a poučit účastníky tak, aby k případům vydání neočekávaného rozhodnutí nedocházelo).

Předmětem dalšího (zejména judikaturního) vývoje lze současnou úpravu v tomto směru shledat rozpornou se základními zásadami občanského řízení. Mám za to, že nelze vyloučit ani tu situaci, že Ústavní soud, jakmile obdrží příslušný návrh, posoudí § 1987 odst. 2 občanského zákoníku v části o nejisté a neurčité pohledávce jako nesouladný s ústavním pořádkem. Nezbyvá tedy než doufat, že institut pohledávek nejisté a neurčité bude buď změněn nebo se alespoň postupně „projudikuje“ tak, že jeho pojetí bude velmi striktní a bude přicházet v úvahu jen ve výjimečných a řádně odůvodněných případech.

4.7 Praktická zkušenost s námitkou započtení

Osobně jsem se s případem aplikace institutu pohledávky nejisté podle § 1987 odst. 2 občanského zákoníku ve své praxi advokátního koncipienta setkal, na tomto místě bych si proto dovilil přednést i krátký praktický pohled.

Jednalo se o spor vyplývající ze smlouvy o dílo uzavřené po 1.1.2014, jejímž předmětem bylo zhotovení nemovité věci. Ve smlouvě si smluvní strany dohodly konkrétní čas a způsob plnění s tím, že nebude-li ve smlouvě vymezené dílo zhotovitelem provedeno (tedy dokončeno a předáno) v daném termínu, objednatel může po zhotoviteli požadovat zaplacení smluvní pokuty ve smluvními stranami stanovené výši. Zhotovitel nakonec dílo v ujednaném termínu neprovedl, čímž objednateli vzniklo právo požadovat zaplacení sjednané smluvní pokuty. Ve stručnosti lze dále uvést, že vedle termínu dílo nebylo ani dokončeno v předem dohodnutém rozsahu ani kvalitě. Objednatel proto za tu část díla, která dle jeho přesvědčení nebyla zhotovena v souladu se smlouvou, odmítl zaplatit tomu odpovídající část ceny díla. Zhotovitel (žalobce) na základě těchto okolností podal žalobu u příslušného soudu. V ní požadoval, aby mu soud objednatel

nezaplacenou část ceny díla přiznal, s odůvodněním, že dílo provedl řádně. Objednatel (žalovaný) naproti tomu namítal, že vzhledem k celkovému rozsahu a kvalitě prací právo na zaplacení celé ceny díla zhotoviteli nikdy nevzniklo. Dále žalovaný v řízení vyúčtoval smluvní pokutu, započtl ji a následně vznesl námitku započtení vzájemných pohledávek. Soud prvního stupně nakonec uzavřel, že objednatel nemá na zaplacení smluvní pokuty nárok, neboť tato nebyla v době zápočtu splatná, a žalobci vyhověl. K odvolání obou účastníků odvolací soud po zhodnocení celé věci dospěl k závěru, že (mimo jiné) posouzení kompenzability pohledávky objednatele na zaplacení smluvní pokuty by bylo časově a důkazně velmi náročné, což by celé řízení dále prodlužovalo. Odvolací soud pak s odkazem na § 1987 odst. 2 občanského zákoníku pohledávku objednatele (žalovaného) na zaplacení smluvní pokuty posoudil jako nejistou, tudíž nekompensabilní, a odmítl se jí dále v řízení zabývat. V současné době se vede řízení u dovolacího soudu.

Na uvedeném příkladu je tak patrné to, co je předmětem mé v této práci obsažené kritiky. Tedy okolnost, že soud s ohledem na § 1987 odst. 2 občanského zákoníku může prohlásit započítávanou protipohledávku, jež tvoří základ procesní obrany žalovaného, za nejistou, tudíž za nekompensabilní, čímž se procesní obrana žalovaného stane v této části nadále bezpředmětnou. Praktickým (a do jisté míry překvapivým) dopadem pak samozřejmě může být vyhovění žalobě, které by však – nebýt zákonného zakotvení pohledávek nejistých – po řádném prozkoumání důvodnosti námitky započtení vyhověno být nemuselo. Je samozřejmě otázkou, nakolik konkrétní soud či soudce bude toto ustanovení aplikovat, ovšem dle mého názoru lze připustit, že nebude-li se soud chtít danou věcí blíže zabývat, může protipohledávku žalovaného posoudit po právní stránce jako nejistou a/nebo neurčitou, například z důvodů komplikací stran zjišťování skutkového stavu. To přitom předvídatelnosti soudního rozhodování jistě nepřispívá.

5. Komparace se zahraniční právní úpravou

5.1 Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Právo Spojeného království, nazývané též jako „právo anglické“²⁷³ jednak pro svůj původ a jednak pro svůj dnes již ne tak značný geografický přesah jako v minulosti, se uplatňuje v Anglii, Walesu, s odchylkami v Severním Irsku a na Britských ostrovech (zahrnující ostrov Man a Normanské ostrovy), avšak s výjimkou Skotska. K tomu se sluší na okraj poznamenat, že v posledně jmenovaném případě je toto rozlišení poněkud zjednodušené. I když je skotský právní systém relativně samostatný, prvky anglického práva (konkrétně *common law*) v něm lze s ohledem na společnou historii s Anglií, jakož i s ohledem na blízkou místní souvislost, najít i dnes.²⁷⁴

Anglické právo stojí vně kontinentální právní kultury a z tohoto důvodu je poněkud obtížné jeho instituty či myšlenky, aniž by tím došlo k nesystematickému vytržení z kontextu, přejímat či hodnotit pohledem právníka ovlivněného nesourodým (kontinentálním) právním systémem. Kvůli tomu (nebo spíše právě proto) je však jakákoliv komparace dle mého názoru výrazně zajímavější než komparace učiněná s právním systémem, jež má stejné kořeny jako právo české. Vzhledem k již deklarované rozdílnosti však považuji za nutné před samotným institutem započtení a jeho podobách nejprve alespoň velmi stručně osvětlit význam a původ anglických pramenů práva, neboť tyto jsou chápány zcela rozdílně oproti právu kontinentálnímu.

Hlavní prameny anglického práva lze třídit na právo soudcovské (tedy soudní precedenty vytvořené v oblasti *common law* a *equity*, k tomu viz dále), právo zákonné (psané, které zejména v moderní době nabývá na významu), právo obyčejové a právní literaturu. Právo obyčejové a právní literatura jsou však nanejvýš prameny podpůrné, nemají obecnou závaznost (podstatné zvyky, jež tuto závaznost měly, byly převzaty do soudních rozhodnutí, čímž se staly součástí *common law* případně *equity*) a z tohoto důvodu nepovažuji za nutné se jimi dále zabývat. Pokud jde ale o právo psané a právo soudcovské, je třeba uvést, že psané

---

²⁷³ Knapp, V.: Teorie práva, 1. vydání. Praha, C.H.Beck, 1995. Shodně pak i zahraniční literatura užívá pojem „*English law*“, viz např. Benjamin, J. Financial Law. Oxford University Press in the UK, 2013, a viz dále v této práci uvedené odkazy a judikatura.

²⁷⁴ Knapp, V.: Teorie práva, 1. vydání. Praha, C.H.Beck, 1995 – str. 94 a násl. Dále i <https://www.britannica.com/topic/Scottish-law> či <http://www.ltsotland.org.uk/the-differences-between-the-english-and-scottish-law/>.

právo není na rozdíl od kontinentální právní kultury koncipováno tak rigidně. Zvláštní úlohou soudce v systému anglického práva je nejen právo nalézat, ale, a to i v rámci psaného práva, právo prostřednictvím svých rozhodnutí tvořit či spíše dotvářet s ohledem na okolnosti toho kterého případu. Tímto způsobem postupně vzniká známý systém precedentů coby závazných rozhodnutí v typově shodných věcech.²⁷⁵ Rozhodování anglického soudu (soudce) toho kterého případu není ani tak založeno na hledání normy v právu psaném a subsumování tam nalezené skutkové podstaty na řešený právní problém, neboť anglické právo skutkové podstaty v kontinentálním pojetí nezná. Při rozhodování těchto soudů hrají zásadní roli dřívější soudní rozhodnutí (precedenty) v obdobných věcech, které byly během několika set let nepřetržené justiční kontinuity vydány. Psané právo je tak spíše chápáno jako základní konstrukt, na němž se později vytvoří právo soudcovské. Právo soudcovské se pak rozlišuje jak systému v *common law*, tak v systému *equity*. Jde o dualitní právní systémy mající svůj původ v historickém pojetí státní správy a soudnictví, jež ale ve svém souhrnu tvoří jediné právo.^{276 277}

Z tohoto systému tak vyplývá dnešní anglické právo a v něm obsažené právní instituty, započtení (*set-off*) nevyjímaje. Jelikož ale právní instituty nejsou převážně založeny na psaných právních normách, není z tohoto důvodu vždy možné odkázat na explicitní právní úpravu, neboť obecné rysy řešené právní úpravy mohou vyplývat i z několik desítek či stovek let starých rozhodnutí.

---

²⁷⁵ V České republice tomuto pojetí mají dle mého názoru nejbližší nálezy Ústavního soudu, o jejichž závaznosti již bylo v této práci pojednáno.

²⁷⁶ Zjednodušeně řečeno, *common law* se začalo vytvářet přibližně ve 12. století a bylo ve středověkých dobách právem, na jehož základě rozhodovaly královské soudy. K těmto soudům se však „běžný“ člověk bez zvláštního oprávnění, nazývaného *writ*, dostat nemohl. Bylo poskytováno individuálně, zásadně osobám s výsadním postavením ve společnosti (ve smyslu dnešního *right* coby individuálního subjektivního práva; podobnost ve výslovnosti slov *writ* a *right* ostatně není náhodná). Na základě *writů* se později vytvořil relativně soběstačný systém právních kauz. Pokud ale pro konkrétní právo neexistoval *writ*, nemohlo být u královského soudu uplatněno. Tento soud o něm nerozhodoval a člověk se tudíž u královského soudu ani nemohl domoci vydání rozhodnutí v jeho věci. V průběhu dalších století se však společenský a hospodářský vývoj stal natolik složitý, že systém *writů* byl zcela nedostatečný, neboť existoval jen pro určitý nevyhovující okruh případů, respektive práv. Lidé se v důsledku nastalého stavu obraceli přímo na krále, a to jak ve věcech předtím rozhodnutých královskými soudy, tak ve věcech, jež královské soudy předtím nerozhodly (neboť člověk neměl *writ*). Král v těchto případech svěřil rozhodování podobných případů určenému vysokému úředníkovi-soudci (*Lord High Chancellor*), který tyto u krále uplatněné věci rozhodoval podle „spravedlnosti“ (ve smyslu též rovnosti), anglicky *equity*. Soudy královské tedy rozhodovaly dle *common law*, kdežto *Lord High Chancellor* podle *equity*. Mezi těmito systémy obecně panoval (a dosud panuje) vůdčí princip *common law*, čímž bylo zajištěno, že rozhodování dle *equity* nemůže být v rozporu s *common law*. V průběhu času se tak tímto způsobem vedle sebe vytvořily dva systémy „soudcovského“ práva. Ke sjednocení soudního systému došlo až v druhé polovině 19. století, kdy byl zaveden systém jediný. Soudní rozhodnutí vydaná do té doby v rámci *common law* a *equity* však sjednocena nikdy nebyla. Z toho tedy pramení dosud trvající „dvojkolejnost“ vydaných rozhodnutí. I nadále však primární roli hraje *common law*.

- Knapp, V.: Teorie práva, 1. vydání. Praha, C.H.Beck, 1995 – str. 96 až 97.

²⁷⁷ Knapp, V.: Teorie práva, 1. vydání. Praha, C.H.Beck, 1995 – str. 94 až 99.

Ostatně, i v samotném anglickém právu (ve smyslu precedentů) či odborné literatuře není výjimkou, že základní rysy některých institutů jsou pojímány jako fakt, s tím, že až teprve konkrétní odlišnosti jsou čerpány přímo z předchozích rozhodnutí.

Pokud jde o samotné započtení, toto je v anglickém právu v základních rysech pojímáno shodně jako v právu českém. I zde (hovořeno z pozice anglického práva) se započtením rozumí plnění²⁷⁸ uskutečněné v rámci závazkových vztahů, kde vzájemné závazky zanikají v rozsahu menšího závazku, respektive dva vzájemné závazky jsou nahrazeny závazkem jediným (pokud logicky nejsou ve stejné výši). Předmětný institut je tak chápán v podstatě stejně jako v právu českém. Jednak coby způsob, jak vypořádat vzájemné vztahy, a jednak coby formu vypořádání vzájemných závazkových vztahů, jež radikálně snižuje rizika a náklady spojené s vypořádáním takového vztahu (myšleno například oproti uplatnění před soudem). I zde je tedy akcentována hospodářská funkce tohoto institutu.²⁷⁹

S institutem započtení pak úzce souvisí i pojem vyrovnání (*netting*)²⁸⁰, který je ale z důvodů dále uvedených často překládán též jako započtení. Na přesném vymezení významu termínů *set-off* a *netting* totiž nepanuje obecná shoda ani v anglickém právu. Konsenzus panuje pouze v tom směru, že jde o očištění vzájemných vztahů o závazky, které mohou tímto způsobem zaniknout (být vyrovnány).²⁸¹ Někteří tamější autoři pak poukazují na okolnost, že instituty započtení (*set-off*) a vyrovnání (*netting*) jsou co do významu (zánik vzájemných závazků) shodné. Pojem *netting* je dle názoru těchto autorů ale používán spíše ve vztahu k finančnímu právu, obchodu a trhům, protože v těchto případech proces vyrovnání leckdy zahrnuje více než jen započtení vzájemných pohledávek.²⁸² V soudní praxi je ale naproti tomu upřednostňován pojem *set-off*, a to i ve vztahu

---

²⁷⁸ Původně je užíván pojem *discharge*, který dle mého přesvědčení může být s ohledem na rozdílnou jazykovou kulturu chápán ve více významech. V základu se nabízí jeho pojetí coby *plnění*, případně ještě i *splacení* nebo *umoření*. S ohledem na právo české, konkrétně s ohledem na terminologii nyní účinného občanského zákoníku, se mně ale jeho význam ve smyslu *plnění* jeví nejvíce odpovídající (za účelem nalezení společných rysů).

²⁷⁹ Benjamin, J. *Financial Law*. Oxford University Press in the UK, 2013 – str. 263 až 264.

²⁸⁰ Dle mého názoru je *vyrovnání* nejpřiléhavější překlad. Tento pojem je chápán jako ujasnění či vypořádání vzájemných vztahů.

²⁸¹ Původně je užívána poněkud obtížně exaktně přeložitelná formulace „... both *set off* and *netting* are legal techniques that replace gross positions with net positions.“.

²⁸² Benjamin, J. *Financial Law*. Oxford University Press in the UK, 2013 – str. 265, konkrétně poznámky pod čarou č. 12 a 13.

k obchodnímu právu, respektive trhům.²⁸³ S ohledem na uvedené tedy lze na oba tyto pojmy nahlížet jako na přinejmenším podobné.

Anglické právo rozeznává několik²⁸⁴ základních druhů započtení, a to započtení úpadkové (*insolvency set-off*), kontokorentní započtení (*banker's set-off*), započtení jako obranu proti žalobě (*independent set-off* neboli *legal set-off*), započtení souvisejících nároků (*transaction set-off* neboli *equitable set-off*) a započtení dohodou (*contractual set-off*).²⁸⁵

Prvně jmenovaný případ, započtení úpadkové (*insolvency set-off*), má v současném pojetí původ v psaném právu, konkrétně v článku 411 a 412 insolvenčního zákona č. 45 z roku 1986 (*Insolvency Act 1986*)²⁸⁶, na základě kterých byla vydána prováděcí legislativa, a to insolvenční pravidla č. 1925 z roku 1986 (*The Insolvency Rules 1986*)²⁸⁷ a uplatní se toliko u společností. Dle článku 4.90 odst. 1 insolvenčních pravidel (rubrika *Mutual credit and set-off*) se započtení uplatní tam, kde ještě před vstupem společnosti do likvidace²⁸⁸ existovaly mezi věřitelem a společností vzájemné závazky, pohledávky nebo jiné vzájemné vztahy a některý z věřitelů svůj nárok prokáže nebo tvrdí, že jej prokáže. Podmínkou tedy je, aby nárok byl prokazatelný, nikoli prokázaný (dle mého názoru je třeba toto pravidlo chápat nikoli ve striktně gramatickém smyslu, ale spíše coby pravidlo vyžadující vyšší míru právní jistoty v tom směru, že věřitelem tvrzená pohledávka skutečně vznikla; nejbližší uvedenému pojetí může mít české osvědčení²⁸⁹). To bylo ostatně dále potvrzeno i judikaturou ve věci BCCI, již ještě dle původní konstituční právní úpravy²⁹⁰ rozhodoval *House of Lords*.²⁹¹ Toto pravidlo, jsou-li splněny podmínky, se aplikuje automaticky,

²⁸³ Benjamin, J. *Financial Law*. Oxford University Press in the UK, 2013 – str. 265.

²⁸⁴ Záleží na třídění dle autorů. Objevují se názory, že druhů je sedm, zatímco jiní autoři upřednostňují třídění na druhů toliko pět. S posledně jmenovaným názorem pak bude pracováno v této práci.

²⁸⁵ Benjamin, J. *Financial Law*. Oxford University Press in the UK, 2013 – str. 263 a násl.

²⁸⁶ Dostupné na <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>.

²⁸⁷ Dostupné na <http://www.legislation.gov.uk/uksi/1986/1925/contents/made>.

²⁸⁸ Likvidace je upravena v anglickém insolvenčním zákoně, její smysl je však v podstatě shodný jako dle českého občanského zákoníku, tj. zbylá aktiva společnosti jsou zpeněžena a likvidátorem rozdělena mezi věřitele.

²⁸⁹ § 75c občanského soudního řádu.

²⁹⁰ Případy nejvyššího právního významu bylo možné projednat před nejvyšším orgánem soudní soustavy, kterým byl do 30.9.2009 *House of Lords* (obdoba Ústavního soudu). Tento byl ale zákonem *Constitutional Reform Act 2005* od 1.10.2009 nahrazen současným Supreme Court of the United Kingdom.

²⁹¹ *Bank Of Credit And Commerce International SA (No. 8), Re* [1997] UKHL 44 (30 October 1997), právní posouzení lorda Hoffmana, bod 7. Dostupné na: <https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1997/44.html>. Zajímavé je, že z judikátů lze vysledovat, zda ten který soudce s rozhodnutím soudce zpravodaje souhlasí či nikoliv.

respektive jedná se o povinný způsob vypořádání. Existují však určité výjimky ve vztahu k některým druhově určeným subjektům.

Druhým případem je započtení provedené osobou, jež spravuje účet pro osobu jinou (*banker's set-off*). Tato úprava pouze z části podobná české úpravě kontokorentního započtení. Jedná se totiž o započtení provedené osobou spravující účet (nevztahuje se pouze na banky, termín *banker's* je proto poněkud zavádějící), jež započte (zkombinuje) kladné a záporné zůstatky na dvou či více účtech, jež spravuje pro téže osobu. Jedná se o výlučné oprávnění osoby, jež účet spravuje. Započtení přitom může provést jen v tom případě, že způsob, jakým jsou účty užívány (nejde o typ účtu), to nevyklučuje. Toto navíc může provést jen tehdy, není-li započtení vyloučeno výslovnou nebo implicitní dohodou. Implicitní dohoda o nezapočtení se přitom presumuje konkrétně v těch případech, kdy by osoba spravující účty mohla provést započtení zůstatku na úvěrovém účtu proti zůstatku na běžném účtu též osoby. Zřejmě tedy lze započtení provést i v tomto případě, ovšem s ohledem na dopady do osobního a hospodářského života jednotlivce v případě náhlého započtení je vyžadováno výslovné ujednání mezi klientem a osobou, jež účet spravuje.²⁹²

Dalším případem je započtení učiněné jako obrana proti civilní žalobě (*independent set-off* neboli *legal set-off*). Pravděpodobně by šel užít i výraz *litigační započtení*, jelikož anglické právo označuje řízení o civilní žalobě jako *litigation procedure*, ovšem je otázkou, zda má tento (poněkud nadbytečný) anglicismus reálný význam. K samému meritu předmětné věci je pak třeba uvést, že toto započtení je v základních rysech velmi podobné námitce započtení v českém právu. Jedná se o započtení učiněné v rámci vedeného řízení, tj. hledí se na něj jako na započtení procesní. Uplatněním se protipohledávka (*cross-claim*) rovněž stává předmětem řízení a soud o ní rozhoduje stejně jako o pohledávce původní, byť s ní zachází optikou českého procesního práva spíše jako se vzájemným návrhem. Procesní započtení lze dle anglického práva uplatnit pouze tehdy, je-li protipohledávka likvidní a není-li třeba její hodnotu odhadovat či zjišťovat a je-li zároveň splatná (zde je patrná jednak podoba s pohledávkou nejistou či neurčitou a jednak se splatností coby podmínkou uplatnitelnosti před soudem dle českého občanského zákoníku). Další podobnosti lze spatřovat v tom, že tento typ započtení se rovněž uplatňuje pouze v zahájeném řízení před soudem

---

²⁹² Benjamin, J. *Financial Law*. Oxford University Press in the UK, 2013 – str. 275 až 276.

a má ty samé účinky jako námitka započtení podle českého práva (zamítnutí žaloby, bude-li protipohledávka shledána validní ve výši pohledávky uplatněné žalobcem). Protipohledávka přitom nemusí pocházet ani ze stejného právního vztahu jako pohledávka uplatněná žalobou, je pouze nutná vzájemnost žalobce a žalovaného (další podobnosti). Na rozdíl od započtení v rámci insolvence toto započtení nelze provést automaticky. Protipohledávkou je možno se zabývat pouze na návrh žalovaného a protipohledávka musí být projednatelná před stejným soudem. Není přitom bez zajímavosti, že původ tohoto typu započtení je datován, jak vyplývá z případu *Stein v Blake* řešeném *House of Lords*, až do období vlády královny Anny (Stuartovny, tj. 17. - 18. století).²⁹³

Pokud jde o započtení souvisejících nároků (*transaction set-off* neboli *equitable set-off*), jedná o určitou obdobu hmotněprávního započtení učiněného podle českého občanského zákoníku. Může být například provedeno i proti vůli věřitele. Základní podmínkou na rozdíl od českého práva je ovšem *blízká souvislost mezi nároky*.²⁹⁴ Tento precedenty vymezený předpoklad započtení je ale dle mého chápání poněkud abstraktní, obtížně uchopitelný a tudíž i vymežitelný. Dle anglické judikatury *Court of Appeal*²⁹⁵, například věc *Kemi v Blackburn Chemicals Ltd*²⁹⁶, totiž předmětnou souvislost nezaloží sám o sobě například dlouhodobý obchodní vztah, byť by nároky pocházely z rozdílných smluv uzavřených v rámci tohoto dlouhotrvajícího obchodního vztahu na straně jedné, ovšem nároky pocházející z rozdílných smluv zároveň obecně nejsou překážkou na straně druhé. Je pouze vyžadováno, aby započítávaná protipohledávka vyplývala z obchodních vztahů a transakcí, z jakých vyplývá pohledávka původní, přičemž mezi pohledávkou a protipohledávkou musí existovat *neoddělitelné propojení*²⁹⁷. Dále, i pokud toto propojení není dáno, soud může k takovému započtení přihlídnout, pokud by opačná možnost byla pro druhou stranu *zjevně nespravedlivá*.²⁹⁸ V případě tohoto typu započtení je tedy

---

²⁹³ *Stein v Blake* [1995] UKHL 11 (18 May 1995), právní posouzení lorda Hoffmana, bod 4, kde je srovnáván rozdíl mezi *Bankruptcy set-off* (očividně jiný výraz pro *insolvency set-off*) a *legal set-off*. Dostupné na <https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1995/11.html>. Dále Benjamin, J. *Financial Law*. Oxford University Press in the UK, 2013 – str. 276 až 277.

²⁹⁴ Musí jít o „*closely related claims*“.

²⁹⁵ *Court of Appeal* stojí o úroveň níže než *Supreme Court of the United Kingdom*, respektive než původní *House of Lords*.

²⁹⁶ *Kemi v Blackburn Chemicals Ltd* [2001] EWCA Civ 457 (3 April, 2001), právní posouzení lorda Pottera, body 29 až 31. Toto posouzení mimo jiné vychází i z testu blízkosti formulovaného v dřívějších případech. Dostupné na <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2001/457.html>.

²⁹⁷ *inseparable connection*

²⁹⁸ *manifestly unjust*

třeba zkoumat vedle obecných podmínek započtení (splatnost apod.) i splnění této zvláštní podmínky, a to s ohledem na právní názor vyjádření v dřívějších precedentech, jež právě ono anglické právo dotvářejí.²⁹⁹ Není přitom žádnou výjimkou, že je odkazováno i na několik desítek let stará rozhodnutí.

Pátým a posledním typem je započtení dohodou (*contractual set-off*). Jedná o započtení přirovnatelné k započtení dohodou podle českého práva, a to z toho důvodu, že tento typ započtení umožňuje vzájemně započíst i ty pohledávky, které by jinak započitatelné nebyly. Toto započtení ale má i své hranice. Není povoleno, je-li například některá ze stran v insolvenční. Normy anglického insolvenčního práva jsou totiž – lze-li to takto chápat – kogentní; představují určité omezení vůle smluvních stran co do jejich oprávnění uzavřít dohodu o započtení.³⁰⁰

S ohledem na uvedené tak lze dle mého přesvědčení konstatovat, že anglické právo je ve vztahu k započtení v některých otázkách podobné, například stran námitky započtení či dohody. V jiných otázkách se s českým právem zcela rozchází, například ve věci jednostranného „hmotněprávního“ započtení mimo soudní řízení, se kterým souvisí podmínka provázanosti pohledávek. Aniž bych si na tomto místě dovolil obecně hodnotit, zda je to které právo v otázce započtení lepší, srozumitelnější, praktičtější apod., což ovšem vyplývá mimo jiné i z toho, že mé znalosti anglického práva jsou i nadále omezené, troufám si podotknout, že české právo poskytuje oproti právu anglickému adresátům právních norem v otázce započtení větší svobodu a klade větší důraz na vůli jednotlivce. Tento rozdíl se pak manifestuje například v tom, že jednotlivec může v rovině českého práva v soukromoprávních vztazích započíst větší množinu pohledávek, jsou-li kompenzabilní. Pravidla českého práva jsou v tomto směru na rozdíl od práva anglického výrazně volnější, i když je otázkou, jak se bude dále vyvíjet postoj české judikatury ve vztahu k § 1987 odst. 2 občanského zákoníku. V současném judikатурním pojetí, konkrétně ve věci obtížnosti zjišťování skutkových předpokladů vzniku protipohledávky, což může být důvod pro vyslovení její nekompenzability, totiž dle mého názoru lze spatřovat prvopočátky atributu *closely related claims*, ačkoliv to není vyjádřeno totožným způsobem.

---

²⁹⁹ Benjamin, J. *Financial Law*. Oxford University Press in the UK, 2013 – str. 277 až 278.

³⁰⁰ Dále Benjamin, J. *Financial Law*. Oxford University Press in the UK, 2013 – str. 279.

I přes uvedené tedy nelze, jak již bylo zmíněno, zcela jednoznačně určit, zda ten který systém či institut je „lepší“ a nelze tudíž ani jednoznačně navrhnout, zda je vhodné některou část anglického práva recipovat. Z tohoto důvodu bude následující kapitola věnující se úvahám *de lege ferenda* prosta jakýchkoliv podobných návrhů. Ostatně, jak již bylo v úvodu této kapitoly zmíněno, nesystémové vytržení některého institutu, i pokud by jej v podmínkách cizího práva bylo možno označit za lepší, není z mého pohledu to nejlepší možné řešení.

6. Úvahy *de lege ferenda*

Úvahy učiněné v tom směru, co *by mělo být*, mám s ohledem na zjištěné skutečnosti v podstatě dvě. První z nich se týká značné rozporuplnosti ustanovení o pohledávkách nejistých (mohu-li poznamenat, kritické úvahy nepramení toliko vlastní zkušenosti, ale jedná se o názor učiněný po řádném prostudování této materie), když dle mého názoru byl tento institut uveden v život předčasně, aniž by byl předtím řádně legislativně zpřesněn či jinak podrobněji upraven. To by si přitom – s ohledem na výše nastíněné zásadní dopady při uplatňování protipohledávek ať v rámci práva hmotného či procesního – bezesporu zasloužil. Druhá úvaha se pak týká sankce za započtení učiněné pod podmínkou nebo s doložením času. Občanský zákoník totiž stanoví, že k takovému jednání se nepřihlíží a jde tedy o zdánlivost. Takovéto jednání by však dle mého názoru mělo být stiženo nejvýše absolutní neplatností.

Jde-li o první úvahu, jsem toto názoru, že žalovanému nelze upírat uplatnění své protipohledávky. Nelze totiž diferencovat pohledávky účastníků řízení podle toho, jak jsou skutkově složité. Listina je postavena na rovnosti jakožto základním lidským právem. To se pak samozřejmě za zákonem provedených podmínek promítá i do koncepce kontradiktorního řízení, respektive do právního postavení samotných účastníků řízení (článek 37 odst. 3). Listina však tomto ohledu nečiní výjimky ani jejich provedení nepřenechává zákonu. Tím spíše by vzájemné pohledávky účastníků zákon coby norma podřízená sám diferencovat neměl. Rovné postavení účastníků, spíše žalovaného, přitom § 1987 odst. 2 občanského zákoníku narušuje, ba přímo neguje, když v podstatě vyjadřuje oprávnění soudu se tou kterou protipohledávkou nezabývat, a zvýhodnit tak jednoho účastníka řízení na úkor jiného. Na tomto místě si dovoluji (znovu) připomenout judikaturu Ústavního soudu, která jakékoliv zvýhodňování žalobce co do zkoumání vzájemných pohledávek zapovídala. Dále, vedeno do důsledku, žalovaný je uplatňováním skutkově složité pohledávky v případě, že nebude úspěšný, sám sankcionován zvýšenými náklady řízení. Jinými slovy, rozhodne-li se sám žalovaný protahovat spor uplatněním skutkově složitých pohledávek, jež budou prodlužovat řízení, je to jeho volba. Pokud ale nebude úspěšný, bude mu uložena povinnost hradit o to větší náklady řízení. Případným protahováním sporu tak věřitel neutrpí. Není tedy důvod žalobce dále zvýhodňovat tím, že žalovaný bude mít, vedle povinností stran prokázání existence své pohledávky, další

povinnost uplatňovat jen ty pohledávky, jež budou skutkově jednoduché. Otázkou tedy je, zda zákonodárce tímto nepřiměřeným zásahem nenarušuje samu podstatu započtení a principy kontradiktorního řízení, když jako další podmínku konstituuje jakousi blíže nevymezenou jednoduchost pohledávky. Dle mého názoru ano. Měl-li bych závěrem k této myšlence vedle identifikace problému uvést i návrh jeho řešení v rovině *de lege ferenda*, navrhol bych legislativní změnu v podobě zrušení § 1987 odst. 2 občanského zákoníku.

Pokud jde o druhou myšlenku, zdánlivost vyjádřenou v § 1983 občanského zákoníku, z celkového pojetí občanského zákoníku vyplývá, že akcentuje relativní neplatnost, přičemž absolutní neplatnost nastupuje až v těch případech, které se zjevně přiči dobrým mravům, anebo které odporují zákonu a zjevně narušují veřejný pořádek. Nicotnost pak v těch případech, kdy jednání osoby trpí tak zásadními vadami, že jej nelze považovat za jednání, na jehož základě může dojít ke vzniku, změně nebo zániku práv a povinností. Těmito vadami se však rozumí například absolutní nesrozumitelnost (tedy nesrozumitelnost, jíž nelze dovodit ani výkladem), nebo absence vůle jednající osoby (již nelze seznat ani z okolností). Kautely předmětné sankce rozhodně nenaplnuje prostý rozpor se zákonem. Chtěli-li snad zákonodárce zdůraznit, že započtení pod podmínkou nebo s doložením času je zcela nepřipustné, bylo tak namístě učinit jinak, například zdůrazněním absolutní neplatnosti. V současné situaci je tak zcela nelogicky a nesystematicky zdánlivé právní jednání takové, jež pro své zásadní vady ani právním jednáním není, na straně jedné, a právní jednání, které může být určité, srozumitelné a u něhož jednající osoba projevila vážnou vůli, ale učinila započtení s doložením času, na straně druhé. Toto zmatečné pojetí pak činí právní úpravu méně srozumitelnou. Měl-li bych stejně jako v prvním případě navrhnout určitou změnu, navrhol bych nahrazení formulace o zdánlivosti formulací v tom směru, že opačné jednání je neplatné od samého počátku (či obdobnou). Ustanovení § 1983 občanského zákoníku by tedy po provedené změně mohl znít například takto: *Prohlášení o započtení učiněném pod podmínkou nebo s doložením času je neplatné od samého počátku*. Toto znění by přitom lépe vystihovalo pojetí samotného občanského zákoníku a odstranilo by zcela nelogickou a nesystematickou sankci za porušení zákonem konstituovaného imperativu.

To samé přitom analogicky platí i pro započtení proti pohledávce výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný.

Závěr

V úvodu této práce bylo vytyčeno několik dílčích cílů, které měly být splněny. Prvním byla otázka aplikovatelnosti judikatury na novou úpravu provedenou zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Další z nich byl cíl v podobě obsáhlejšího pojednání o započtení pohledávek v rovině práva hmotného a jeho uplatnění v právu procesním. V neposlední řadě pak cílem byla i komparace se zahraniční právní úpravou Spojeného království Velké Británie a Severního Irska a pojednání *de lege ferenda*.

Pokud jde o otázku aplikace původní judikatury, s využitím uvedených odborných zdrojů bylo zjištěno, že původní judikaturu převážně lze v podmínkách nyní účinného občanského zákoníku využít, a to v tom rozsahu, v němž jsou obě úpravy shodné či velmi podobné. Ve zbylém rozsahu, s ohledem na některé nově upravené instituty či s ohledem na dílčí změny v samotné koncepci započtení pohledávek pak původní judikaturu v rozsahu odlišné úpravy využít nelze (je-li v rozhodnutí řešeno více otázek, přičemž jen některé jsou upraveny shodně, není tím *a priori* vyloučeno její částečné využití).

Kapitola věnující se hmotněprávní úpravě nejprve objasnila základní podmínky započtení, a to kompenzabilitu a právní jednání, jímž je samotná kompenzace realizována. Jde-li o kompenzabilitu, bylo zjištěno, že se jedná o souhrn předpokladů (vzájemnost, plnění stejného druhu, absence zákazu pohledávku započíst, uplatnitelnost pohledávek před soudem zahrnující splatnost a „nepromlčenost“, a dále musí být aktivně započítávaná pohledávka jistá a určitá), jež pohledávku ve svém souhrnu činí způsobilou k započtení. Právním jednáním pak vlastník kompenzabilní pohledávky může (avšak nemusí, jde pouze o jeho oprávnění) započítat jednostranným právním jednáním svoji pohledávku proti vzájemné pohledávce svého dlužníka (který je však je s ohledem na specifčnost tohoto právního vztahu zároveň i věřitelem). V takovém případě jde o jednání *compensatio necessaria*. Pohledávka ale může být dále započtena i dohodou. V tom případě je třeba hovořit o *compensatio voluntaria*. Smluvní strany si v případě započtení dohodou mohou ujednat započtení pohledávek – při respektování kogentních ustanovení – prakticky libovolně. To v sobě zahrnuje jejich oprávnění započíst i pohledávky, které by jinak kompenzabilní nebyly. Důležitost zkoumání kumulativního splnění uvedených předpokladů – nejde-li o

dohodu – je přitom zdůrazněna v těch situacích, kdy se jedná o zvláštní případy započtení.

Důsledkem nenaplnění těchto předpokladů pak může být relativní neplatnost, absolutní neplatnost či nicotnost, přičemž konkrétní rozlišení záleží na skutkových okolnostech daného případu. Obecně lze konstatovat, že nejedná-li se o započtení učiněné pod podmínkou nebo s doložením času, sankcí bude povětšinou neplatnost relativní.

Dále bylo zjištěno, že časové účinky započtení jsou zpravidla *ex tunc* (otázkou zůstává, zda se toto pravidlo uplatní i v případě splatnosti odsunutě na návrh dlužníka, dle mého názoru ano), což má v některých případech kruciólní vliv na existenci příslušenství pohledávky. Pojednáno bylo i o obecném zákazu započtení. Dále byly podrobněji zmíněny vybrané případy započtení pohledávek v pozici (ne)splatná proti (ne)splatné. Zmíněny byly i netypické případy započtení upravené občanským zákoníkem (započtení při aktivní a pasivní solidaritě, kontokorentní započtení, započtení při vícenásobné cesi pohledávky), jakož i vybrané netypické případy započtení upravené zvláštními předpisy (insolvenčním zákonem, zákonem o obchodních korporacích a zákonem o mezinárodním právu soukromém).

V kapitole věnující se využití institutu započtení v řízení před soudem pak byly obecně popsány instituty námítky započtení, procesní obrany jakož i vzájemného návrhu (žaloby), neboť prvotně bylo třeba vymezit postavení námítky započtení mezi nimi. Všechny tři instituty jsou totiž obsaženy v jednom zákonném ustanovení a z tohoto důvodu bylo nutné alespoň stručně vymezit jejich funkci, případně zmínit vzájemné vazby. Jak se přitom z příslušného ustanovení občanského soudního řádu podává, nenavrhuje-li žalovaný, aby mu bylo přisouzeno více, než požaduje žalobce, nejde o vzájemný návrh, ale obranu proti návrhu. Obsahem procesní obrany pak mohou být různá tvrzení či námítky žalovaného, přičemž jednou z těchto námítek je právě námitka započtení, která spočívá v tvrzení žalovaného o učiněném kompenzačním úkonu. Tato námitka může mít za následek alespoň částečné zamítnutí žaloby z důvodu zániku (části) pohledávky žalobce, uplatněné návrhem. Využitím některého z výše uvedených těchto institutů pak v řízení před soudem může být dosaženo, budou-li úspěšně uplatněny, částečného nebo úplného zamítnutí žaloby, což bude mít vliv například na náklady řízení. Uplatnění námítky započtení bylo rozděleno do několika fází

soudního řízení v závislosti na rozdílných předpokladech a důsledcích. Vedle toho byla zmíněna i eventuální námitka započtení. Zvláštní pozornost byla věnována také ustanovením týkajícím se pohledávek nejistých a neurčitých s ohledem na jejich možný zásah do ústavním pořádkem garantovaných práv účastníků řízení, jmenovitě žalovaného. Závěrem této kapitoly byla zmíněna i vybraná praktická zkušenost.

Komparací právní úpravy české a právní úpravy Spojeného království bylo zjištěno, že anglické právo rovněž zná institut započtení a poměrně podrobně jej upravuje. Existuje zde hned pět typů započtení, a to započtení úpadkové (*insolvency set-off*), kontokorentní započtení (*banker's set-off*), započtení jako obranu proti žalobě (*independent set-off* neboli *legal set-off*), započtení souvisejících nároků (*transaction set-off* neboli *equitable set-off*) a započtení dohodou (*contractual set-off*). Značné rozdíly přitom existují zejména v anglickém pojetí započtení souvisejících nároků podle *common law* a *equity*, jež lze přirovnat k českému hmotněprávnímu započtení. Anglické právo totiž u tohoto typu započtení vyžaduje nad rámec běžných požadavků i blízkou souvislost mezi nároky, což je atribut českému právu (zatím) neznámý. Určité rozdíly dále existují i u insolvenčního započtení. V ostatních případech lze nalézt převážně shodné či podobné rysy s českou úpravou.

V závislosti na v této práci zjištěných skutečnostech pak byly předešly dva návrhy v rovině *de lege ferenda*. Prvním návrhem je zrušení § 1987 odst. 2 občanského zákoníku, neboť v podobě, v jaké je nyní zakomponován, vytváří značné pochybnosti a právní nejistotu. Rovněž se nabízí otázka, zda je toto ustanovení v souladu s článkem 36 odst. 1 Listiny. Druhý návrh, částečná změna § 1983 občanského zákoníku, je pak založen na myšlence, že současná sankce za jednání v rozporu s touto normou je nelogická a nesystematická zdánlivost namísto lépe vyhovující absolutní neplatnosti. V této části se proto navrhuje nahrazení zdánlivosti absolutní neplatností.

Resume

This thesis deals with the institute of set-off, which is one of the ways how to extinguish (mutual) obligations. The subject of this thesis is a brief comparison with the previous legal regulation, description of the institute itself, examination of legal conditions for its application, functioning, consequences, and last but not least, its application according to selected special legal regulations. Attention is paid to both the substantive and procedural level. In addition to the aforementioned presented work also contains a comparative part and *de lege ferenda* legal proposals. This thesis concerns the principles applicable to the concept of set-off primarily governed by the act no. 89 of 2012, the (Czech) civil code, and act no. 99 of 1963, the (Czech) civil procedure code.

With the goal to describe a function of the legal institute mentioned above this rigorous thesis has been divided into six chapters. Aside from the first chapter, which is basically only a general introduction, there are five more chapters dedicated to this topic (a chapter dedicated to brief historical comparison, set-off (as itself), set-off and its use during litigation procedure as an objection, comparison with a foreign legal order and *de lege ferenda* proposals).

Before the set-off itself could be described it was important to find out if previous judicial decisions related to the act no. 64 of 1964, the civil code, are applicable today. A brief research accomplished in the second chapter clearly revealed most of the judicial decisions related to a previous civil code are applicable today given the fact most (but not all) of the regulation has been adopted without any major changes. It is, however, important to study each individual previous judicial decision if intended to be used as interpretation of a today's law.

The third major chapter is dedicated to set-off as to a lead institute of this thesis. Third chapter is also dedicated to describe basic prerequisites for its application, importance, function, consequences and last but not least a special cases in which a set-off can be applied. Needless to say, according to a current civil code set-off is a one of manners how to extinguish an existing mutual obligations. In general, if parties owe to each other performance of the same kind, each of them may declare with respect to the other party that it sets off its claim against the claim of the other party. A claim may be set off once a party becomes entitled to demand satisfaction of its own claim and perform its own debt. By a

set-off, both claims become extinguished to the extent to which they cover each other; if they do not cover each other entirely, a claim is set off in a manner similar to discharge. These effects occur at the time when both claims become eligible for set-off. In other words to conduct such legal action a creditor and debtor must have mutual “mature” obligations which also fulfils other legal requirements in order to have to right to conduct a netting statement. Also, a set-off must not be prohibited by any other legal provisions (for example, according to section 1983 a declaration on conditional set-off or a set-off with determination of time is disregarded or according to section 1989 subsection 1 set-off is not further allowed if claims are not eligible to be asserted in court).

Fourth chapter is dedicated to a netting objection which can be – as the name implies – used during a litigation procedure (it does not have to be used exactly during a hearing). Despite the fact a netting objection has got its legal basis in set-off there are some major differences between those legal institutes. First of all netting objection is just an applied statement about set-off which has been done previously (or can be done together with set-off if addressed directly to a court). If the objection has been properly applied by a defendant and if successful of course, the objection can have a significant impact on ongoing proceeding. Mentioned significant impact means the plaintiff’s legal action can be either dismissed as itself or it can be dismissed in part. Thus, although the plaintiff has proven his claim, the legal action may not be upheld. Needless to say this result is important especially during a decision-making on costs of legal proceeding.

Fifth chapter deals with comparison made between English law and Czech law in a matter of set-off. It has been found there are five types of set-off in English law. These types are insolvency set-off, banker’s set-off, independent set-off (legal set-off respectively), transaction set-off (equitable set-off respectively) and contractual set-off. It also has been found there are significant differences especially in a matter of transaction set-off because the Czech does not know a requirement of inseparable connection between creditor’s and debtor’s claim (yet). There is also a few differences in a matter of insolvency set-off. The rest is rather similar.

The last chapter, already mentioned *de lege ferenda* (what the law should be) proposals, is based on findings which has been concluded as a result of a

previous research. There are, in fact, two proposals. By first proposal I suggest to remove section 1987 of the actual civil code in order to clear, in my opinion, persistent legal obscurity. This sector can also be, in my opinion, be in disregard with the constitutional law. Second proposal aims to correct a formal illogicality in a matter of consequences connected to a violation of section 1983 of the actual civil code.

Zdroje

Odborná literatura – komentáře a publikace:

Bělohávek, A. J.; Černý, F.; Jungwirthová, M.; Klíma, P.; Profeldová, T.; Šrotová, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 830 s. ISBN 978-80-7380-413-8.

Eliáš, K. a kol. *Velký akademický komentář. 2. svazek (§ 488 – 880)*. Praha. 2008. ISBN 978-80-7201-687-7.

Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. Vydání*. Praha : C.H.Beck, 2014, 1380 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář. 1. vydání*. Praha : C. H. Beck, 2014, 1335 s. ISBN 978-80-7400-535-0.

JÄGER, M., *Zánik závazků započtením. Současný právní stav a změny v novém soukromoprávním právu 1. Vydání* Praha: Linde Praha, a. s., 2013. ISBN 978-80-7201-906-9.

Jirsa, J. a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. (§ 79 – 180 občanského soudního řádu)*. Praha. 2014. ISBN 978-80-87109-46-5.

Kindl, M.; Rozehnal, A. a kol. *Občanský zákoník. Praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019. 937 s. ISBN 978-80-7380-742-9.

Knapp, V.: *Teorie práva, 1. vydání*. Praha, C.H.Beck, 1995, 248 s. ISBN 80-7179-028-1.

Kozák, J., Brož, J., Dadam, A., Stanislav, A., Strnad, Z., Zrůst, L., Žižlavský, M. *Insolvenční zákon. Komentář. 4. vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, 1840 s. ISBN 978-80-7552-932-9.

Lasák, J.; Pokorná, J.; Čáp, Z.; Doležil, T. a kol. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář. I. a II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 2800. ISBN 978-80-7478-537-5.

Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 1116. ISBN 978-80-7478-986-1.

Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář. 1. vydání*. Praha : C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.

Lavický, P. *Solidární závazky. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, 208 s. ISBN 80-7179-636-0.

Pauknerová, M., Rozehnalová, N., Zavadilová, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 928 s. ISBN 978-80-7478-368-5.

Pichrt, J. a kol. *Zákoník práce. Zákon o kolektivním vyjednávání. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, 1196 s. ISBN 978-80-7552-609-0.

Raban, Přemysl et al. *Občanské právo hmotné. Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm -Vydavatelství a nakladatelství, 2014. 528 s. ISBN 978-80-87713-11-2.

Rychetský, P.; Langášek, T.; Herc, T.; Mlsna, P. a kol. *Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 1224. ISBN 978-80-7478-809-3.

Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, 1397 s. ISBN 978-80-7400-055-3.

Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 1700. ISBN 978-80-7478-638-9.

Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 1736. ISBN 978-80-7478-370-8.

WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, str. 624 s. ISBN 978-80-7502-076-5.

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka et al. *Civilní právo procesní*. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. 579 s. ISBN 978-80-7380-571-5.

Odborná literatura – časopisecká:

Bohuslav, P.: K problematice námitky započtení pohledávky v řízení o zastavení exekuce, *Právní rozhledy* č. 10/2018, str. 366.

ELIÁŠ, K.: Lze-li započíst splatnou pohledávku proti nesplatné aneb jak se pozná mistr. *Právní rozhledy*. č. 12/2003.

HANDLAR, J.: K otázce možnosti započtení splatné pohledávky proti pohledávce nesplatné. *Právní rozhledy*. č. 11/2004.

KAVAN, P.: K přípustnosti jednostranné kompenzace splatných a nesplatných pohledávek. *Právní rozhledy*. č. 17/2004.

JÄGER, M.: Vybrané otázky zániku závazku započtením. *Právní rozhledy*. č. 6/2009.

Bohuslav, P.: K problematice námitky započtení pohledávky v řízení o zastavení exekuce, *Právní rozhledy* č. 10/2018, str. 366.

Svoboda, K.: Možnosti prokazování tzv. obstrukční námitky započtení in *Soudní rozhledy* 4/2019.

Šilhán, J.: Započtení pohledávky „nejisté nebo neurčité“. *Právní rozhledy*. č. 22/2018.

Internetové zdroje:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-k-ZOK.pdf>

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/smluvni-pravo/konkretni-zmeny-v-obecne-casti/zmeny-v-uprave-zaniku-zavazku>

<http://www.bulletin-advokacie.cz/zapocetni-v-insolvencnim-rizeni-poruseni-zasady-pari-passu?browser=mobi>

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=1059&ct1=0>

https://e-justice.europa.eu/content_procedures_for_enforcing_a_judgment-52-cz-cs.do?member=1

<https://exekuce.justice.cz/pravni-uprava-exekucniho-rizeni-a-judikatura/>

<https://exekuce.justice.cz/vypocet-srazek-ze-mzdy/>

<https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Jak-se-vyvijela-dvoutydeni-repo-sazba-CNB/>

<https://www.cnb.cz/cs/legislativa/vestnik-cnb/>

<https://www.ekcr.cz/1/exekutori-radi/838-28-rozdil-mezi-exekuci-a-soudnim-vykonem-rozhodnuti?w=>

<https://www.epravo.cz/top/clanky/novela-obcanskeho-zakoniku-a-pracovne-pravni-vztahy-104521.html>

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/k-definice-pravniho-jednani-podle-noveho-obcanskeho-zakoniku-ii>

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/definice-pravniho-jednani-podle-noveho-obcanskeho-zakoniku>

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/relativni-neucinnost-i>

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/relativni-neucinnost-ii>

Judikatura:

Ústavní soud:

nález Ústavního soudu ze dne 4. 2. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96

nález Ústavního soudu ze dne 18. 3. 1997, sp. zn. I. ÚS 70/96

nález Ústavního soudu ze dne 5. 11. 1997, sp. zn. II. ÚS 159/97

usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 6. 2001, sp. zn. III. ÚS 729/2000

nález Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 41/02
nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 4/04
nález Ústavního soudu ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. I. ÚS 553/05
usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2007, sp. zn. IV. ÚS 321/07
nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05
nález Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. II. ÚS 2070/07
nález Ústavního soudu ze dne 2. 11. 2009, sp. zn. II. ÚS 2048/09
nález Ústavního soudu ze dne 16. 3. 2010, sp. zn. II. ÚS 954/09
nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 3093/13
nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2017, sp. zn. III. ÚS 1020/16
usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2018, sp. zn. II. ÚS 3880/17

Nejvyšší soud:

stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 18. 2. 1981, sp. zn. Cpj 159/79
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6.1997, sp. zn. 2 Cdon 1624/96
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 6.1998, sp. zn. 2 Cdon 1506/96,
uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 21/1999
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. 29 Odo 211/2002
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2004, sp. zn. 35 Odo 101/2002,
uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 5/2006
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2004, sp. zn. 32 Odo 529/2003
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2005, sp. zn. 29 Odo 174/2004
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 6.2005, sp. zn. 20 Cdo 1380/2004
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2005, sp. zn. 33 Odo 67/2005
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 29 Odo 204/2003
uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 64/2006
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 32 Odo 1143/2004,
uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 90/2006
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2007, sp. zn. 25 Cdo 874/2005,
uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 5/2008

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2606/2007
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 5378/2007
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2008, sp. zn. 32 Odo 1498/2006
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2.2009, sp. zn. 23 Cdo 3327/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2009, sp. zn. 29 Cdo 2068/2009
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2010, sp. zn. 33 Cdo 3799/2007
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 2942/2009
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2011, sp. zn. 33 Cdo 2634/2008,
uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 104/2011
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2011, sp. zn. 33 Cdo 702/2010,
uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 144/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3.2012, sp. zn. 20 Cdo 1932/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2012, sp. zn. 33 Cdo 4735/2010
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9.2012, sp. zn. 33 Cdo 2289/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6.2013, sp. zn. 20 Cdo 1106/2013
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010,
uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 98/2013
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 9. 2013, sp. zn. 26 Cdo 3662/2012
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2013, sp. zn. 33 Cdo 3787/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 6.2014, sp. zn. 21 Cdo 3316/2013
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. 30 Cdo 493/2013
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2015, sp. zn. 33 Cdo 1373/2015
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2016, sp. zn. 33 Cdo 2850/2015
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2016, sp. zn. 33 Cdo 1919/2015
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 5. 2016, sp. zn. 32 Cdo 118/2016
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2017, sp. zn. 32 Cdo 31/2016
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 2.2018, sp. zn. 23 Cdo 4609/2017
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 2.2018, sp. zn. 20 Cdo 414/2018
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2018, sp. zn. 32 Cdo 5234/2016

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4.2018, sp. zn. 32 Cdo 4320/2017
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2018, sp. zn. 23 Cdo 5844/2017
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2018, sp. zn. 32 Cdo 4182/2016
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2018, sp. zn. 33 Cdo 4288/2016
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8.2018, sp. zn. 33 Cdo 1534/2018
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2018, sp. zn. 33 Cdo 4967/2017
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 10. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5711/2017
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 11. 2018, sp. zn. 28 Cdo 3168/2018
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1.2019, sp. zn. KSPA 59 INS 4379/2011,
29 ICdo 80/2017
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2019, sp. zn. 26 Cdo 4795/2017

Vrchní soudy:

usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 10. 1994, sp. zn. 5 Cmo 76/94,
publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 50/1996
usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 11. 2011, sp. zn. MSPH 79 INS
6021/2011-B-204
rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 6. 2003, sp. zn. 9 Cmo 109/2003

Evropský soudní dvůr Evropské unie:

rozsudek soudního dvora Evropské unie ze dne 10.7.2003 ve věci Komise
Evropských společenství proti Conseil des communes et régions d'Europe
(CCRE), vedený pod sp. zn. C-87/01 P

Zákony a jiné právní předpisy:

zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY
ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České
republiky

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o
obchodních korporacích)

zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

zákon č. 64/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

zákon č. 370/2017 Sb., o platebním styku

zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů

nařízení vlády č. 351/2013 Sb., kterým se určuje výše úroků z prodlení a nákladů spojených s uplatněním pohledávky, určuje odměna likvidátora, likvidačního správce a člena orgánu právnické osoby jmenovaného soudem a upravují některé otázky Obchodního věstníku, veřejných rejstříků právnických a fyzických osob a evidence svěřenských fondů a evidence údajů o skutečných majitelích

nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (tzv. Řím I)

nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (tzv. Řím II)

Zahraníční odborná literatura:

Benjamin, J. Financial Law. Oxford University Press in the UK, 2013. ISBN 978-0-19-928293-7.

Zahraníční internetové zdroje:

<https://www.britannica.com/topic/Scottish-law>

<http://www.legislation.gov.uk/uksi/1986/1925/contents/made>

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>

<http://www.Itscotland.org.uk/the-differences-between-the-english-and-scottish-law/>

<https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1995/11.html>

<https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1997/44.html>

<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2001/457.html>

Zahraniční judikatura:

Bank Of Credit And Commerce International SA (No. 8), Re [1997] UKHL 44
(30 October 1997)

Stein v Blake [1995] UKHL 11 (18 May 1995)

Kemi v Blackburn Chemicals Ltd [2001] EWCA Civ 457 (3 April 2001)

Zahraniční zákony a jiné právní předpisy:

Insolvency Act 1986, No. 45

The Insolvency Rules 1986, No. 1925